

KIRCKE ORDINANZ
1574

BIBLIOTHECA REGIA
HAFNIENSIS

Den rette Ordinants som paa Herre

dagen i Ottense bleff offuerseet oc beseglet/ Huorledis Kirckctienisten skal holdis vdi Danmarckis oc Norgis Riger/ oc de Hertugdomme Slesuig/ Holsten.

Her bag i Bogen findis ocsaa de Sex oc tiue Artickle / som bleffue samtyckte oc beseglede i Ribe.

Petrus Petri Bajus

No 73

Prentet i Kiøbenhaffn/ paa ny igien/ Aar etc.

M. D. LXXIIII.

Cum gratia & Priuilegio serenissimæ
Regiæ Maiestatis.

Det

WI Chriſtian
met Guds Naa-
de/Danmarckis /
Norgis / Slaues
oc Gottis Kon-
ning/Hertug i Sleſuig/Holſten/
Stormarn oc Dytmerſken /
Greffue i Oldenborg oc Del-
menhorſt.

Hilſe vore Riger oc Hertug-
domme met Naade/ Fred oc Lycke aff
G V D.

EFter at G V D vor
HERRE haffuer
vel ſtillet denne Orlog
oc Bulder/ſom nu paa
nogen tid veret haffuer / Oc giff-
uet oſſ vore Herrefader Faders

Oc

Oc Herrefaders Rige til at styre oc regere / Da er det vor aller ypperste oc største vilie oc begering/ at Wi maatte ophielpe den forfaldne *IESV CHRISTI* vor HERRIS Lærdom/ Oc ret sand Christen dyrckelse. Huilcket Wi lenge tilforn vore Lande ynsket haffde / til saa lenge Wi det nu fuldkomme kunde / diss vor HERRE JEsus CHristus tack oc loff haffue/ For hues skyld Wi forsamle lode Høylerde Mend oc Predicanter aff Kirkkerne vdi Danmarckis Rige / oc vore Hertugdomme. Oc befole dem at de oss skulde bescriffue en Christelig Ordinants/ om huilcke Wi oss raadspørre kunde. Oc

 der

Det

der samme Ordinants oss bleff offuerantuordet / forsende Wi hende til værdige Fader / Doctor Morten Luther / ved huilcken Gud aff sin Mildhed oc Barmhertighed (i disse sidste tider) haffuer send igien Christi Hellige oc Rene Euangelium / Saa offuersaa hand / met andre flere høylerde Mend i den hellige Scrifft / i Vittemberg / samme Ordinants / oc dømde hende god oc ret at vere.

Men paa det saadan en Gudelig handel maatte gaa diss rettere til / Da haffue Wi begeret aff Høyborne Første Johan Frederick Hertug aff Saxen / Kørførste /

første etc. vor besynderlig gode Ven/at hand hid sende oss elskelig Hans Bugenhagen aff Pomern / en Doctor i den hellige Scrifft / hues samme Høylerde Mands raad oc tilhielp Wi met vort Raad haffue bruget til at fuldgiøre denne hellige Ordinants. At mand skal vide oss icke at haffue verit selffraadige / eller framfusinde her vdi denne handel / men at haffue brugt saa mange oc merckelige Methielpere.

Der samme Ordinants vaar nu bleffuen fuldkommen/da indførde Wi hende ved vor Cantzeller for vort menige Rigis Raad/

Saa beiaede de samme Ordinants/ oc samtyckte den vdi alle maade.

Alenifte vaare de det begerende/ at Predickerne maatte paamindis/ at de met det første vilde fare lempelige vdi den Christne menighed/met de Syndere/huilcke met tiden kand formenis det hellige Sacramente/ Oc huem vilde ey lade sig dette vel behage/ om hand ellers er en Christen? Effterdi der tracteris dog intet andet end det rene oc klare Euangelium / Dissligiste Sacramenterne effter CHristi egen indskickelse/ Sang oc hellige Lectier/ om en ærlig Samquem til Predicken/

ken / oc det hellige Sacramentis
tildelelse / Huorledis Vngdom-
men maa optuctis i Bogen oc
gode Konster / til Guds hellige
Ord oc den hellige Scrifft / Huor-
ledis Tienerne vdi den hellige
Kircke maa bliffue forsørgede /
oc Scholerne holdis ved mact.
De Fattige haffue deris røct / At
Børnelærdommen maa vere vdi
alle Hus / at ocsaa Børnebørn
maa nu her effter vide / det som ey
aleniste Bønder / men ocsaa Ed-
dele mend / Ja vel Konger oc Før-
ster haffue icke selff her til dags
vist. For huilcket de skulle staa
CHristo til rette / som sig haffue
berømmet den hellige Kirckis
Hoffueder / oc dog alligeuel haff-

ue taget sig selff oc sin egen nytte vare/ Huad kand nu her vdaff vere mishageligt? Huo vil sige noget her aff at vere/ det Christne menniske skulle ey selff hierteli-ge gierne see gaa for sig?

Men at mand ey skal mene/ oss at haffue aldelis her vdi brugt ander mands tycke/ Da bekiende Wi met stor tacknemmelighed/ at Gud aff sin godhed haffuer end ocsaa oss giffuen noget forstand vdi det hellige Euangelio/ Saa ville Wi nu sige denne vor tycke om denne Ordinants.

Tho honde stycker forhandles her i denne Ordinants/ Det ene hører Gud aleniste til/ som er/ at Wi ville haffue Guds ord/ som er Louen oc Euangelium ret sindelige Predicket/ Sacramenterne ret vddelde/ Børn vel oplærde/ at de mue bliffue vdi Christo/ som ind i Christum ere døbte/ At Kircketienerne/ Scholerne/ Oc fattige Folck maa forsørgis sin føde.

Saadant er icke vor Ordinants/ men der met ville Wi tiene vor HERRIS Jesu Christi Ordinants/ Huilcken er vor eniste Lærer oc Mester/ saa vel som vor eniste Frelser oc visse

Salig-

Det

Salighed/ Om huilcken Faderen robte oc sagde: Hører denne. Som hand oc selff siger/ Mine Faar høre mine røst. Den samme haffuer selff obenbaret/ oc giffuet oss Euangelium i Verden/ huilcket tilforne haffde verit aff Euighed vdi Gud skiult. Oc det befoel hand at predicke faar alle Creature.

Saa indskickede hand oc Daaben oc det hellige Alters Sacramente/ huicke hand befoel at vddele oc annamme/ lige effter den samme sin egen indstifftelse/ oc ey anderledis.

Jmod det hellige Euangeli-
um oc den Christi indstifftelse/
skal mand ingen høre eller skøtte/
om det end vaare en Engel aff
Himmelen/ som Paulus tør si-
sige/ Ja som CHristus end selff
siger. Mine Faar kiende ingen
fremmet Mands røst/ men fly
der faare. Hui vilde wi nu vere
saa daarlige/ at wi vilde her vdi
forbide noget Concilium/ Oc
(maa skee) her forinden dø i
vor Vantro oc wgudelighed?
Concilia eller menniskelig Ordi-
nants kunde intet her giøre imod
Guds Ordinants. Der som de
Concilia vilde fordømme Dieff-
uelsens Lærdom oc Antichriste-
lig skick/ aff huilcke wi her til

dags

dags ere bleffne bedragne / Oc vilde icke befale at predicke Euangelium renlige oc retſkaffenlige/ Oc lade Sacramenterne vddelis effter Chriſti egen indſkickelſe oc den Apoſtoliſke Lærdom/ ſaa ſom Wi nu giøre met dette vort Concilio oc Ordinants / Da maatte de io vere wgudelige oc ingen Chriſtne/ ſom dem icke annammede/ Men ſaadant haffue Wi lenge alt forgeffuis bid effter / etc.

Nu ville de ſige / Wi formene icke Euangelium / Men i ſkulle dog forbide vor Dom oc ſigelſe paa eders Lærdom.

Der suare Wi saa til / at Wi intet acte saadan skuffelig oc daarlig snack. Wi haffue det rette oc sande Euangelium / som predicker de beslagne samuittigheder Synders forladelse forgeffuis / alenîste for CHristi Guds Søns skyld / som giffuen er for oss / Oc naar wi saaledis ere skilde ved Synden / da regnis Wi retfærdige faar Gud / Oc ere Guds Børn oc Arffuinge til det euige Liff / oc alt det gode GVD haffuer / Huilcke Gud fader vil euindelige elske vdi sin elskelige Søn / den wi formedelst Troen haffue annammet / den samme haffuer

Faderen

Faderen giffuet oss / Hui skulde
hand ey ocsaa giffue oss alt andet
gaat met hannem? Andet Eu-
angelium haffue wi icke. Men
for dette Euangelio / aff huilc-
ket GVD prisis oc æris / haff-
uer det Antichristelig parthi
faaet oss Dieffuelsens Lærdom/
som lærer at predicke løgen vn-
der skrømpteri / saa hun dra-
belige siunis at vere en sand
GVDS tieniste/ Der haffue
de faaet oss Plict oc Bod for
Synden / Statuter / Closter
regel/Obseruantzer/ Afflad/ Pil-
legrims gang/Brøderskaff/ de-
ris optencte Offering / de-
ris vederstyggelige Messer /
Skærsild/ vijdt Vand / beskicke-

de Fa-

de Faste dage / wynttige Preste-
tider / Vigilier for de døde / Hel-
lige steder / Klocke Daab / Smø-
relse / Ragelse / Vijde klæder / De-
ris wrene renliffuedhed / Deris
forsuorne Ecteskaff / Huilcket
Gud dog haffuer skicket oc ind-
stifftet / Forboden Mad / Chri-
sti Blods Kalck / den de haffue
forbodet / Helligens paakald /
Den Misbrug de haffue ind-
ført / vdi alle Gierninger oc Ce-
remonier / ved huilcke de haffue
lært oss / at wi skulle forlige oss
met Gud / oc giøre plict oc
Bod for Synden / Och saaledis
forhuerffue Syndsens forladel-
se / etc.

De sagde sig vel at kiende Gud som Paulus siger / Men met saadan Lærdom oc Handel necte de det sande hellige Euangelium / IESV CHRISTI Blod / oc Gud Faders Barmhiertighed/der de icke lode Synders forladelse bliffue forgeffuis/ aleniste for IESV CHRISTI skyld.

Disse Antichristelige Lærdom/løgen oc bedregeri sende Wi nu Dieffuelen hiem igien / den de ere komne fra / Oc giffue Gud ære / i det wi tage ved CHristi Euangelium / Saa lade wi ocsaa Sacramenterne giffuis / oc

annamme dem rettelige effter CHRISTI egen indstifftelse/ Ja wi annamme dem aff vor HERRE IESV CHRISTO selff/ endog ved Tienerens haand/ lige som wi oc annamme Euangelium aff hannem selff/ endog ved Tienerens mund/ som det forkynder.

Huad fattis oss nu/ at wi ey haffue det sande Euangelium/ effterdi wi ere nu ved Troen til CHRISTVM forligte met GVD/ oc giorde til Guds Børn?

Saa bekiende Wi nu det samme som Wi tro/ Wi lære oc vore

Børn lige saa / wi paakalde / wi bede / wi tacke GUD / oc høre Guds ord / der bliffue wi varactige vdi / Det er oc den sande Guds dyrckelse effter de try første Bud / etc.

Ocsaa lade Wi oss lære om gode Gierninger / oc it Christeligt leffnet / om taalmodighed vnder det hellige Kaarss / Om lydelse / Om at Christne folck haffue icke vden en Lou at leffue effter / som er Kierlighed / vdi huilcken huer effter sit Kald tiener andre sine næste / oc er der viss paa / at hand giør det CHRISTO selff til tieniste. Gud giffue oss naade til at giøre saadanne

danne gode Troens Fructer i god oc bequemmelig tid.

Dette haffue Wi her til sagd om de stycker/som høre til Guds Ordinants oc Skick / Huilcken icke skal kaldis Vor / Icke heller skal aff noget Menniske krenckis oc offuertrædis. Oc biude Wi hende at holdis / paa det Wi der met bliffue vor HERRE JHEsu CHristo lydige / som samme Ordinants haffuer skicket oc befalet / sig til Ære / oc oss til Salighed.

MEN det andet stycke i denne Ordinants / maa kaldis at vere Vort / fordi der vdi maa vel

somt (foruden Guds fortørnelse) foruandlis/endog det oc saa Gud tilhører / Som er huad Wi haffue skicket / om Personer / Tid / Sted / Tal / Maade / Presteti-der / Sang oc Ceremonier / om Visitats / om en ærlig samquem etc. Icke foruden skellig sag/oc ey met nogen synderlig hellighedsmening / men den sande Guds Ordinants/der førre er om talet/ til tieniste. At den maatte diss bedre met bequem hederlighed holdis / Thi alt saadant skal tiene Guds Ord. Oc huem vilde nu her effter i saadant it Euangeliske Liuss / begære hine vnyttige oc forfengelige Ceremonier / som

oc haffue vrange meninger paa
sig/om Guds dyrckelse oc retfær-
dighed / huilcke mand pleyer at
holde for Gudstienste/oc saadan-
ne gode Gierninger/ der fortieni-
ste skulde haffue met sig/ imod
Troen til Christum oc Guds
Rigis Euangelion? Wi haffue
her effter vel nock at giøre met de
rette nødtørfftige gode gierninger/
at wi tørre ey beuare oss met saa-
dant klam̃er oc wnytteligt tingest.

Thi bede Wi alle vore Vnder-
saatte/ ihuad stat de ere vdi/ at de
annamme / oc huer paa sin
maade holde oc beuare / denne
Guds oc vor Ordinants/den wi
her nu haffue ladet vdgaa/Ocsaa
vore Lensmend oc Superatten-

 denter/

denter/ at de met det første de kunde/lade gaa for sig/baade i Kiøbstæder oc paa Landsbyer/det som her beskicket staar / Oc tencker der ved eder selffue/ At efftersdi de forskaffe sig selff en Dom oc Fordømmelse (som Paulus siger) Huilcke deñe Guds Ordinants ere modstandige som er Verdslig mact oc Øffrighed / Huor meget mere de da monne fordømme sig selffue / som foracte oc modstandige ere vor HERRIS Jesu Christi hellige Euangelio/ Huilcket Mose haffuer oss tilforue kundgiort. Huilcken som icke hører denne Prophete (CHristum) den vil ieg heffne offuer/ siger HERREN.

Icke skulle wi end heller ladet bliffue wstraffet / der som nogen fordrister sig til aff egensindighed / at staa imod noget vdi denne Ordinants / Thi Wi haffue icke end helder den mact / oss er aff Gud giffuen / til forgeffuis. Vor HERRE Christus beuare eder euindelige /

AMEN.

Det

Fortalen.

EFterdi her nu diss verre/ haffuer verit tuedract oc wenighed vdi Riget/ i det at der haffuer verit en stor misbrugelse/ oc haffuer ey verit holdet i den ene Kircke som i den anden/ en menige brugelse/ baade met Messer/ Predicken/ Daab/ Sacramenter oc anden GVDS tieniste/ Da haffue Wi met vort elskelige menige Danmarckis Rigis Raads Raad oc samtycke/ off-

uerueyet

uerueyt Rigens oc dets indbyggeris gaffn oc beſte/ Paa det at Riget ſkulde vere vdi rolighed/ baade om Religionen oc om andet / Samtycket oc giort der en Chriſtelig Ordinants paa / om Religionen / ſom her effter følger. Huilcken Ordinants Wi ville at holdis ſkal vdi alle Stiffter/ oc Kircker offuer alt Riget/ Vden ſaa er vdi en almindelig fri CHriſtelig *generali Concilio* anderledis beſluttis oc ſamtyckis / Da ville Wi alle tid ſkicke oſſ der vdi / ſom fromme Chriſtne bør at giøre. Til ydermere Sandheds bekiendelſe / haffue Wi Chriſtian Koning ladet her vnder

vnder henge vor Maiestatis Indsegel. Desligeste haffue oc Wi Rigsens Raad / Mogens Gøye til Krenckeroppe / Danmarckis Rigis Hoffmester. Johan Frijs til Hesselager / Cancellere. Tyge Krabbe til Vegholm / Danmarckis Rigis Marsk. Predbiørn Podebusk til Voesborg / Ridder. Offue Lunge til Tursbeck / Ridder. Axel Brade til Krogholm / Ridder. Mogens Munck til Palsgaard. Erick Banner til Aesdal. Oluff Rosenkrantz til Valløff / Ridder. Holger Wlffstand til Heckelberg / Ridder. Knud Bilde til Suanholm /

Ridder. Truet Wlffstand til Toruppe / Ridder. Eske Bilde til Volden / Ridder. Knud Rud til Vedby / Ridder. Claus Bilde til Vandaaſſ / Ridder. Claus Podebuſk / Ridder. Axel Vgerup til Vgeruppe / Ridder. Knud Gyldenſtierne til Thim. Erick Krũmedige til Alneruppe. Mogens Gyldenſtierne til Juerſues / Ridder. Peder Ebbeſen til Tureſtrop. Oc Jørgen Quidzow til Sandagger / Danmarckis Rigis Canceller / met vort vidſkaff oc gode vilie / hengt vore Indzegler faar denne Ordening / for oſſ oc vore Arffuinge / vdi vor HERRIS

Jeſu

Det
IESV CHRIsti naffn.
Giffuet i Ottense / vdi almindelig Rigens Herredage / Aar effter Guds Byrd / M. D. xxxix. den fiortende dag i Junij Maanet.

Jsti naffn.
di alminde
dage / Aar
M. D. xxxix.
agi Ju-
a.

En god Ordinants oc Kirckeskick/ er begreben besynderlige i disse sex stycker.

Det første er Lærdommen.

AT mand skal vduelle gode skickelige Predickere / som kunde oc ville retsindelige predicke oc tilbørlige vddele Sacramenterne / Oc rettelige forklare Catechismum (det er Børnelærdom) om de x. Guds Bud / Troens Artickler / Pater noster, oc Sacramenternis brug / for de vnge oc wforfarne oc wlærde Christne.

Det Andet er Ceremonier oc vduortis Kircketieniste.

AT der forordineris oc tilskickis nyttelige oc endrectelige Ceremonier/det er/ vduortis skiskelser/ offuer alle Sogne Kircker/ paa det at simple oc enfoldige folck icke skulle forargis aff nogen wligelighed/ i nogen saadan handel.

Det Tredie er Scholerne.

AT der tilskickis gode bequeme Scholemestere vdi Kiøbstæderne oc smaa Steder/ Huilcke met ret skickelighed kunde oplære Vngdommen vdi alle maade.

Det Fierde er en menig Almisse Kiste/ for Kirckens tienere oc de Fattige

AT der maa vere at forsørge Kirckens Tienere deris næring aff/ Oc saa de Fattige maa bliffue behulpne.

Det Femte er om Superattendenter oc deris Prouester.

T der maa vere saadanne som kunde holde tienerne ved deris Embede/ oc see til met at alle ting maa alle vegne gaa skickelige oc ret til.

Det Siette er om Bøger.

AT gode Sogneprester maa haffue at drage nogen merckelig sand Gudelighed vdaff / Oc ey bliffue snart vforseendis forgiffne aff nogle onde Bøger / Huordanne mange ere alle rede vdgaane/ ocsaa daglige io flere vdgaa.

I.

Om Lærdommen/ Huilcken oss til vor Salighed tiener / ved huilcken Guds velgierninger/ som Christus oss haffuer forhuerffuet/ vdkyndis faar Folck/ oc vddelis iblant alle dem som Tro.

Saa indeholder den samme Lærdom synderlige tre puncter.

FOrst/ det hellige Euangelij Predicken/ huilken der hos ocsaa hart kreffuer sand Penitentz oc bedring/ Troen/ oc hendis fructer/ som er gode gierninger.

Den anden/ Sacramenternis skickelige oc lofflige indskickelse oc brug/ huilke ocsaa kreffue en sand Penitentz/ styrcke Troen/ oc paaminde oss om Troens fructer.

Den tredie/ en enfoldig forklaring paa Børnelærdom/ i huilken der klarlige visis/ vdi huad maade mand skal rette oc bedre sig/ giffuis kundskab paa Synder oc gode gierninger/ oc visis baade/ huilken den rette sande Tro er/ oc huorledis wi maa hende bekomme.

Fremdelis skal nu den hellige Euangeliske Lærdom alle vegne vere reen/ viss/ oc en-

oc endrectig hos alle/ oc for alle ting ſkal her met flijt oc retſkaffenhed trengis hart ind paa denne Artickel om Menniſkens Retſærdighed/at huer maa forſtaa huad Troen er/ oc huad hun vdretter / Huorledis wi hende bekomme / Oc huilkelunde Menniſken bliffuer retfærdig / Ja ocſaa huad mening Predickerne ſkulle ſelffue der om haffue/ Oc huorledis de predicke ſkulle.

Her ville wi nu fortelle nogle ſynderlige Artickle/ til huilcke mand (ſom til oprindelig vdfløđ) maa vdi Predicken haffue beſynderlig tilfluct / at talen ey ſkal hid oc did vige / oc haffue huercken hoffuit eller hale/ Som er diſſe effterſcreffne:

Om Guds Low oc Gudfryctighed.

Om Euangelio oc Troen til Gud.

Om Penitentze / huorledis mand ſkal ſig rette oc bedre.

Om Kaarsset.
Om Bønen.
Om Gode gierninger.
Om den Fri vilie.
Om den Christelige Frihed.
Om Guds euige forsiun.
Om Menniskelig paafund.
Om Øffrighed oc Herskaff.
Om Ecteskaff.
Om helligen.
Om Faste.
Om Billeder.

Oc saadanne stycker flere / At Predickerne ey forstørre enfoldige Folckis sind/met nogen wfornumstig Predicken/ oc kiuse dem saa fra Euangelio. Huilcke wi oc her ville haffue paaminte/at de vere varlige / oc for alle ting see sig vel faare/ naar de tale om Guds euige forsiun/Om den Christelige Frihed/eller om andre saa-

danne Troens Artickler/som langt oc viit offuergaa Menniskelig forstand / vdi Huilcke Artickle menniskelig skel lader sig ocsaa lættelige forarge. Ocsaa skulle de tage sig vare/ at de ey forklare oc handle noget som mørckt oc wforstandeligt er/ vden de oc skinbarlige nødis til/ Huilcket de altsammen aff Guds Naade muelige vel bekomme/om de ellers idelige ere i Gudelige Bøner / Oc met flijt bede Gud / oc ere vindskibelige til at læse gode Bøger/oc synderlige for alle andre Artickler lære met all flijt / den artickel om Synd oc Syndsens forladelse.

Nu staar Sacramenternis retskaffen vddelelse oc Børne lærdommens enfoldige vdleggelse her paa / At Sacramenterne lige effter Guds Ord vddelis/ Oc Børnelærdomen lige saa met beskedenhed forklaris / Ocsaa ville wi oc biude / at saadant skal skee lige ens hos alle.

Nu er der aff Chriſto Jeſu vor Herre indſtifftede thu Sacramenter/ Daaben oc HErrens Naduere/ Om huilcke baade der læris vdi Børnelærdom. Diſſe tilleggis det tredie ſom kaldis Penitentz / det er bod oc bedring / naar en Syndere bekiender ſig ſelff / oc fortryder ſin vildfarelſe oc ſynd/ Oc tager ſaa affløſning formedelſt Euangelium / Oc kommer igen til den pact hand haffuer giort met Gud i Daaben.

II.

DEt Andet ſtycke er om Ceremonier/ huilcke ere ſaadanne ſtycker vdi Kirckerne/ der menlige ere optagne for en god ſtickeligheds ſkyld / oc det foruden al Retfærdigheds oc nødtørffdigheds mening.

I. **En ſkick om Børneſang i Kirckerne.**

II. **Huorledis Meſſen ſkal holdis faar folcket.**

III. Om Guds ord at predicke.

IIII. Om at holde helligt.

V. Om Børn at døbe.

VI. Om at Affløse.

VII. Om at berette Folck.

VIII. Om at giøre Ecteskab.

IX. Om Predickere at beskicke.

X. Om at Bandsætte de forhærdige.

XI. Om at besøge de Siuge.

XII. Om at vere hos dem som skulle affliffuis.

XIII. Om at Jorde Lig.

XIIII. Om at vnderuise Jordemodre.

XV. Om at lære Quinder i deris Børne fødsel.

XVI. Om huorledis mand skal handle met de Quinder som ligge deris egne Børn ihiel.

Det

I. Først om Børne sang oc læsning i Kirckerne.

AT venne dem der met til den hellige Scrifft / Huor Vircarerne vel ocsaa maa vere til stede / Huilcke endnu nyde sine Prebender / men dog lade sig aff Scholemesteren raade.

Om Søgne dage fra otte eller ni slæt / naar det ringer maa Børnene effter seduan søge Kircken / oc som thu Børn haffue begynt Antiphonet / Saa skulle Chorene imod huer andre siunge effter samme Antiphens Tone / tre Ottesangs Psalmer / eller oc ferre / effter Sognepre-stens tycke / at Børnene ey besuaris met alt formegen sang. Oc der til met en part aff de xxij. vdi den Psalme / Beati immaculati, met Gloria Patri &c, Oc altid naar den forscreffne Psalme Beati &c. Er vde / da skal mand en finde i hendis sted / siunge den Psalme / Quicunq; vult saluus esse, Oc siden tage Antiphonet igien / oc siunge det vd.

Strax effter Antiphonet er vdsiunget / naar der icke Predickis / da skal it Barn / i den sted som Capitelet pleyede at læsis / aff det Ny Testamente begynde en Latine Lectie / met denne begyndelse: Lectio sancti Euangelij Matthæi, Capite Primo, Oc enden saa som Prophetierne pleyede at endis. Der som mand ocsaa vil / da maa en anden ocsaa læse en / Ja vel ocsaa dē tredie disligeste / om det saa gaat siunis / Men da skal den tredie Lectie vere paa Danske / aff det samme de andre tho vaare paa Latine.

Effter samme Lectie maa de begynde en Dansk sang / eller oc Benedictus met it Antiphona / om de saa ville.

Siden skulle Børnene falde paa knæ oc siunge Kyrie eleison / Christe eleison / Kyrieleison / oc læse Pater noster &c.

Der næst skal en aff tienerne sige / Ostende nobis Domine misericordiam tuam, Met sit giensuar aff Choret.

Saa /

Saa/ Dominus vobiscum, met Collecten.

Paa det sidste siunge Børnene/ Benedicamus Domino.

Oc der som da nogle ere/ der for nogle merckelige sager begære at berettis / mue de bliffue berette / Eller oc effter Predicken / om der skal predickis. Dog skal der vere skinbarlig nødtørfftighed paa færde/ paa det at den menige Naduere ey maa siuriis at foractis der met.

Lige saa om somme Søgnedage/fra thu eller try slet / naar det ringer / maa mand lige saa siunge tre eller fire Afftensangs Psalmer/effter Antiphens Tone/ vndertagen nogen part aff den Psalme/ Beati immaculati.

Fremdelis skulle Børnene siunge lectier for Capitelet/ aff det Gamle Testamente/met forscreffne begyndelse oc ende/ saaledis / Lectio libri Geneseos capite primo,

mo, &c. Der effter Søgnedagis Hymnen/ Siden en Dansk sang eller Magnificat, met it Antiphen / ocsaa endis de lige som om Morgenen.

Om Hellige Dagis Afften / oc om Hellige dage til Afftensang / maa alle ting giøris ved den samme maade / Men da skal effter Lectierne siungis it Responsorium met Gloria Patri, Siden Hymnen/ Oc effter Hymnen/ Magnificat met it Antiphen/paa det sidste/ Nunc dimittis: foruden Tone / ocsaa endis det lige som her tilforn.

Til Ottesang om Søndage oc Hellige dage skulle for Predicken siungis tre Psalmer eller fire/ Oc tho parter aff Beati immaculati, met it Antiphen/ Effter huilcke Børnene skulle met medelmaade røst/ foruden Tone/oplæse Catechismum, det er Børnelærdom/Saa dog at Scholemesteren begynder først paa huer part/ Saaledis at siunge faare:

Først/

Først / Hæc ſunt Præcepta Domini Dei noſtri. **Siden forfølge det Børnene langſommelige / Først en / ſaa en anden /** Ego ſum Dominus Deus tuus. Non habebis Deos alienos.

II. **Scholemeſter** / Hi ſunt articuli fidei noſtri. **Siden Børnene / Først en / Saa anden /** Credo in Deum Patrem.

III. **Scholemeſter** / Hæc eſt oratio Dominica. **Siden Børnene effter huer anden /** Pater noſter.

IIII. **Scholemeſter** / Hæc eſt commendatio Sacramenti Baptiſmi, qua mandauit Chriſtus, vt in ipſum baptizemur dicens. **Siden Børnene effter huer anden /** Ite in vniuerſum mundum &c.

V. **Scholemeſter** / Hæc eſt promiſsio, vſus et donatio clauium Eccleſiæ. **Siden Børnene** / Ait Ieſus, Tu es Petrus & ſuper hanc Petram &c.

VI. **Scholemeſter** / Hæc eſt inſtitutio Sacramenti Corporis & ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti. **Børnene** / Dominus noſter Ieſus Chriſtus &c.

Effter denne Børnelærdom / maa Børnene / om saa gaat siunis / læse Lectierne. Effter Lectierne / maa it Responsorium siungis / oc Børnene maa siunge verset met Gloria Patri, Siden / Te Deum laudamas. Oc ende det effter seduanen.

Om Søndage oc Hellige dage skal allting giøris vdi Afftensang / lige som om Hellige dages Afften / Men der som sangen forlengis meer end nytteligt er faar Predicken der skee skal / Da maa Kirckeherren handle met Scholemesteren / at hand forkaarter det.

Fremdelis ville wi oc biude / at i Domkircker oc Closter skal alle ting lige saa holdis met alle Guds tienister / Oc ey de skulle læse nogle Preste tider / vden de tempore, Oc flitelige vocte sig at de jo intet siunge som kand vere den hellige Scrifft imod.

Ja / her

Ja/her see Bispen eller Superintendens flitelige til/ at her intet andet skeer enten i Domkircker eller Closter.

Wi ville lade dem bescriffue en skick faar sig selffue/ vdaff den hellige Scrifft/ Huorledis de skulle siunge de siu Dags tider/ oc den lade trycke bag effter denne Ordinants/ At de aff Bibelen mue øffue sig vdi Guds ord.

II. Huorledis Messen skal holdis i almindelighed faar Folcket. Thi alle andre Alter Messer affleggis aldelis / Oc aleniste en holdis / faar dem som sig ville lade berette/fordi Messen er dog intet andet / end Herrens Naduers brug / til at trøste de skrøbelige samuittigheder/ Oc at forkynde HERrens død.

SAa skal der nu holdis en Høymesse om Søndagen/ faar dem som ville berettis/ vdi de vanlige Messe klæder/

Offuer it beredt Altere/met vanlig Kalck oc Disk/ oc tende lius.

Canickerne oc synderlige hues Domkircke icke er nogen Sognekircke/ mue holde paa Latine en Søndags Messe/ Dog om der er nogen som ville berettis.

Den tiende Messe som kaldis Canon, ville Wi de skulle plat offuergiffue: Oc saa maa de forkynde HERrens død.

Her skal mand acte at Pater noster, oc Ordene som liude paa Naderen / bliffue læsde paa Danske/ Saa vel i Domkircker som vdi andre/ effter som det bliffuer dem forscreffuet.

Tieneren som Messen skal holde / skal falde paa knæ faar Alterit / oc ved sig selff læse/ Confiteor.

Saa skal hand oc bede for Ordsens fremgang / for Kongen / oc Riget / den stund Folcket siunger.

Siden skal hand forfølge Messen effter den vedtagne Sed / Saa dog at hun icke bliffuer besmittet met noget ord / som

liuder om Offer eller gierninger/som vdi Pawens Kircke er skeet met misdyrckelse oc bespaattelse.

Først skal siungis eller læsis Indgangen som kaldis Introitus, Men icke nogen der icke tagen er aff den hellige Scrifft/ Saa som de ere/ der falde om Søndage/ oc om Christi høytiders dage/tagen vdaff Psalteren/ eller vdi den sted nogle Danske Psalmer/ oc synderlige paa Landsbyerne.

Kyrie eleison/ vnder atskillige noder/ effter tidsens atskillighed/lige som her til dags haffuer verit holdet/met den Engliske Loffsang/ Gloria in excelsis Deo. den Presten skal paa Latine eller Danske begynde/Oc siden skal Kircken forsølge det.

Saa vender hand sig til Folcket/ oc siger/ HERREN vere met eder/ oc vender sig saa om igen/ oc læs Collecten/ Men alt paa Danske/ oc den aleniste

en / vden tidsens nødtørfftighed effer end en / Oc folcket skal alt suare / AMEN.

Naar det er nu giort/saa vender hand sig atter igen til Folcket / oc læs Epistelen paa Danske.

Haleluia, som er en euig liud i den hellige Kircke/ skulle thu Børn siunge / met verset / foruden den lange hale bag effter.

Siden i den sted som mand pleyede at siunge Gralen / maa siungis en Dansk sang/ tagen vdaff Scrifften / eller oc en Grale aleniste met thu Vers.

Alle Sequentzer skulle ladis tilbage/ vden i de tre Christi Hoffuet høytider/ Fra Jul indtil Kyndermisse/ Grates nunc omnes, met sin Danske sang der hos/ Nu lader oss alle tacke Gud vor HERRE/ etc.

Fra Paaske oc til Pintzdag/ Victimæ Paschali laudes, met sin Danske/ Christ stod op aff Døde.

Oc Pintzdag / Veni sancte Spiritus, met sin Danske sang / Nu bede wi den Hellig Aand / etc.

Nu vender hand sig til Folcket igen / oc læss Euangelium paa Danske / met denne begyndelse: Disse efterfølgende ord etc. Der næst vender hand sig atter til Alteret / oc begynder / Credo in vnum Deum &c.

Der effter siungis paa Danske /
Wi Tro alle sammen paa en Gud / etc.

Her effter skal nu altid den vanlige Predicken skee / oc naar hun er vde / ere da de som ville berettis / saa berede sig dem Brød oc Vin / effter som de ere mange til som skulle berettis. Da skulle de samme giffue sig op til Alteret / Mendene ved den høyre / oc Quinderne ved den venstre side.

Naar Tieneren er da rede / Saa vender hand sig til Folcket som vil berettis / oc

skal giøre en Formaning til dem om Sacramentet.

Naar det er giort / saa vender hand sig til Alteret / oc skal met høy røst paa Danske siunge Fader oss bede / Fader vor etc. Oc Choret suarer / AMEN.

Oc strax der paa begynder hand Testamentens ord / Men offuer alt paa Danske / Oc strax paa Ordene maa hand bequemmelige opløffte / oc lade vnder diss ringe met Klocken som sed er / om Tieneren saa tyckis.

Thi her vdi skal den Christelige frihed holdis ved mact / Saa dog at Folcket der om tilforne paamindis / saa meget som behoff giøris / Saa skal oc her intet foruandlis vden Superattendentens samtycke oc befalning.

Naar Presten vdskiffter Brødet oc Kalcken / da skal hand intet sige til dem som berettis / efftherdi det er alle Folck offuerlydelige sagd der det bleff viidt.

Oc skal Tieneren flitelige legge vind paa/ at de vide tallet paa dem som skulle berettis / saa at de icke nødis til at viie tøsser.

Oc men folcket berettis / begynder Scholemesteren/ Jesus Christus er vor Salighed/ eller noget andet saadant.

Oc strax Folcket er beret / Saa skal Sangen opholde etc.

Naar det er nu giort / saa vender sig Presten til Folcket/oc siger / HErren vere met eder / Oc vender sig saa om igen/oc læser Collecten for en Tacksigelse/ oc Folcket skal suare/ AMEN.

Siden skal hand atter vende sig til Folcket / Oc sige først / HERREN vere met eder. Der effter skal hand velsigne Folcket met den velsignelse som screffuet staar / Numeri vj. Cap.

HERREN velsigne dig oc beuare dig/ HERREN lade

liuse sit Ansict offuer dig / oc vere dig naadig / HERren lætte sin Aasiun paa dig / oc giffue dig fred.

Saa skal Kircken suare / AMEN.

Oc Scholemester skal begynde / en kaart Psalme paa Danske / oc der met bliffuer det vde.

Vnder diss føre sig Tieneren vdaff Messeklæderne / oc fli altingest sammen / Falde saa atter paa knæ faar Alteret / oc tacke Gud saa lønlige ved sig selff.

Men naar der er ingen at berette / da skal der icke vies Sacramentet / At wi icke falde atter igen i Sacramentens misbrug / brugendis det imod Guds befalning. Dog maa Presten alligeuel forfølge Messen vdi en Messeserck alenistc / foruden Hagel / faar en Bogestoel / icke faar Alteret / oc offuerspringe Naderens ord / och saa effter en Sang eller tho / læse en Collect eller tho / Oc paa det sidste velsigne folcket som vanligt er.

Vdide store Christi Høytider / som Jul/ Paaske / Pintzdag / Hellig Trefoldigheds Søndag / skal der siungis vdi Stæderne Introitus (det er Indgang til Messen) paa Latine/ Gloria in excelsis, met Sequentzer som rette ere / Ocsaa Præfationes latinæ, Huilcke Tieneren saa skal begynde:

Dominus vobiscum, Sursum corda, &c. Der næst Sanctus, ocsaa Pater noster, met Naderens ord / Men dem altid paa Danske maal / Paa det sidste Agnus Dei.

Men her raader Tieneren dog selff altsammen.

III. Huorledis til skal gaa met Predicken.

FOrdi Euangelij Predicken tiener oss til at faa Guds Aand/oc dē euige Salighed/ met huilcken Predickerne synderlige staa i Christi sted / Som hand selff haffuer sagd/ Lucæ x. Huo eder hører

den hører mig. Oc derfaare skulle de icke lade sig nøye met / huilckelunde det kommer frem/ Men met retskaffenhed skulle de bequemmelige forkynde det / som it Guds ord / oc fremsige det som aff Gud / oc vdi Guds Asiun ved Jesum Christū/at de vdi ingen maade forkrencke det/ enten met tilleg eller frategt etc.

Først skal hand da som Predickendis vorder/ formane Folcket til at paakalde Guds hielp / Der næst skal hand fortelle Textē som skal forklaris/ oc siden vdlegge hende / Oc ey skal hand forlenge sin Predicken offuer en time.

Icke skal hand helder staa oc sige huad hannem lyster selff / Men huad der hører til sagen skal hand paaminde/ met klare oc velforstandige Ord.

For alle ting skal hand affholde sig fra allehaande skendsel oc forhaanelse / Saa at hand ingen rører ved Naffn / Alleniste

 skal

skal hand straffe Synden i almindelig=
hed/ Oc saadant som hand haffuer hørt
oc veed foruist / Huad hand intet haffuer
hørt talet om / det skal hand tie.

Icke skal hand heller hadskelige lade
ilde paa Papisterne/met mindre end hand
der til trengis / aff paamindelse oc Ex=
empel.

Naar Predicken er nu vde / saa skal
da Predicanten atter tilraade Folcket /
at bede faar det Aandelige oc Verdzslige
liffs nødtørfftighed/ oc alt det behoff giø=
ris / Oc allermest for vor Naadige Her=
re oc Konning/At Gud oss vil ved hannē
beskerme/ oc giffue det hellige Euangelio
sin rette fremgang / At wi vnder hans
Naade met fred maatte kunde forfrem=
me Guds ære/ Saa skal da den menige
Kircke bede Pater noster &c.

Naar den er vd bedet/ Saa skal Scho=
lemesteren begynde en Dansk sang / syn=
derlige for fred/ oc met den hele menighed
siunge den vd.

Eller om der er nogen synderlig nød for haande/ da siungis en Psalme/ at Gud den oss naadelige fra vender/ Eller læsis Letanier/ oc siden en Collect/ som liuder om samme nødtørfftighed/ Oc suare Folcket der til/ AMEN.

Siden følger Formaningen/ som tilforne er hørt/ vdi Messen/ etc.

Her skal mand nu acte/ at de vanlige Letanier skulle i det mindste siungis een sinde om Vgen effter Predicken/ Huilcken dag Sogne Presten vil.

Om Søndagen vdi Stederne/ skal altid predickis det vanlige Søndags Euangelium vdi Ottesang/ aarle om Morgenen aff Capellanen/ oc vnder Messen aff Sogne Presten.

Men effter maaltid Børnelærdomen altid faar de vnge saa vel som de gamle/ Først Budordene/ Dernæst Troens Artickler/ Siden Pater noster, Oc paa det

sidste/ huorledis Sacramenterne ere ind⸗
stifftede oc brugis skulle / Saa dog at der
stedze huer finde en punct fuldendis / Oc
altid i enden skulle de følge viss oc endrec⸗
tig vdtydning lige som hun staar i Luthe⸗
ri lille Cathechismo.

Icke skal oc nogen der beuise sin Vis⸗
dom oc skarpsindighed / men alle ting skal
hand her giøre til Kirckens opbyggelse/ paa
det der maa altid høris alt det samme aff
alle / oc Folcket maa diss vissere vnderui⸗
sis aff Lærdommens endrectighed/ Men
all den stund en partis Artickle forklaris/
huer for sig / da skal altid den samme he⸗
le part met alle sine Artickler fortellis/
Dog saa langsom̃elige at vnge Folck met
alle andre / tiendis hos sig selff kunde føl⸗
ge met/oc saa skal huer part ved sin synder⸗
lige maade begyndis/ oc endis met den ta⸗
le som der tilhører/den ene saa vel som den
anden. Oc strax samme Børnelærdom i
alle sine parter er saaledis endet / saa skal
mand altid tage først paa igien.

Tøsser

Tøsser om Vgen skal i det høyeste
Predickis i Stæderne/ om Onsdagen oc
Fredagen/ Men naar obenbare nødtørff-
tighed sig begiffuer/ da kand mand vel ta-
ge de tho dage til ete.

Oc ey skulle der andre Bøger Predi-
ckis / end de som ere lætte oc nyttelige / saa
som Søndages Episteler eller noget saa-
dant / Met huilcket mand kand formane
Folcket til sand penitentze/ sand Gudfryc-
tighed/ret tillid til Gud/oc sande gode gier
ninger.

Thi Troen kand icke vere ret foruden
penitentze / Icke helder penitentze foru-
den Troen/ Oc de thu vil Christus haff-
ue baade Predickede tilsammē/ Lucæ xxiiij.

Men dog laste wi icke at der ocsaa i de
steder huor som meget Folck er / O dagli-
ge Predickis aff andre Bøger / der som
det ellers forhandlis som kand vere til op-
byggelse.

Paa Landsbyerne skal oc lige samme-
ledis altid om Søndagene Predickis det

vanlige Euangelium en halff time/oc den anden halff time skal brugis til at forklare Børnelærdom vdi. Oc der som nogle aff de nu ere SognePrester paa Landet/ kunde icke predicke det som Gud tilhører/ da maa de aff Danske Postiller læse ord fra ord faar sine Folck / baade Euangelij vdleggelse/ oc Børnelærdoms forklaring Dog saa at de met tiden venne sig til at predicke oc tale selff / At de ey tage nogen Aarsage til ladhed/aff det som saa nogen tid offuerbæris met dem i kierlighed.

Huer Søndag skulle Landzpresterne forklare en Artickel aff nogen part vdi Børnelærdom/Oc al den stund de duelie vdi en part / da skulle de oc saa (som førre er sagd om Kiøbstederne) altid fortelle den hele part/Som naar de ere i Budordene/ oc haffue it at forklare / Da skulle de alligeuel oplæse alle de andre / endog der saa til forklaring icke flere vdleggis end det ene. Oc lige sammeledis i Troens Artickle/ Oc Pater noster.

Och saa beskedelige skulle de oplæse sam-me Artickler/ at huer aff Bonde folcket kand saa tiendis ved sig selff telle dem effter.

Men huer part aff samme Børne-lærdom skulle de altid met saadan en viss oc kaart vdleggelse beslutte/som der staar i Lutheri lille Catechismo. De skulle oc icke giøret anderledis end saa / Oc altid skulle de begynde oc ende huer aff disse sex parter (som Børnelærdomē indeholder) met nogen merckelig begyndelse oc ende/ oc det skal vare altid/For hues skyld sam-me Børnelærdom oc skal begyndis paa ny / strax effter hand er en gang endet.

Effter Predicken skulle Predicanter-ne tencke til at lade altid ske Bøner / for vort Herskaff / for den almindelige nød-tørfftighed / oc det rene Guds ords fri fremgang/ Saa at huer mand aff gant-ske hierte oc hu/ beder Gud met en Pater noster.

Paa det ſidſte ſkal der ſiungis en Danſke ſang / eller de vanlige Letanier / met en Collect / om den menige nødtørfftighed det ſaa kreffuer etc.

Mod de tre Chriſti ſtørſte Høytider Jule afften / Paaſke afften / oc Pintze afften til afftenſang / ſkal Predickis fierde parten aff en time / Men det ville wi at ſkulle ſke aleniſte vdi Kiøbſtederne. Oc paa de ſamme høytider tre dage omkring / oc ſaa effter middag ſkal mand Predicke om Høytiden.

Paa de andre høytider ſom er Nyt Aars dag / Epiphaniæ / ſom kaldis Hellige tre Kongers dag / Kyndermyſſe dag / Mariæ Bebudelſes dag / vor Herris Himmelfarts dag / Mariæ beſøgelſis dag / Sancti Hans Baptiſtes dag / Sancti Michels dag / oc alle Helligens dag / ſkal der Predickis aleniſte om dagen / oc intet om afftenen tilforn / vden mand vil.

Thi flere Høytider holde wi icke end diſſe ſamme / met Søndagene.

Nogle synderlige Predickene som falde om Aaret.

S. Staphens dag / da skal der predickis om Diaconer / oc der hos talis om Sancte Laurentzis exempel / at Folcket maa ingrundis en merckelig omhyggelighed for de Fattige.

Paa S. Hansis dag / som falder tredie Jule dag / om atskillige kald / At huer acter sit kald / oc lader sig saa vere befalet / at hand icke det forlader etc.

Den Søndag *Esto mihi*, Det er Fastelaffuens Søndag / skal læsis det Euangelium Matthei iij. Om vor Herris Jesu Christi Daab / oc den dag skal forklaris alt det Daabsens Sacramente haffuer paa sig.

Skertorsdag / skal forklaris Christi Legems oc Blods Sacramente / Oc der som nogen da vil lade sig berette / Da skal alle ting met Sang oc læsning gaa til effter Søndagens skick oc viis.

Aleniste skal Folcket flitelige paamin- dis / at mand ey den tid tager Sacramen- tet aff blot seduane for tidens skyld.

Oc om afftenen skal der oc talis no- get om den Fode tuet / Huorledis Chri- stum tocde Disciplernis fødder / ocsaa om den banghed hand følde i Vrtegaarden før end hand gick til Døde.

Langfredag/ om morgenen effter Børnesangē/naar det menige Folck haff- uer vdsiunget den Danske sang tilsam- men / Saa skal Predicanten opstige oc oplæse den hele Pass/ stycke effter an- det / Lige som den er sammen screffuen vdaff de fire Euangelister / ved Docter Hans Pomer/ indtil Opstandelsens Hi- storie.

Oc begyndis saa/ Dette er vor HERRIS Jesu Christi pinis Historie / som hun er aff de fire Euangelister opscreffuen.

Der vor HErre Jesus Christus haffde effter Naderen tacket/ Da gick hand hen offuer den beck Cedron etc.

Der effter maa hand paa en halff time vise Folcket / Hans Pinsels brug / oc siden effter maaltid videre forklare de andre stycker i Passen/ etc.

Der som oc nogen begerer at berettis paa samme dag / Saa lade sig berette/ Men all den part aff Messen / som vanlig er for Predicken/ maa bestaa sig/ Saa at mand begynder effter Predicken paa formaningen/ Oc lader Pater noster følge strax effter.

Den Søndag *Quasi modo geniti*, næst effter Paaske / aff den aarsage/ som Euangelium Johannis xx. giffuer / skal Predickis om den hellige Kirckis nøgle/ mact/ oc myndighed.

Sancte Hans Baptistes dag/ skal mand Predicke om Guds Ords liuvelige predickē/ imod hine Giendøbere som

prale saa fast met det Prophetiske ord/ Erunt theodidacti, At huer skal læris aff Gud selff/ oc der met foracte den mundelige Predicken / oc legge alle Scholer øde/ At mand dog icke lader Historien om S. Hans staa til bage/ Huilcken ey kand met een Predicken vel endis/ Om hans Vndfangelse / Fødsel / Predicken / oc Halsshuggelse. Thi kand der bliffue noget bestaaende til en anden sinde / Oc saa maa der vel paa samme dag siungis / Psallite regi &c.

Alle Helligens dag/ skal der predickis om den rette Christelige Tro/ som Guds Helligen haffde / oc huorledis mand dem skal effterfølge/ At den hellige Kircke maa forstaa / huorledis Helligen maa Gudelige hedris/ foruden paakald oc all vrang dyrckelse.

Sancte Michels oc alle Englers dag/ skal skee een almindelig tacksigelse / for all den grøde mand haffuer det

Aar faaet / Oc for en tacksigelse skal der met hiertens Gudelighed siungis strax eff ter Predicken/ aff den helle menighed.
Te Deum laudamus.

SAa skal der den hele dag baade om Morgenen for middag / oc effter maaltid/ Predickis om Englerne/ huad wi haffue aff deris tieniste / Oc hui mand maa vel altid tacke Gud.

IIII. Om Hellige dages hold.

Thi her maa holdis synderlige Hellige dage/ icke for Dagenis egen skyld / Men paa det at Ordet maa bliffue predic- ket/ oc at alle stycker/ som Euange- um indeholder/ maa til gaffns bliffue forklarede/ etc.

INgen Hellige dage (som førre er sagd) tage wi ved / vden de vanlige Søn- dager/ at Folck en finde om

Vgen maa huile sig aff arbeyde / Høre Guds Ord / annamme Sacramenterne almindelige met huer andre / bede om all nødtørfftighed / oc tacke Gud for sine velgierninger.

TRe Christi Hoffuet høytider vdi tre samfelde dage holde wi for Christi Histories skyld hellige.

Disligeste Nytaars dag.

Hillig tre Kongers dag.

Kyndermysse dag.

Mariæ forkyndelsis dag / Oc der som den samme falder i Dimmel Vge / Da skal hand holdis Palme Løffuerdag / effter gammel sed.

Vor Herris Himmelfarts dag.

Mariæ besøgelsis dag met sit vanlige Euangelio / Men Epistelen skal læsis aff Esaiæ Prophetie / Cap. xj. Der skal vdgaa

gaa en quist etc. Oc endis der/ Oc hans leyersted skal vorde heder- lig/ etc.

Sancte Hans Baptistis høytid.

Oc alle Helligens dag.

Apostlers dage/skulle aff predicke stolē forkyndis/ Oc met S. Mariæ Magda- lenæ/Oc Sancte Laurentzis dag/opsættis til deris næste effterfølgendis Søndage. Sancte Mariæ Magdalenæ dag maa vel siungis den Sequentz/Laus tibi Chri- ste &c.

Dog skal der paa samme Søndage/al- ting læsis siungis oc predickis/ effter som der om Søndagen falder/At der aleniste bag vdi Predicken paamindis/ om der er noget vist oc sandrue om dem vdi Scriff- ten/der mand kand tage effter siun aff/ til at tro paa Gud/elske sin Næste/oc taalmo delige bære det hellige Kaarss.

Men huor som skeer daglige Predicken/

der maa det vere friit at forhandle samme Euangelium eller Historie paa samme dag som hun falder / etc.

V. Huorledis Daaben skal tilgaa. Thi Daaben er dog en beseyling paa de stycker huilcke wi tro om Christo. Ja/en pact som Gud haffuer giort met oss vdi Christo / styrckendis Troen/ Oc bemerckendis Penitentz / huilcken kreffuer it Christeligt leffnet.

Børn skulle døbis met Dansk læsning / oc vdi den samme Funt som seduane er/ De skulle blotis / och saa tre sinde offuer øsis met Vand/ Dog skal mand giffue skøde paa deris førlighed/ om det er saa i tiden at de oc taalet at baris. Thi mand søger met Daaben Børnens velfart / oc icke deris fordærffuelse.

Saa skal nu Døbefaderen atspørie Fadderne hues Barn det er/ oc om det er hiemme døbt.

DEr som hand hører det/ at det er rettelige døbt/ da skal hand ingelunde døbet igen/ Efftersi der er icke vden en Daab til/Ephes. iiij. Aleniste skal hand opregne Troens Artickler/ læse Euangelium/ Marci x. Oc bede Pater noster.

Siden skal hand sige til dem som nærnerendis ere / oc synderlige Fadderne/ Huilcke Barnsens foreldre der til bede skulle/ocsaa siden det er døbt/ om de kunde icke saa fage tilforn komme ved.

KIere Brødre oc Systre / dette Barn er nu døbt / oc haffuer allerede den hellig Aand met Synders forladelse/Der faare ville wi icke døbet igen/ At wi ey bespaotte oc forhaane den hellig Aand / Huilcket i Faddere skulle vi-

le vide saa som vitnesbyrd for alle andre/ Oc tacke vor HERRE oc Gud/ som det haffuer taget til Naade ved Christum.

Siden skal hand sige til Barnet.

Herren beuare baade din indgang oc din vdgang/ fra nu oc ind til euig tid.

Fadderne suare/ AMEN.

Oc bede saa den sidste Bøn/ som læsis sidst i Børne Daaben/ Den almectigste Gud oc vor HERRIS Jesu Christi Fader etc.

Paa det sidste skal hand met faa ord kale Fadderne til / At de her om skulle alle vegne bære vitnesbyrd / Oc der som det saa hende sig / at Forelderne til Barnet Døde/ de da ville (saa meget som dem er mueligt / om de ere nærucrendis til stede) vere samme Barn i Foreldernis sted/ i de ærinde som Saligheden er anrørendis.

MEn der som barnet icke er døbt/eller der tuilis (som vel offte skeer) paa Barnsens Daab (Thi Daaben skal icke met vilkaar haffue væring hos oss vdi Kircken / som mand pleyer at sige/Est du icke døbt da døber ieg dig) Da skal der først giøris en formaning til Fadderne/ som der staa hos/ at de maa bliffue paaminte om Daabens ypperlighed /oc saa skulle de formanis /at de acte paa huad der nu sigis.

Saa skal hand begynde/Far her vd du vrene Aand etc.

Naar Daaben er da skeet / saa skal atter en formaning giøris til Fadderne effter seduane / At de maa vide huad de ere Barnet plictige/om det hender sig at Forelderne Dø/førre det kommer til skels Alder / At de da oplære det i Børnelærdommen / om de ere der til stede /At det maa/ naar det opuoxer / bliffue ved Christum/ lige som det ved Daaben er indpodet vdi hannem.

Det

VI. Huorledis Affløsning skal tilgaa.

Thi den fører en Syndere (om hand ellers troer) igen til den Pact vdi Daaben bleff giort.

INgen skal affløsis vden at hand aff Synders veyerkendelse begerer Affløsning/ Der faare skulle Sognepresterne vdi Stederne / vere til stede i Kircken om Løffuerdagen vnder Afftensang/ Men paa Lands byerne/før end Messen holdis om Søndagen/oc lade sig finde redebō faar alle som scriffte ville oc berettis.

Den som Scriffter skal giøre Scrifftefaderen Regenskaff paa sit leffnet / oc enten i almindelighed bekiende sig en Syndere/ eller oc veyerkiende noget det hand haffuer forsømmet vdi sit kald / Eller om samuittigheden noget nagger / da skal hand det sige frem / Ellers kreffuis

her

her icke alle Synders opregnelse oc huers i sær / Men at mand nogle forteller / det kand saare quegne samuittigheden.

Men her maa alt Tieneren vere fornumstig oc skødsom / oc aff Guds ord føre Lægedom til Synden / huer som hun er til. Och saa løse hannem aff met haands paaleggelse / vden hand finder hannem at vere bandsæt / oc icke endnu forligt met den hellige Kircke igen.

Der effter om hand vil berettis / skal hand flitelige atspøris / huad forstand oc mening hand haffuer om Herrens Nadvere.

Om hand oc forstaar huad Herrens Nadere er / oc huat nytte hand haffuer met sig / oc for huad sag hand begerer at brugen / Oc om hand haffuer vdi Christi Schole saa yderlige for bedret sig / at hand veed at opregne de x. Bud / oc andet som hør til Børnelærdommen.

Der

Der som hand det icke kand / da bliffue sig paa denne side / som den der haffuer icke Brøllups klæder / vdluct aff Naderens delactighed.

Dog skal dette saa vnderuisis hannem aff Presten i det lønlige Scrifftemaal / at hand saa skal holde sig fra Sacramentet / indtil hand retter sig / eller lærer noget bedre / Paa det hand ey skal komme i noget ont rycte / der som hand faar Alteret saa obenbarlige foruisis / etc.

DER skal ingen Manddrabere faa Affløsning før end hand bliffuer forligt met Saguolderen / Oc faar fornøyet baade Herskaff oc saguolderne / Meget mindre skal saadan en giffnis Breff / oc giøris Tryg / vden saguolderens oc Herskaffs samtycke. Men her met scriffue wi nødtørfftigheden ingen Regel faare / Thi hun haffuer ingen Low.

Men den som effter saadan Mandslæt er bleffuen met Herskaff oc hans

Venner/ som dræbt er / forligt / Da skal hand effter gammel seduane / tage nogle til sig aff sine kyndinge oc venner / oc gaa saa om Søndagen til hannē/ som er Sogne prest der samme steds / Oc der strax effter Predicken faar høye Altere giffue obenbare sin Anger oc Ruelse tilkiende faar alle.

Naar Sognepresten hannem saa haffuer hørt / Da skal hand formane den helle Kircke til at bede for hannem / trøste hannem met det hellige Euangelio / och saa affløse hannem.

Lige i samme maade skulle oc de som ligge hos deris egen nær sleet/ och saa mange som met obenbarlige laster haffue obenbarlige fortørnet den hellige Kircke/ giøre obenbare plicht/ etc.

Begere de da aluerlige oc aff hiertet at affløsis/ da maa de fra Affløsning obenbare/ Oc bliffue forligte met Menigheden den hellige Kircke/ etc.

Fordi

Fordi de Synder som vitterlige ere/ de skulle obenbare met affløsning forladis/ Men de som lønlige ere / dem maa mand oc lønlige affløse/ etc.

Her skal mand dog intet forsømme hos dem som ere dømde til Døde/ oc skulle aff-liffuis for deris misgierninger / dem skal giffuis Affløsning / oc saa dissligiste Sacramentet/ om de det ere begerendis.

VII. Huorledis mand skal Berettis.

Thi denne beretning er de Christnis stadfestning/ ja sandelige it Pant / huilcket oss giffuer Vitnesbyrd oc Vished/ at wi skulle faa de stycker huilcke oss loffuis i Euangelio/ som er Synders forladelse/ retfærdigheds tilregnelse / oc det euige liff.

De som

DE som ville da berettis oc annamme Sacramentet/de skulle alleuegne anamme det vnder begge parter.

Oc der som nogle ere skrøbelige i Troen / saa at de icke tørre saa annamme det / eller oc at de ere icke endnu saa vittige / de kunde jo vel paa tre Maantes tid / aff flitige oc fromme Predickere lade sig saa meget vnderuise vdi Christi indskickelse / at de oc kunde faa vilie til/ saa at annamme det / Synderlige naar de see Exempel aff andre Christne.

Der som de da icke ville høre/da kand mand icke døme dem for skrøbelige eller vanuittige/ Men at vere forhærdede / oc gienstridige imod Christi indskickelse / etc.

Til den hellige samquem (Huilcken hører alleniste de Christne til) skal ingen tilstedis/ met mindre end de haffue ladet sig op faar Tieneren/ oc haffue bedet hannem om at bliffue berette/ Icke skulle heller alle de / som bede der om / tilladis / før

end de haffue giort skel for sig for deris Tro/ Oc suaret til de spørsmaal som giøris til dem om Naderen/ Vden mand dog kiender dem at vere skickelige oc retskaffne nock.

Ja der som de end fuld vel vide at suare/ da skal dog giffuis act paa deris seder/ om de icke ere dannede effter forstanden/ da skulle de holdis fra Sacramentet/ Dog skal det skee i lønlige Scrifftemaal/ som førre er sagd.

Saa skal her nu først ingen tilladis/ til denne Hellige delactighed/ aff dem som tro/ de sig icke haffue faar Kirckens Tienere tilkiende giffuet.

Der næst ingen aff dem som haffue ladet sig offuerhøre / oc kunde icke suare til det / de at spørgis.

Disligeste ey heller nogen aff de forhørde / som icke lader metfølge vdi sit leffnet/ det som hand haffuer i offuerhøring bekient/ oc der hand giffuer sig vd faare.

Thi skal mand nu holde disse efftersceffne fra denne delactighed i det Hellige Sacramente.

I. Først de som obenbare ere bandsætte/ oc icke affløsde igen.

II. De som forhærdelige henge ved nogen vitterlig Ketteri.

III. Affsindige Mennisker oc wfornumstige Børn.

IIII. Saa mange som hordtryckelige leffue vdi nogen obenbare laster / som Horkarle / Skørleffnere / Aagerkarle/ Slemmere/Skendegieste / Voldsmend/ Oc aller mest Gods ords forhaanere oc foraetere / de som obenbare oc foruden al Guds fryet saa synde/oc berømme sig dog meget met store ord aff Euangelio.

Vdi en sum/ er dette meningen / at de Christi Disciplar / som sig haffue beteet

Der

for Kirckens tienere/ haffue ladet sig offuerhøre / oc bekient Sandhed/ Oc haffue her til beuijst bekiendelsen met deris leffnet/ och saa haffue faaet Affløsning/ Oc ey ere bleffne forskudne / de maa lade sig berette/ oc gaa frem / Mendene først/ och saa Quinderne/etc.

Ocsaa skal der affkyndis altid huert Aar tøsser/ Huilcke sig skulle vndholde fra Alterens Sacramente/ Palme Søndag/ oc fierde Søndag i Aduent/etc.

Huorledis mand skal samle Folck vdi Ecteskaff.

MEt Ecte personer paa Ecteskaffs vegne haffue Guds ords Tienere intet at skaffe / vden at giffue oc viie dem tilsammen / oc at vnderuise deris bekymrede samuittigheder/ Alt andet hører Verdzslig Offrighed til.

Der skal ingen giffuis tilsammen vdi Ecteskaff imod forbud / vdi de forbødne Led / Icke heller de som lønlige imellom sig selff haffue troloffuet sig sammen/foruden deris vilie / huilcke de ere vndergiffne/Eller de som icke ere tilforn en sinde oc anden obenbare forkynte vdi Kircken/Oc met en almindelig Bøn / haffue ladet sig hielpe hos Gud.

Men huor som tho nu ere / der ingen hinder er hos i disse eller andre maade / de maa vdi Kirckens næruerelse effter Landes vedtagne sed / aff Kirckens vedtagne Tienere/lade sig samle/ effter den skick oc maade som staar i Doctor Mortens lille Catechismo.

Saa skal nu effter denne dag intet Ecteskaff tilstedis vdi det tredie Led/ Paa det der maa holdis den høffuiskhed oc naturlige blusomhed til slecten/som her til dags aff vore Forfædre haffuer veret holdet/ etc.

IX. Huorledis Kirckens Tienere skulle tilskickis.

HOrdi Preste ordning er intet andet end en skick vdi Kircken / at kalde nogen til at tiene vdi Guds ord oc Sacramenter/ Thi ingen skal aff sig selff / vden hand bliffuer Loulige kaldet / vnderstaa sig den tieniste vdi Kircken/ eller intrenge sig i nogen Sogn.

SAa maa nu alle Prester vdi huert Herret eller Len / met deris Superattendent vduele sig en aff Predicanterne/ huilcken de acte duelig der til / Huad heller hand boer vdi Kiøbsted eller Landsbyen / til at vere en Prouest offuer Presterne oc Kirckerne vdi Herredet.

Naar mand behøffuer da en Tienere vdi nogen Kircke/ da skal der / før endnogen

gen vduellis / flitelige bedis om hannem/ effter Christi eget ord oc Exempel.

Siden skulle de beste aff Kircken/ huilcke det samme behøre / paa den menige Almues vegne / met Prouesten vduelle sig den de acte bequem der til / den Kircken kand met it gaat rycte/ om it gaat leffnet oc gode seder / forscriffue til Superattendenten offuer samme sted / Saa skal Kircken met Scriffuelse forskicke hannem til Superattendenten/ oc der lade hannem forhøris om sin Lærdom oc forstand.

Men huor som nogle ere de rettighed haffue aff Arilds tid / at forlæne nogle Kircker som sande Patroner der til / oc pleye at keyse Sogneprester eller Predickere der til/ oc dem faar Bispen indføre/ Der skal Kircken dem bede om en Mand huilcken hun acter at vere bequem / at de saa kunde indføre den samme faar Superattendenten.

Vdi Kiøbstederne skal denne rettighed vere hos Borgemestere oc Raad / end ocsaa der/ huor som Raadet her til dags icke pleyer at haffue nogen slig rettighed/ Om de ellers icke vorde denne vor Ordinants oc skick misbrugendis.

Oc Kircken som saa vdskicker samme person til Superattendenten oc Lensmanden/ skal staa hans tæring.

Der som samme person den Kircken saa begerer / findis da skickelig vdi Lærdommen / Da skal Superattendenten forscriffue hannem til Lensmanden offuer samme sted/at hand hannem annammer oc stadfester paa vore vegne/ etc.

Der skal Eeden den hand skal giøre saa liude/ oc ey anderledis.

JEg N. vduald Sognepreſt til den Kircke N. Loffuer min Naadige Herre Koning

ning troskaff / at ieg vil forfremme det hans Kongelige Maiestat kand vere til ære / Lydelse oc Fred / Ocsaa loffuer ieg / At ieg vil vere flitig vdi mit Embede / der mig befalis / saa lenge som ieg bliffuer der ved. Der som ieg enten wforseendis eller aff Menniskelig skrøbelighed noget forsømmer / da forlade mig det Gud / ved sin Søn vor HErre Jesum Christnm / Men her imod vil ieg aff ret foract intet giøre / saa sandelige hielpe mig Gud met sit hellige Euangelio.

Der skal da vor Lensmand strar som hand kommer / tage blidelige imod hannem / oc forsende hannem saa met scriffuelse bort til Superattendenten / at hand ey skal besuaris met lang tæring / Oc Kircken ey heller altforlenge ombære Sogneprest /

 oc sin

oc sin Siele sørgere paa Guds vegne/ Huilcket ey kand vere foruden fare.

Icke skal heller vor Lensmand tage noget aff hannem/ at vore Lensmend ey lade sig befinde vdi slig gerighed/ Den wi Superattendenten formene.

Ocsaa at vore Prester ey skulle siunis eller nødis til / aff en forbandet Simonij/ at kiøbe sig det hellige Kircke embede til / der høffuiske oc lærde Dannemend skulle tilkaldis / Oc end met en hellig paamindelse til nødis/ om de ellers icke vilde/ Saa langt er det der fra / at de wgudelige oc slemmelige skulde kiøbe sig der til.

Saa kand det nu icke sømme vore Lensmend/ som her til dags icke sømmede Pauens Bisper / vden de ville jo alsomhøyeste lastis for Tirannij oc Simoni.

Men der som Scriffueren der breffuen scriffuer/ skal noget giffuis for hans arbeide/ som dog er føye/ det vere en halff

Gylden/ Oc i det aller høyeste en Gylden for en ære skyld/ Den maa samme vdualð Sognepreſt giffue Lenſmands Scriffuere/ Dog ſkal Kircken den bekaaste/ſom hannem haffuer vdſendt.

Siden naar hand kommer igen til Superattendenten met Breff/ ſkal hand tage hannem ind i Kircken der vdi Byen ſom hand boer/ oc ſaar Alteret befale hannem ſit Embede met ſaadan fadſon oc ſkick.

FØrſt ſkal en aff Preſterne naar Epiſtelen er læſt i Meſſen / ſtige Oop vdi Predickeſtolen/ oc ſige ſaa:

DEnne Dannemand N. haffuer denne Kircke N. vdualt oc kaldet til at tiene ſig i det hellige Euangelio / aff huilcken hand haffuer it gaat Vitneſbyrd om ſit leffnet / Oc er aff Biſpen offuerhørt / at vere ſkickelig i ſin forſtand oc retſkaffen Lærdō/Saa ſkal hand nu til ſam̄e Embede ordineris oc tilſkickis

faar Alteret / met Hellige ords oplæs-
ning/Formaning/Henders paaleggelse/
oc en Gudelig bøn til Gud/Thi formaner
hand oc beder/at huer Christen vilde bede/
at Gud vilde lade sin Tienere met hans
tieniste vere sig behagelig / Oc den maat-
te komme til Guds ære oc mange Men-
niskers Salighed / Oesaa skulle i gierne
tacke Gud ved Jesum Christum /at hand
saa værdis til at sende sin hellige Kircke
Predicanter / Thi sandelige disse ere de
gaffuer/huilcke Christus der hand opfoer
til Himmelen/gaff sin Kircke/som screff-
uet staar/ Ephes. IIII.etc.

Saa skal hand da som Embedet er
annammendis/ met nogle andre Prester/
som der hos kunde vere / falde paa knæ
faar Alteret den stund Peblingene siunge
paa Latine / Veni sancte Spiritus.

Saa skal Superattendenten/ staaen-
dis faar Alteret/ læse den Collect.
Deus qui corda fidelium &c.

Siden ſkal hand vende ſig om til Folcket/ oc paa Danſke læſe den hellige Lectie/ ſom liuder om Biſper / vdaff den Epiſtel til Titum / etc.

Der næſt ſkal hand legge hannem faare / ſom Kircken ſkal annamme / en befalning om Euangelio retſindelige at predicke/ Oc Sacramenternis tilbørlige vddelelſe/ Siden at hand ſkal ret lære om Penitentz / om Kaarſſet / om Herſkaff/ Oc den liudelſe der til hører / om gode gierninger/ oc at hand met den ſande Lærdom ſkal ſtaa imod vildfarelſe/ Oc ſaa at hand ſkal gierne læſe oc ſtudere vdi den hellige Scrifft/ oc idelige bede.

Til huilcket altſammen hand/ met liudelig røſt/ ſuare ſkal faar alt Folcket / At hand met Guds naadelige hielp det flitelige giøre vil/etc.

Saa ſkal da Biſpen/det er Superattendens/ met de Preſter der hos ere/ legge

hender paa hannem / oc paa Danske bede met liudelig røst/Pater noster. Oc en Col‑lect / Som der til skal vere giort foruden Tone/ Oc paa det sidste skal hand bede/at den menige Kircke suarer / A M E N.

Saa skal mand da siunge/ Nu bede wi den HelligAand/ etc. met alle si‑ne Vers.

Vnder diss falder Superattendenten paa knæ oc beder ved sig selff / Men naar det første Vers er vdsiunget / da reyser hand sig oc staar vend om til Alteret.

Disligeste reyse sig de andre Prester met den som ordineret er/Saa gaar hand hen oc staar icke langt fra Alteret/ at hand maa annamme det Hellige Sacramen‑te/til huilcket hand da for alle andre skal gaa først frem.

Saa skal da den gantske handel met denne tilskickelse oc ordinering fuldendis

effter det ord Paulus ſiger / Creaturet helligis ved Ordet oc Bønen / etc.

Siden ſkal Superintendenten met ſit beſeglede Breff forſkicke hannem til Prouesten / oc tale hans beſte hos hannem ſaa vel ſom hos de andre Preſter / Om der er nogle flere i ſamme by ſom hand er forordineret til at vere Sognepreſt.

Diſligeſte Borgemeſtere oc Raad oc den hele menighed / at hand ſkal vere deris Predickere vdi Guds ord / oc vddele dem Chriſti Sacramenter / Saa ſkal Proueſten om Søndagen eller den næſte Hellige dag der effter / vdi Predicken tale hans beſte faar Folcket / oc læſe Biſpens breff / at hand er rettelige kaldet / offuerhørt / oc til Embedet ordineret.

Naar vor Lenſmand haffuer ſiden noget ærende did hen (ellers giøris det icke behoff / at hand far did eniſte for den ſag ſkyld)

skyld) Da skal hand paa Kongens vegne giffue Folcket i samme sted befalning / at de skulle vide forscreffne Prestis beste / oc giffue hannem paa sin tid huad hannem til falder / Oc sige dem det haardelige til / at hand paa Kongens vegne vil straffe offuer de wlydige.

Saa er nu dette vor aluerlige befalning / at vore Lensmend saadant skulle vdrette / Naar det dem kand vere leyligt.

ERemdelis findis vel her de Sogner Vdi Riget / huor huercken er saa meget Folck / eller saa rundelige forsørgede / at huer kand holde sin Sognepreſt / Der aff kommer det da / en Sognepreſt nødis til at tiene mange Sogner / baade met sin store wmage oc deris føye forbedring / Thi skal ingen Sognepreſt haffue flere Kircker / end hand til gaffns kand met predicken oc Sacramenters vddelelse vel bestaa / oc met sin Degen lære Børnelærdömen / det er Catechiſmus, oc besøge dem

dem i sin tid / til at lære dem effter Ordinantzen/som Superattendenten hannem faare scriffuer met Prouesten i samme Herret / Saa maa der da aff flere Sogner bliffue en Sogn/ Huor som Superattendenten Prouesten oc vor Lensmand saa siunis/Oc scriffue oss det saa til at wi det stadfeste.

Jngen Tigge Muncke skulle vdi vore Riger effter denne dag opholdis/Huercken skulle de tigge eller predicke / eller høre Scrifftemaal / Men de som gamle ere oc skrøbelige oc til intet Embede bequemme vdi Kircken / de maa bliffue vdi Closteret / der de haffue deris føde for Guds skyld/Saa dog at de skulle afflegge Cappen oc Closterklæder / oc icke bespotte Euangelium

Jtem de Billeder som den vanuittige Almue loffuer sig heden til / oc giør dyrckelse/til huilcke oc er stort tillaab/aff languerendis steder met stort Affguderi/skulle plat tagis bort. Thi huer mand veed jo

skøt / at saadant er intet andet end Affguderi.

De Sogneprester som ere nu saaledis forordinerede til den Aandelige tieniste at predicke Euangelium / mue saa lenge actis oc kaldis det de ere / som de bliffue varactige vdi den retsindige Lærdom / oc gode seder / oc it ærligt leffnet / At de icke beuare sig met nogen timelig handel / som dem oc deris Embede icke vedkommer.

Men der som de begynde at bliffue andre end de vaare / oc end dem bør at vere / oc ey raade Bod paa / naar de ere paaminte / Da maa de vel effter Superattendentens oc Prouestens skøn / aff Herskabet sættis til rette / Ja aff sættis / oc regnis for wordinerede / lige som andre Almues Folck.

X. Huorledis de forhærdede skulle Bandsættis.

T Hi band er den yderste lægedom Kircken haffuer/ til at handle obenbare synder oc laster met / Oc der faare skal mand holde hart der ved/ vdi denne sidste tid.

S Aa mange som obnbare ligge vdi obenbare laster/ oc saaledis fortørne Kircken/ som Horkarle/ Skørleffnere/ etc. Oc ville icke rette sig / naar de ere en sinde oc anden sinde paaminte/ Men bliffue forhærdede i deris ondskaff/ de maa holdis for hedenske oc fordømmelige/ Matth. xviij.

Icke skulle de heller stedis til Alters Sacramente / dem til diss større fordømmelse/ Saalenge som de sig icke lade fortryde / det de saa obenbarlige haffue ilde giort/ Men til Predicken maa mand

stede dem / Dog skal mand vnder diss flitelige atuare dem at de frycte Gud / Oc ey foracte den samme dom som Predicanterne paa menighedens vegne / effter Guds ord / haffue ladet liude offuer dem / paa det de icke opuecke nogen større Guds dom imod sig / oc vende saa det Kirckens Moderlige riis sig til en euig fordømmelse / thi huadsomheldst Predickerne vdi de maade effter Guds ords liudelse beslutte / det vil Gud holde ved fuld mact.

Dog maa wi met den bandsætte vel haffue en menniskelig omgengelse) for den menige fred oc roligheds skyld / Men intet skal mand handle met hannem som met en Broder / paa det hans wdyd ey skal Kircken tilleggis.

Alt det andet hører Herskabbet til / Fordi Guds bespottere / Horkarle / Jomfrukrenckere / Kirckerøffuere / oc Kirckernis wgudelige offuerfaldere / de falde oc saa vnder suerdet / Saa er oc suerdet Kir-

cken sin tieniste saa meget plictig / at hun der ved maa bliffue vdi fred.

XI. Huorledis mand skal besøge de vanføre oc Fattige.

DEt bør oc allermest rette gode Predickere at giøre / For de haffue allermest for andre behoff at høre Euangelium / de annamme det oc heldst / Der faare skulle Predickerne idelige besøge de Fattige oc vanføre / Oc flitelige naar aarsagen giffuis / paaminde Folcket / at de noget tidelige effter siugen tager dem / sende Bud effter dem / at de kunde siden diss ideligere gaa til dem / Oc giffue dem paamindelse oc gode raad / oc ey bie indtil den aller yderste nød / met mindre end nogen bleffue hastelige aff en brat oc wforseet siugdom forrasket.

HVort de ere da en sinde kaldede/ did skulle de siden vnderstundem gaa hen igien effter som den siuge haffuer behoff / vden hand haffuer nogle andre hos sig/ som hannem kunde giøre fylleste nock met vnderuisning/etc.

Men der som de icke kaldis / da ere de redelige aarsagede/ om de icke komme/ etc.

Naar Presten kommer da bort / at berette den siuge / da skal hand synderlige giffue act paa/huorledis den siuge haffuer skicket sig vdi Guds ord / at hand diss bedre til gaffns kand vnderuise hannem.

Der næst om den Siugis vilkaar kand det taale/ Da skal hand aff klare steder i Scrifften / beuise alle Menniske at vere Syndere/Oc ved Troen aleniste ved Jesum Christum at faa Synders forladelse.

Siden huor til Christus haffuer indskicket sin Nadere/ effter formaningens

indhold / som hannem skal faare holdis/ før hand berettis.

Vnder diss skal hand befale at brede en reen dug paa bordet / Oc lade sætte it tend liius op / om det er til fangs.

Saa skal hand legge brød paa Disken/ oc lade vin vdi Kalcken.

Oc naar det er giort/da skal hand vende sig om til dem/ som nærucrendis til stede ere / oc sige.

Vor HERRE JEsus CHristus siger saa selff / Matth. XVIII. At huor som tho eller tre ere i hans Naffn forsamlede / der er hand mit iblant dem / Oc huad som de i hans Naffn bede/ det skulle de visselige faa. Efterdi

wi ere da i HERRENS naffn her forsamlede/ At holde en amindelse om hans Nadere/ da ville wi i Guds naffn giffue vor siuge Broder (eller Syster) hans hellige Sacramente/som icke kand met oss komme til den Christelige Naderis delactighed.

Saa skal hand met klar røst paa Danske læse / Først / Credo oc Pater noster, oc siden Naderens ord / oc sige.

Vor HERre Jesus Christus i den nat hand bleff forraad/ etc.

Oc recke saa den Siuge Christi Legeme/som mand pleyer.

Dernæst skal hand oc tage Kalcken oc sige sammeledis. Lige saa tog hand oc Kalcken/etc.

Tienerne skulle oc føre sig vdi høffuiske oc bequemme (dog vanlige) Presteklæder/ naar de saa tractere Sacramentet / Det Høyuærdige Sacramente til en ære.

Paa det sidste skal hand flitelige vnderuise den Siuge om Daaben oc Kaarsset / Oc for alt andet raade hannem til taalmodighed / at den HERre oc Gud sender Kaarssit til / icke paa det hand vil forderffue oss / men kalde oss til Bod oc bedring/ oc lære oss saa at kiende oss selff oc hannem/ at hand da/ naar hand er ombedet oc paakaldet / skal dele sit gode oc naade met oss. Thi huilcken hand elsker den reffser hand/ oc haffuer en besynderlig behagelighed der til/ Lige som en Fader til sin Søn/ Oc dette fordi er den Sabbath/ huilcken mand skal holde den Herre Gud hellig / At mand taalligen lider alting/ skulde det end gielde til Døden / At vor Daab maatte saa bliffue fuldkommen/ Heldst fordi at vor Daab er vdi Christo in

gen Død/ Men en indgang til det sande liff/ Som screffuet er/ Huo som troer paa mig / hand skal aldrig dø.

Men de som i deris liffs tid haffue foracted Euangelium/ eller oc dog leffuet ilde/ Ville de aff Predickerne lade sig omuende paa deris sidste / saa er det gaat/ Men ville de icke/ da maa Christi Legems oc Blods Sacramente icke giffuis dem/ at de ey annamme det sig til større fordømmelse / Men huilcke som Christum bekiende / oc kiende deris onde leffnet / oc ret aluerlige bede om Sacramentet/ dem maa mand foruden all fare giffue det/ Thi Tieneren kand dog icke videre dømme/ end effter som hand seer oc hører.

Der til met skulle de oc flitelige besøge de fattige vdi Hospitalerne / en gang eller tøsser om Vgen / oc trøste dem venlige met Guds ord/ Desligeste oc saa vnderuise dem der som behoff giøris.

XII. Huorledis mand skal gaa til dem/ som dømde ere til Døde/ Huilcket samme oc er en mistundelig gierning/ Den Christus ocsaa paa den yder-ste dag vil torkiende sig ved/ Matth. XXV.

Saadane vdediske/ som skulle rettis/ skulle Predi-canterne icke aleniste/ naar de vdledis til pine/ Men oc-saa anden sinde den stund de sidde/ offte besøge/ at de kunde snacke met dem/ oc vnderuise dem til Guds naadis veyerkiendelse/ For effterdi saadanne obenbare syndere menlige foracte Guds naade/met mindre end de iblant met paa-mindis/ Da skulle de neppelige kunde lade sig vdi Guds naade ret rundelige vnder-uise/ Men der som Gud giffuer nogle aff dem sin naade/ at de met ret aluerlighed bekiende sin tro/ begere saa Sacramen-tet/ dem skal det io for ens giffuis/ dog en dag eller tho før de rettis.

Men dem der ſaadan en Troes be⸗
kiendelſe icke findis vdi / maa hand befale
Gud / endog der intet ſkal ladis tilbage aff
den vnderuiſning dem kand giffuis / Oc
ey mand ſkal offuergiffue dem før end de
bliffue rette.

XIII. Huorledis mand ſkal iorde Lig.

FOr de Dødis begraff⸗
uelſe er oc regnet iblant mi⸗
ſkundelige gierninger / For
hues ſkyld Tieneren ey ſkal ke⸗
dis ved at ſøge did naar hand til kaldis / etc.

NAar nogen Chriſten er affdød
vdi HERren / oc bæris nu til
Graffue / Da ſkal mand lade rin⸗
ge / oc de ſom ville haffue ringet / de ſkulle
giffue til Kirckens bygning den penning
ſom mand tilforn pleyede at giffue / Oc
det icke for de dødis ſkyld / men til at op⸗
uecke

uecke de leffuende/ Oc huor som Scholer ere/maa Peblingene gaa for Liget. Oc siunge enten Benedictus, eller den Psalme. Vor Gud hand er saa fast en borg/ etc.

Aff dybsens nød/ *Miserere,&c.* Met den Anticiphen/Men wi leffue paa Jorden her/ etc. Eller nogle andre Danske Psalmer. Men huor som Scholer icke ere/ der maa de følge tiendis effter Liget/ som det haffue ladet vdbære.

Naar mand er da kommen til Graffuen/ saa legger mand Liget ned oc kaster paa/vnder diss maa Børnene siunge met Folcket.

Wi tro alle sammen paa en Gud/ etc.

Oc *Nunc dimittis* paa Danske.

Saa

Saa skal Predicanten (om hand haffuer stunder / oc er beden der om) giøre en formaning aff Sancte Pouel / eller nogen anden sted i Scrifften / til Folcket / met saadanne Ord.

Kære Brødre oc Systre / effterdi wi høre oc see / etc.

Oc paa det sidste bede dem alle falde paa knæ / oc bede Pater noster, At wi maa alle varafftige bliffue vdi Troen / baade vdi Liff oc Død.

XIIII. Huorledis Jordemodre skulle vnderuisis.

SAadanne Jordemodre skal mand haffue / som ere ærlige oc Gudfryctige / som forstaa sig noget paa sit Embede / oc bo paa bequemmelige steder / saa vel de Fattige som de Rige til hielp.

Predicanterne skulle vnderuise disse Jordemodre/ naar de der til ere vdualde/ huorledis de sig da skulle haffue / baade met Barselquinderne / oc met Fosteret.

Først at de skicke sig saa met Barselquinderne / oc dem saa fremmerlige rede til/at de kunde trøste dem oc formane dem til tacksigelse/ Først for Guds velsignelse/ som er liff sens Fruct/ Huilcken icke vederfaris alle Quinder / Der næst fordi at Gud er selff nærueerendis tilstede met hielp oc bistand at beuise / der som hand paakaldis (II. *Macchab.* VII.) met sin egen nærueerelse / giørendis selff det beste.

Fremdelis at de mue forstaa den smerte de lide vdi Fødelse/ at vere it Kaarss som dem er aff Gud paa lagd/*Genes.* III. Huilcken dem skal dog met Guds hielp snarlige vendis om til en stor glæde. *Iohan.* XVI. Oc skulle de end staa i nogen liffs fare/ at de vere dog taallige / oc befale sig Gud met alle dem som bære hans Kaarss/

Men

Men der tør mand dog icke meget tale om/ vden der siunis stor fare paa færde.

Ydermere/ at de haffue sig saa met Fructen oc Fosteret / som vdi Moderens Liff død findis/ at befale det Gud/ Oc acte det sig intet at komme ved/ som Død er/ oc ey er til Verden født/ Alleniste giøre sig der sin flid til / at hun som er faare spent/ maa bliffue ved.

Men finde de Fosterne leffuende/eller noget fremkomme / dog nær Døde / Da skulle de alligeuel icke døbe dem / som pleyer at skee / før end de ere aldelis fødde.

Fordi der kand intet igien fødis/ som icke end er født / Befale sig det ickon Gud/ met disse eller saadanne ord.

O HERRE Jesu Christe/ som haffuer en besynderlig behagelighed i de Børn / huilcke dig tilhæris / Oc gierne annammer dem

til det euige Liff / Du som sagde / Lader Børn komme til mig / etc. Effter huilcket Ord wi offre dig dette Barn / icke vdi fastn / Men met vore Bøner. O Jesu vor kære Herre oc Frelsermand annamme det kære Herre / Oc lad det euindelige nyde din forløsning / den du oss forhuerffuede paa Kaarsset / AMEN.

Oc der som det hender sig / at Barnet saa hen døer foruden Daab / da skal mand dog icke mistrøste paa samme Barns salighed / effter det Ord / Lader Børn komme til mig / Oc huadsomhelst i bede i mit Naffn / etc.

Der som Barnet er oc i liffs fare effter det er født / da skal Jordemoderen met andre Gudfrychtige Dannequinder som hos ere / strax befalet Gud / met disse eller desslige Ord.

O HERRE Jesu Christe/ dette Barn offre wi dig effter dit eget ord/ oc bede dig at du annammer det / oc lader det bliffue en Christen. Eller oc met det snariste saa.

O HERRE Jesu / annamme dette Barn. Oc der met skal det strax døbis/ met disse Ord.

Jeg døber dig i Naffn Faders/ Søns/ oc hellig Aands/ Amen.

Der som mand haffuer hastet / at Barnet er icke giffuit Naffn / da maa mand siden giffue det Naffn.

Siden bæris det til Kircke/ Aleniste at Barnens Daab maa aff Tieneren stadfestis oc forkyndis vdi Faddernis næruerelse.

Men ingelunde ſkal det døbis igien/ Paa det wi icke forſee oſſ imod den hellige Scrifft/ Vden ſaa er/ At naar mand haffuer offuerhørt Fadderne/ der da er tuilſmaal paa Barnens Daab/ſom førre er ſagd.

XV. Huorledis mand ſkal vnderuiſe Barſelquinder.

THi ſaadanne Barnemodre ere de rette Guds redſkaff/ hannem til en herlig brug/ oc der faare diſſ mere affholdne hos Gud/ ſom de ere nærmere til at føde.

SKulle de fordi aff Predicanterne flitelige vnderuiſis/ At naar de ſaa rede til Barſel/ maa venne ſig til offte at befale Gud deris liffs Fruct/ met diſſe eller ſaadanne Ord.

Wi tacke dig Almectige Euige Gud for denne din velsignelse/ Oc bede wi dig/ O HERRE Jesu Christe/ at du vilde lade deñe fruct vere dig altid befalet/ Oc efftherdi du haffuer befalet at lade Børn komme til dig/ da offre wi dig ocsaa dette Foster met denne vor Bøn/ at du annammer det/ oc lader det faa it euigt gaffn/ aff dit hellige dyrebare Blod/AMEN.

Saadanne Børn som saa effter deris vilkaar oc Christi eget Ord/ befalis oc faaes hannem i hende/ de maa icke holdis at vere fordømde i Moders liff/ mere end Israeliternis Børn/ som inden ottende dagen døde womskorne/ Huilcke mand icke holder faare at vere fordømde.

Saa er oc det deris trøst/ at de ey fordi tørre fryete sig / at høre den onde mand til / som aff vanuittighed her til dags ment er / oc aff en vantro / om saadanne end mere fristis end andre. Thi Sathan legger sig der vel fast effter / at hand maa giøre Quinderne det deris kald hadeligt oc kiedsommeligt / ved huilcket de allermest teckis Gud / 1.Timoth. II.

Jtem / endog de ere nu fri for Mosi Low/ at de ey tørre holde sig der effter / oc ey behøffue at lade sig aff Tieneren indlede /naar de effter deris Børnefødsel ville gaa i Kircke/dog maa de holde sig hiemme som sed er / Om det icke end skede aff skrøbelighed/ giøre sig det dog alligeuel for en høffuiskhed oc erligheds skyld / Paa det de ingen skulle vere til forargelse oc ont exempel/ Oc der met (maa skee) raade ilde for deris Børn.

XVI. Huorledis der handlis skal met de Quinder som ligge deris Børn ihiel.

Det

En Quinde som vfor-
seendis imod sin vilie/ ligger
sit eget Barn ihiel (huilcket
Sogne Presterne dog skulle
flitelige i Predicken forma-
ne at ey skee skal) Hende skal Sogne Pre-
sten indføre for Superattendenten / Oc
aff hannem skal hun begere Affløsning
aff Synden.

Saa skal Superattendenten legge
hende en muelig Pending faare / at vd-
giffue/ den hun kand vel aff sted komme/
Oc den samme skal forskaffis vdi den me-
nige Kiste til de fattige.

III.

Om Børne Scholer.

At Børn maa optuctis/ oc vdi sindene be-
redis til Euangelium/ aff huilcken beredning den
første Barndom bliffuer stickelig til sand Chri-
stelig Gudfryctighed oc andre dyder / oc begri-
ber de konster/ huilcke meget kunde hielpe/ enten
at lære det der hører til Guds ære vdi Christen-
dommen/ Eller til at opholde oc beuare it
gaat Ciuile oc Verdsligt Re-
gimente.

Vdi huer Kiøbsted skal vere en Latine Schole / oc duelige oc bequemme forstandere / som dem kunde regere / tre eller tho vdi det mindste.

Til dem skal Vngdommen settis / At hand ey falder fra Christo igien / den hand en sinde er bleffuen til viet vdi Daaben.

Men gode Predicanter skulle altid raade i alle stæder Almuen til met al vindskibelighed / at Foreldre tencke sig det at vere deris Børn plictige / At Gud det oc kreffuer aff dem / Oc at den menige nødtørfftighed haffuer behoff / at der maa vere de til / ved huilcke wi kunde lade sand Gudfryctighed i Christendommen effter oss / hos vore effterkommere / Eller saa bruge dem siden vdi Verdslig Regemente til menige mands behoff.

Dette skal oc Superattendenten met vor Lensmand / naar de fare om / flitelige paaminde / haardelige tilskynde / oc paa vore vegne strengelige biude / at saa skal skee / Ja ocsaa hielpe til met / baade met raad oc gierning / at Scholerne maa komme til sig.

Huorledis Scholerne skulle haffue sig.

Di huer Kiøbsted skal vere aleniste en Schole / Oc alle hine andre puge Scholer / som her oc der holdis / skulle affleggis / Saa skal hun delis i flere atskillige Lectier / at der kand giøris skielnet paa Børnene / Icke skal der heller andet læris i dem end Latine. Fordi Latine Scholer forderffuis gierne aff de Danske oc Tydske Scholer / Ocsaa søge de mere deris egen fordeel oc forbedring end Børnenis / de som læse

Greiſch oc Hebreiſch / ſom det vel kiender ſig ſelff.

Huor ſom ere tre Forſtandere til Scholen / der ſkulle Lecterne vere fire. Men huor ſom er icke vden tho / der ſkulle Lecterne icke vere vden tre.

DEn første Lectie maa vere faar dem ſom lære A B C / oc ſom lære at ſtaffue / De førſte maa ſidde paa den ene ſide / oc de andre paa den anden.

A B C D Børn ſkulle lære at læſe aff de Bøger ſom met A B C etc. indeholde Pater noſter, Credo, de x. Bud ord / Daabſens oc Naderens Ord / met andre ſaadanne Børnebøner / Huilcke mand ſkal om afftenen lade gaa hiem met tho gloſer.

Læſeſincker ſom ere komne aff A B C D Bogen / oc haffue lært noget ſaa hen at læſe / De ſkulle haffue Donatum oc Catonem,

tonem, Ja Catonem skulle de lære at læse/ Men Donatum at ty Ord fra Ord/ Oc skulle der vdi flitelige øffuis/ Oc naar de en sinde haffue vdlært dem/ saa skulle de igien begynde paa Ny/ Indtil de haffue lært ret at læse. Vnder diss skulle de oc huer dag scriffue oc vise deris Scrifft/ Oc de skulle desligeste oc visis om Afftenen hiem met tho gloser/ Oc om Morgenen høris igien naar de læse deris Lectie op.

DEn anden Lectie maa vere faar dem som kunde ret læse oc lære Regle in Grammatica, Deris Bøger skulle vere om Morgenen Grammatica Philippi, Oc for en øffuelse in Grammatica, maa de haffue Esopum at ty/ Oc venne sig saa vnder det samme til met/ at Declinere oc Coniungere.

Effter

Effter middag Esopi Fabulas, Oc om Afftenē Mosellani Pædologiam, Oc naar de ere noget tredske der vdi / saa maa dem saaes til met nogle Colloquia Erasmi, aff de beste oc skøniste / vnder diss skulle de flitelige øffuis / at de altid tale Latine / Scriffue ret / oc lære at tye ret konstige / Oc om Afftenen skal mand giffue dem it Prouerbium, oc lade dem der gaa hiem met / saa de sige det op igien om Morgenen.

DEN tredie Lectie maa vere faar dem som noget ydermere ere forbedret in Grammatica, de noget saa hen kunde declinere oc coniugere oc ty / Deris Bøger maa atter vere om Morgenen Grammatica Philippi. Huor dem da Terentius atter skal tagis igien til at øffue dem in Grammatica. Mand skal oc lade dem ty oc sige Reglene der til in Grammatica vden at.

Om efftermiddagen skal dem faare læsis Terentius, Huilcken de oc skulle lære vden at / Oc naar de haffue der vdi noget forbedret sig / nogle vdualde Comœdiæ Plauti. Om afftenen nogle de steckiste Epistolœ Ciceronis, eller noget andet saa-dant.

Disse skulle altid tale Latine / huer dag noget opsige aff Terentio, En sinde huer Vge scriffue Episteler / Oc om afftenen gaa hiem met thu Verss / som haffue en skøn forstand om gode seder.

DEn fierde Lectie / vdi de Scho-ler som Scholemesteren er selff tredie / maa vere for dem som kunde nu noget saa hen baade tale oc scriff-ue latine / Deris Bøger maa vere atter Grammatica Philippi om Morgenen / Huor at der til en øffuelse in Grammatica Vergilius vel maa tagis igien / oc næstvdty-elsen skal dem der visis de merckeligste Fi-gurer som ere i Ordene / Oratier oc sen-

tentier / Oc naar de der vdi ere vel øffue-de/Daa maa dem til met om sier tilleggis Dialectica oc Rhetorica Philippi.

Om efftermiddagen Vergilius, oc der næst Metamorphosis Ouidij, Om Afftenen Officia Ciceronis, eller hans Familiares Epistolæ.

Disse/offuer det at de intet andet skulle tale end Latine / skulle oc huer dag oplæse nogle Verss aff Vergilio, Stilen skulle de flitelige øffue / Oc huer Vge skulle de giøre Episteler eller Verss.

DEN femte Lectie maa vere faar dem som ere nu maadelige hen forsøgte i Latinen / Oc siunis at haffue nu vel styrcket nemmet/ Saa at de nu kunde scriffue oc tale ret oc god Latine / Dem maa Scholmesteren vel faare læse noget Fundament vdi Greisch.

Men dog saa/ at det skeer foruden al affdrag oc forsømmelse vdi latine/ Thi deris mening er vlideli som ville at Børnene skulle lære Greisch oc Hebreisch/før end de faa noger fremmelige forbedret sig vdi Latinen.

Scholemesterne skulle beholde i alle Kiøbsteder/ det de her til dags haffue haffd. Oc der sō de nogēsted icke ere rundelige nock forsørgede/ Da kand Superattēdenterne oc Sogne prester vdi Byen giffue oss det til kende/ Thi wi ville at baade de oc andre som Vngdommen skulle faare staa/ skulle hederlige vere forsøgede/ Oc vil wi gierne legge til aff vort / huor noget fattis.

Om øffuelse i Scholerne.

OM Morgenen fra sex slet. Oc ind til otte slet / skal offuer al Scholen Grammatica flitelige øffuis.

Først paa ordenis vegne/at mand kand vide deris rette vdspring. Dernæst deris rette vdtydning/ at mand kand vide huor ordene henge ret tilsammen. Oc paa det sidste at mand kand lære at ret accentuere / oc vide vnder huad Tone huer Syllaba skal vdtryckis oc fremtalis / effter som Disciplene vdi huer lectie ere bequemme til at begribe.

Oc den-

Oc denne øffuelſe ſkal altid ſaa ſkee/ der faare ſkal mand altid naar hun er vde / tagen paa ny igien/at Vngdommen maa der vdi ſaa vel øffuis/ oc fornemme den rette Grammatiſche art. Der⸗faare raade de ſaare ilde for Børnens lære / ſom formene dem at komme ved Reglene / Oc mene Grammatica kand vel anderledis læris bedre.

NAar otte ſlar / ſkulle de aff de øffuerſte Lectier ſøge Choret / Oc vnder diſſ ſkulle de nederſte offuerhøris i Scholerne.

Naar de ere da komne aff Kircken / da ſkulle de met maadelig røſt oplæſe Catechiſ⸗mum tilſammen / oc gaa ſaa hiem.

Fra tolff indtil it ſlar/ſkulle Børnene ickon ſiunge/at de mue lære aleniſte ey aff en va⸗ne at ſiunge/mē aff ret kōſt/icke heller vnder enfoldige noder aleniſte/mē ocſaa Diſcant.

VNder it ſlet/ſkal huer aff de tre Lectier haffue ſin øffuelſe ſynderlige faar ſig ſelff. Oc i den andē Lectie in Eſopo. Oc i den tredie in Terentio. Oc i dē firede in Vergilio.

NAar Klocken ſlar thu/ ſkulle atter de aff de øffuerſte Lectier ſøge Choret / Oc vnder diſſ atter de nederſte offuerhøris.

VNder try oc fire ſlet ſkulle atter Lectier⸗ne atſkillies/ oc huer haffue ſin øffuelſe for ſig ſelff.

Oc i

De i den Anden Lectie/ in Pædologia. Oc da lære det Prouerbium, som de om Morgenen skulle opsige.

De i den Tredie Lectie/i Ciceronis, steeksiste Episteler. Oc da lære de thu Verss som de skulle om Morgenen opsige.

De i den fierde Lectie/ in Officijs Ciceronis, oc dem skulle til met antuordls nogle Verss aff Vergilio, Huilcke de skulle vide vden at/ Oc læse om Morgenen igien.

Dette skal saa holdis altid om Maandagen/ Tisdagen/ Torsdagen / oc Fredagen/ vden saa meget / At fra Sancte Simon oc Judæ dag/ oc ind til Kyndermysse/maa Børnene komme til Schole til siu slet om Morgenen/ oc gaa hiem igien naar fire slar om Afftenen/ Oc søge Choret naar ni slar effter Scholemesterens gode tycke.

OM Onsdagen at Morgen / skal mand offuerhøre dem alle deris Lectier / At der bliffuer da en saare flitig øffuelse.

Saa skal dem giffuis Materie / enten til Episteler eller Verss / huilcke de skulle paa sind tid lade til siune / oc haffue saa hiem loff / naar Sangen er vde i Kircken effter otte slet / Oc ey komme den dag igien / en tē til Scholen eller Kircken / Thi det er dog som Poeten siger / Huad som icke haffuer ro iblant met / det kand icke vare ved.

Men fordi at Børnenis studering kand lyckis naar der er Gudsfryctighed hos / som Christus oc siger / Atspørger først Guds Rige. Som Gud oc befaler / Deutro. VI. At wi skulle lære vore Børn at fryctte oc dyrcke Gud. Thi skal vdi huer Vge Løffuerdagen holdis der til / at Børnene tractere synderlige det til hellighed hører / At Børnene i almindelighed maa

saa lockis oc vennis til Guds fryct / Troen / oc gode seder.

Thi skal dem da al Børnelærdomē (det er Catechismus) først paa det enfoldigste vdleggis / det ene stycke effter det andet / oc maa dem som bedre er kommen til forstand / faare læsis noget aff det ny Testamente / som Mattheus / eller nogle aff de lættiste S. Pouels Epistler / Dauids Psalmer / eller Salomonis sprock / effter som Børnene kunde begribe / dog paa det enfoldigste / At den renlige foruden all blanding maa lære det som til Christendommen hører / Oc vennis til at kunde skøn paa skrømteri / Huor den sig vdgiffuer for ret Gudelighed / Oc paa det at Børnene maa diss hefftigere legge vind paa / at lære noget i den hellige Scrifft / da er det icke nock at læse meget for dem / Men mand skal holde dem til at lære et vden at.

Oc i den anden Lectie kunde enfoldelige frem-

ge fremsige Ordene om Børnelærdommen/ De andre der næst enfoldelig vdleggelse der paa.

Men de som sidde i den fierde Lectie/ nogle aff de vdualdiste Psalmer/ oc nogle besynderlige steder aff Scrifften/ Huilcken Scholemesteren oc skal som en Løffuerdags arbeyde vdkreffue aff dem / Oc saa at læse it effter andet vden at / at de ey skulle gaa vdi glemme.

Siden skulle de gaa i Afftensang / oc naar den er vde / maa dem giffuis hiemloff / Oc lige sammeledis maa mand holdet om Afften faar hellige dage.

At Wi nu saa haffue beskicket Scholer i smaa Stæder/ met Scholemester/ oc en Hørere eller tho / der met ville Wi icke haffue vdi de store Kiøbsteder afflagd eller foruerrede de Scholer sō noget bedre ere/ som pleie at haffue en Scholemester oc fire eller fem hørere. Thi huad vaare det for

en skick? Men wi ville at de samme skulle met Superattendentens/ Prouestens/ oc Predicanternis / oc Raadsens tilhielp/ komme til sig igien / at der maa vorde flere Lectier oc mere oc større øffuelse faar Børn/end der pleyer paa nogen tid.

Oc vdi huilcken By flere Latine Scho9ler haffue verit her til / der skal mand nu giøre en aff/ Oc de andre skulle affleggis. Oc naar de saa haffue kommet samme Schole paa foden igien/ da skulle de lade saadan Reformats komme til oss/ at wi hende stadfeste/ oc legge der rente til / om der icke findis ophold nock for dem som læse skulle.

Til disse samme Scholer maa Børnene sendis aff de nærueréndis Landsbyer/ Oc saa vel aff smaa steder / naar de noget haffue hiemme lært / oc forbedret sig.

Oc saa ville Wi / at vdi Holsten oc andre vore Førstedomme skulle oprettis/

foruden de almindelige Scholer i andre steder / tho merckelige Scholer / i tho bequemme steder / met Scholemester oc fem eller sex Hørere / lige effter den Scholis manering i Hamborg / Her ville wi legge vind paa / oc saadant ville wi stadfeste.

Desligeste skulle oc Scholemesterne met al flijt acte sine Disciplers nemme / oc altid naar Børnene ere offuer deris tolffte Aar / giffue Forelderne i ret tromaal til kiende / huilcke aff sin studering intet siunis at bliffue forbedret. At de maa i tide settis andersteds hen til ærligt Embede / Men huilcke de fornemme at haffue gaat nemme / dem skulle de holde i Scholen til sextende Aar.

Men fra det samme Aar skulle de see grandgiffuelige til / Huilcke der kunde til gaffns dele met andre / huad de aff deris studering haffue faaet / Oc de som siunis det at kunde giøre, de skulle offris Herren / Oc forskickis til almindelige Studia, enten

paa sin egen eller oc Menighedsens bekaastning/ Men de som det icke til gaffns saa vel kunde giøre / de maa tagis fra Scholen / oc sættis til ærlige Verdslige Embede.

Scriffuere Scholer / som mand dem kalder/ for drenge oc piger/oc andre de der icke due til at læse latine/ maa Øffrigheden forsørge/ Dog skulle forstanderne til samme Scholer see til met/ at sand Gudfryctighed maa samme Børn saa effter haanden indgydis / oc ingrundis aff Børnelærdommen.

IIII.

Her næst efftersølge Kongelige Priuilegier/Sogne prester oc deris Degne giffne.

SKulle Prester oc Degne nyde samme Priuilegier som de haffde i Bispernis tid / Oc icke ydermere

mere besuæris der met aff Oss/ end de tilforn vaare besuærede aff Bisperne/ Dog ville Wi haffue en Christelig tilsiun/ at de bliffue forskaanede effter leyligheden. Oc hues ny besuæring som Bisperne haffue paalagd / oc Wi haffue afflagd / skal bliffue afflagd effter denne dag / oc dem icke mere paaleggis.

Om Ophold oc Forsiun til Guds ords Tienere/ oc de Fattige.

HVer Sogn i Kiøbstæderne skal i det mindste haffue tho Predickere/ Men huor som Folcket er meget i en By / der som er ickon en Sogn / der behøffuer mand flere / som i Malmø/ Huilcket er ickon en Sogn / der mand skal vel haffue fire Predickere.

LAnds Sogne skulle lade sig nøye huer met sin Sogne Prest / om de kunde føde hannem / Kand det icke en giøre / Da maa der leggis en / eller tho aff de næste der til.

Men ingen skal cyge sig flere end tre til/ vden obenbare nød trenger hannem der til/ Men det er allerede nock sagd.

Om Lands Presternis vnderholding.

Skal Bonden Tiende huer tiende Kierff / aff alle honde Korn / oc desligeste den Tiende høffde/ effter den Recessis lydelse/ som Kongelige Maiestat oc Danmarckis Rigis Raad met menige Adel haffue dem der om forligt oc beseglet. Oc der aff skal Presten haffue den tredie part / som samme forseglede Recess vduiser / Samme Korn skal føris dem i Kierffuen.

Men vdi de Lande oc Steder som de icke haffue saa rundelig Korn sæd / som de haffue vdi Jylland / Sieland / Fyn/ Schaane/ oc Smaalandene / der skulle

de giffue Smør/ Brød / Fisk / oc andet/ som de pleye at tiende oc giffue effter gammel seduane.

DIssligeste skal huer Sognepreſt beholde sin Preſtegaard / met al sin rettighed oc rette tilleggelse/ som der aff Arilds tid tilligget haffuer / Oc hues der met wret fra kommet er vden dom oc ret/ det skal komme der til igien met rette.

ITem skulle Presterne haffue Offer paa de tre Christi store Høytider/ Førſt i Meſſen ſtrax Epistelen er læst.

DEr til skulle oc skickis tho Kirckeverier vdi huer Sogn / som skulle raade for Kircke renten / Oc de samme skulle met Prouesten forsuare Sogne Prester/ oc suare til deris sager/ Oc hues de til gaffns det icke kunde giøre

til tinge/da skulle de dem indføre faar Øff-righeden/ oc fly det saa at Presterne maa faa sin rettighed ind til gode rede.

Oc der som noget er nogen sted der fra taget/enten Bonde Gaarde/ Ager/ Eng/ Skou/ Fiskeuand/eller noget saadant/met wret/ da skulle de vere der om / at det maa komme der til igien met rette/ Oc det biude Wi oc befale vore Lensmend / at de giøre deris flijt der til/ at det kommer der til igen/ om det er fra kommet met wret. Thi Euangelium tager ingen sit fra / men hielper huer at beskytte alt det hannem tilhører/ Saa meget dissmindre skulde mand ville tage fra Euangelio huad gaat der er til-lagd.

ólyál

PRedickere oc Sogneprester de skulle ingen Kiøbmandskaff bruge/ vden met hues hiemme hos dem selff afflis/ Meget mindre skulle de holde noget Dranckerhus / Oc altid skulle de gaa vdi rette Presteklæder/ som kand søm-

me en Guds tienere. Oc det samme ville Wi haffue sagd ocsaa om Superattendenter oc Predickere vdi Kiøbstæderne/ Oc alle som tiene baade i Kirckerne oc Scholerne.

Ydermere skal ingen tage sig nogen Lands Sogn til / vden hand bliffuer lowlige kaldet der til.

Icke skulle der heller lidis nogle Capellaner / som sig lade til Sognerne leye/ Thi de skulle neppelige kunde ved en god samuittighed giøre tieniste/end sige at bliffue bestandige vdi Fristelse. For lige som de sig saa induelde vdi Sogner / iage icke faare effter dem/ for det de ere indskickede/ at ville vide Folckis beste met Raad oc Lærdom/ Saa indsætte de oc menlige de vbequemmiste offuer Folcket/och saaledis fortrycke / saa meget som i dem er / al Gudfryctighed vnder Gudfryctigheds skin/ Ja vel offte ocsaa indsette det arme Sognefolck Vlffue for Hyrder/ Oc det end mere er / At de icke ere selffue induiede

eller

eller beskickede til nogen Tieniste eller Embede i Kircken / Men er intet andet end Legmend / oc i de maade plat vbe- quemme til noget saadant Embede / Wi ville icke nu sige Kirckerøffuere / Oc hin Simon Troldkarls staldbrødre / som met gunst oc gaffue indføre sig saa for egen vild skyld.

HEr ville Wi nu / at huilcke Sogne haff Arilds tid haffue ligget til Ca- nickedømme / skulle der til bliffue / Desligest huilcke de haffue faaet i forlæ- ning / Saa fremt som Tieneren giør sit Embede fyllist / Huilcken ocsaa skal vere Superattendenten lige saa vel vndergiff- uen som andre Sogne Prester. Men naar de Canicker ere døde som nu haffue samme Kircker i forlening / da skulle sam- me Kircker vere fri som andre Kircker.

DEr som Riddermends mend oc Adel haffuer Ius Patronatus. til nogen Sogne Kircke / Da naar

Sogne-

SognePresten døer / maa de selffue forlæne samme Kircke den som de ville vnden/ Dog met dette vilkaar/ At den Person som de ville vnde samme Kircke / skal skickis til Superattendenten oc offuerhøris aff hannem.

Oc der som Superattendenten finder hannem wduelig at staa samme Kircke faar / Da skal hand ingelunde tilstedis/ men den som haffuer Ius Patronatus maa det vnde en anden / som aff Superattendenten findis duelig at vere.

EFter Adelen haffuer nu begeret at vere fri for den Tiende / Huilcken de dog ere SognePresten / som deris Hyrde der haffuer sand Siæle sorg/ aff rette plictige/ Oc kunde nu ligeuel icke nødis til at vdgiffue samme Tiende/ Saa paaminde Wi dem / at de ville betencke/ sig at vere Christne / oc selffuillige giffue Christi tienere som ere hans Predickere/ Huad dem selffue gaat siunis/ paa det at den

den fordømmelse maa dem ey offuergaa/ der Christus om taler til Predickerne. Huo eder forsmaar / den forsmaar mig/ oc huo mig forsmaar/ den forsmaar hannem som mig haffuer vdsent.

Saa skal det oc bliffue Sodomiterne lættere paa den yderste Domedag / end saadanne foractere.

LAnds Sogner som ligge noget nær Kiøbstæderne/ skulle tage sig SogneDegen aff Scholerne / oc lade dem faa den vanlige Rente for en hielp at studere met/ Dog de SogneDegne/ som nu bo i samme Sogne / de beholde dem i deris tid.

Saa skal SogneDegnen vnderuise det vnge Bondefolck vdi Børnelærdommen Catechismo, en sinde om Vgen / vdi sted oc stund som SognePresterne dem faareskriffue. Thi alle LandsDegne skulle her effter lige saa lære Børnelærdommen/ oc der som de der til ere icke bequemme/ Da maa de oc icke vere SogneDegne.

TIl de Tieneris ophold som predic-ke vdi Kiøbstæderne/ skal mand la-de følge hues gods Sognene er her til dags tillagd/ Oc det der aff en gammel rettighed tilhører.

Men der som Sogne Presterne kun-de der met icke vere vel forseet/ Da ville Wi legge der til saa meget aff andet Kirc-kegods/ at det skal bliffue nock/ Naar Wi aff Superattendenten oc Lensmanden bliffue vnderuist/ oc faa ret at vide huor-ledis der om er.

TIl huer Sogne Kircke i Kiøbstæ-derne/ skulle vduælies tho Kircke-veier eller Diaconer/ som skulle haffue Register paa alt Kirckens Rente/ Saa skulle de tage op samme Rente/ oc skifften huer fierding Aar iblant Tiener-ne/ eller naar det bequemmelige kand skee/ Oc giøre aff alle ting huert Aar Regenskaff/ obenbare vdi Raadsens nær-uerelse.

Naar

NAar Lands Presterne dø / Da skulle deris efftērleffuendis Enc-ker vdi Sognene met deris smaa børn / opholdis it helt Aar effter deris død / Indtil de kunde bequemmelige bliffue forseet / Oc en sinde effter Mandsens Død skulle de haffue enten Vintersæden eller Sommersæden / Oc tage halffdelen aff Tienden.

Saa at der som SognePresten døer effter Ru er Saad / som bort effter Sancte Mortens dag / da maa hun met den hele Ruhøst / ocsaa haffue Bygsæden halff / met den halffue tilkommendis Tiende / Oc holde saa SognePresten til kaast ind til it Andet Aar hand tager Renten.

Men døer hand effter Bygsæden / som emellom Volder møsse oc Sancte Bartholomei dag / da maa hun høste det hun haffuer saad / tage halff Tienden / oc haffue siden halff Rusæden.

Men døer hand imellom S. Bartholomei dag/ oc S. Mortens dag/ Saa maa hun beholde dette Aars Tiende altsammen / oc haffue Rusæden allene / Oc holde saa Sogne Presten til Kaast/ indtil hand tager Renten.

Men naar Aaret er vde / da skal hun vige vdaff Prestegaarden / om Sogne Presten vil strenge/ Der som det oc siunis den efftierkommere noget suart/ Saa tencke sig det at faa igien vdi sin effterleffuerske/ alt huad hannem her vdi affalder.

NAar nogen Guds ords Tienere døer vdaff Kiøbstæderne/ Da skal Menigheden haffue omsorg for hans effterleffuerske/ Oc det biude Wi/ at hun met det første skal forsees effter sine vilkaar/ huilcket Wi befale vore Borgemestere oc Raad i samme stæder / thi ville Wi at de skulle beskicke samme Encker met det første en fri bolig / Oc der som behoff giøris/ forsee dem met nogen ophold

aff fattige Folckis kiste/ Eller oc halffde-len aff hans Aarlige Rente/som den Dø-de haffde tilfaldet/ maa falde hende til paa den ene sinde. Her skal Superattenden-ten met Lensmanden see til / naar de fare om/ om saadant oc saa skeer.

DE Fattige til behielpning skal al den Rente beholdis/ som de her til dags ere vane at haffue / oc huad-somheldst gaffuer der foruden veluillige giffuis / naar de enten om Hellige dage samlis / eller i andre maade did tilføris.

Der til skulle oc Diaconer beskickis/tho eller flere (som Herskaff best siunis) de som forstandige oc Gudfryctige ere / som skulle opbære samme gods/oc gaa omkring om Hellige dage oc samle det / Oc dele det saa vd iblant de Fattige / trolige oc runde-lige / effter som huer haffuer behoff / Oc huert Aar skulle de obenbare giøre Regen-skaff paa alt det de haffue indtaget oc vd-giffuet/vdi Raadsens oc Tienernis nær-uerelse.

SOgnePresterne skulle almindeli-ge alle / enten leffue kyskelige i ren-liffnenhed/ huilcke det er giffuet/ el-ler oc gifte sig / Der som de giøre der i-mod/ da skal mand en oc anden finde paa-minde dem/ Ville de da icke raade der bod paa/ Da skulle de sættis vdaff Embedet/ oc vdi deris sted andre tilskickis.

Om Hospitaler.

FØrst for alle ting ville Wi/ at der skal igien tillegis til fattige Folckis fri brug/ I Landsbyer / Møller / Fiske-uand/ Skoue/ Ager oc Eng/ Oc huad andet der kand findis / at haffue veret aff fordoms tid lagd til saadanne fattige Menniskers ophold / oc det er fra kommet met wret / Oc der som saadant findis nogensted icke at vere nock / da ville Wi legge til huad der fattis/ Effterdi Wi vide huad Christus haffuer sagd / Huad i haffue giort en aff de mindste i mit naffn/ det haffue i giort mig.

Men offuer de Fattigis gods skulle sættis Diaconer / de som met ret troskaff skulle indtage Renten/oc giøre Regenskaff for integt / saa vel som for vdgifft / vdi Raadsens oc Predickernis nærucrelse.

FOrstanderē til Hospitalet skal føre it fromt oc Gudfryctigt leffnet/ som skal haffue Drenge oc Piger vnder sig/ effter som de fattige ere mange til/saa at huer maa trolige faa sin tieniste/ effter som hand behøffuer.

Denne samme Forstandere skal met sin Høstru/ oc Børn/ oc andre Tienere/ opholdis aff den menige Kiste/ Saa dog at der haffuis den act oc omsorg for de siuge/ at denne ophold vendis icke til nogen offuerflod.

Denne Forstandere maa oc haffue en Vogen / oc sende den vd at tigge offuer lænet / at de fattige mue ocsaa noget gaat faa aff Almissen. Her skulle oc Lands

Presterne huor som Vognen kommer/ lade sin flijt til at formane Folcket til kierligheds gierninger.

Aff Sogneprestens raad / ocsaa Raadsens i Byen/skulle disse Diaconer indlegge de fattige/ de som ret vedtørfftige ere/ eller oc vanføre/at de icke mere paa vild indlegge huilcke dem selff lyster / end de som mest vedtørfftige ere/ Huilcke Sogne Presten oc skal en oc anden sinde i Vgen besøge/ Oc der som hand finder i nogen maade forsømmelse paa den røct de Fattige skulde haffue / Da skal hand paaminde Forstanderen / Der som hand vil icke høre / Saa skal hand føre det ind faar Diaconer/Oc i det mindste skal hand en sinde om Vgen trøste samme siuge samuittigheder.

Store Hospitaler som noget langt ligge fra Kiøbstæderne / De maa haffue oc føde selff sin Predickere/ At de fattige ey maa lide nogen skade / om

det vaare behoff at giffue Sacramentet/ eller at trøste nogen der dø vil om Natten.

Der skal oc leggis vind paa / at Kammer/ Senge/ Fad/ oc Skaaler/ Oc huad andet der hører til en brug/ maa forskickis de Siuge atskillige / effter deris atskillige Siugdom / synderlige huor fryct er paa ferde at Siugen kand fenge/ At Siugen ey maa aff omgengelse fra nogle faa / vdbrede sine krefter til mange.

De Siuger som lægelige ere / saa som Pocker etc. dem skulle Læger i Kiøbstæderne giøre deris beste til / oc legge fliteligen vind der paa/ at læge dem/ oc tage løn for deris arbeyde/ at de Fattige maa ey allene opholdis/ men ocsaa hielpis til førlighed/ saa meget som mueligt er.

Om

V.

Om Superintendenter oc Prouester/ deris Methielpere.

SVperintendenter som skulle holde denne Reformats i Kirckē ved mact/ skulle vere en vdi huert Stifft/ Oc til Methielpere haffue en Prouest vdi huert Herret.

Der som Prouesterne haffue icke nock i Sognene som de haffue/ da ville Wi legge dem rundelige mere til/ Saa at de samme som aff andre haffue wmage / ey maa selff lide nogen armod / Men naar som Prouesterne aff nødtørfftighed besøge nogen Kircke/ Da skal Kircken giffue dem en Marck/ Oc tage dem fri vdaff Herberge/ Dog skal hand icke maa komme sterckere end en Vogn.

Om Superintendentens Føde oc Besolding.

EN Superintendent maa næst Høstru oc Børn haffue tho tienste Piger til sin Hußholding/ Icke kand hand heller ombære disse Tienere/ hand skal io haffue en Scriffuere/en Karl at sende sit ærinde / en Kiøresuend / som kand røcte fire Heste / Oc en Dreng den hand stedse kand haffue hos sig/ Her kand det ocsaa gaa diß bedre til/ om den samme Dreng holdis til Bogen/ oc disse Tienere lære noget gaat i den hellige Scrifft / At der siden kunde vorde gode SognePrester eller Scholemestere aff.

MEN effterdi at Superintendenterne som skulle vere de rette Bisper oc Erckebisper vdi Kirckerne/ kaldis nu icke til nogen ørckeløshed / som saadane pleye at vere / Men til stort arbeyde/

beyde / Huilcket wi aff Guds naade vel kiende kunde/ At de paa Latine skulle tractere oc lære andre den hellige Scrifft/ predicke Guds ord faar Folcket/ Icke alenìste hiemme i Byen der som de bo/ Men ocsaa offuer det hele Stifft/ huorsomheldst de komme/ De skulle holde vore Vndersaatte til at vere fredsommelige oc lydactige/ met den vnderuisning de skulle vdi deris Predicken giøre om Herskaff oc lydelse/ som mand dem er plictig. De skulle legge vind paa/ at Predickerne maa alle retsindelige oc endrectelige lære Christi hellige Euangelium/ oc andet det der bør at følge met/ Oc at Sogne Presterne met deris Hussinde maa føre it Høffuiskt leffnet/ effter som Paulus siger til Timotheum oc Titum, saa som saadanne Christi Tienere tilbørligt er / at de oc lige saadanne maa haffue vnder sig/ Gud til ære / oc Christi Kircker til velfært.

Før end de skicke dem til saadan tieniste/ skulle de høre dem flitelige offuer. Saa

skulle de naar de ere offuerhørde / Oc aff Lensmanden paa Kongens vegne stadfeste / skicke dem til Embede / Oc met en Forscrifft sende dem saa heden til sin Kircke vdi Herrens Naffn.

Men huilcke som her imod giøre / oc tage icke vare paa sit Embede / dem skulle de giffue paamindelse oc atuarsel / oc straffe dem / Saa at de enten bedre sig / eller oc tage Lensmanden oc Prouesten til sig / met nogle andre Sogne Prester / oc sætte dem vdaff Embedet.

De skulle oc tage alle de sager til sig / som samuittighederne ere anrørendis / Om huilcke mand spørier Raad aff Guds ord / Naar enten Wi eller nogle aff vore scriffue dem til / Eller oc noget saadant bliffuer dem ellers faare lagd vdi Stifftet / Saa skulle de paa det aller flitigste de kunde aff Scrifften suare der til / aff den naade dem er giffuen / Bespørie sig met nogle aff de andre Superintendenter eller

ler nogle aff de forstandigste Predickere/ At de kunde suare det vist oc fast er.

Men Ecteskaffs sager maa de foruise til oss selff eller vor Lensmand/ oc (om det er aff Kiøbstæderne) til Borgemestere oc Raad/ Saa fremt som der er saadan trette imellom tho eller flere/ At der vil sigis offuerliust Dom aff/ Eller om der er nogen skammelig last offuerliust vitterlig/ eller oc mand fryctet for nogen forargelse iblant Almuen: Ellers maa de befri samuittighederne aff Guds ord i disse saa vel som i andre sager/ Oc effter Ordsens liudelse giffue gode bestandige Raad.

De skulle icke holde sig til at dømme vdi nogle Verdslige sager / vden de kaldis aff oss/ eller bliffue bedne aff vort Raad eller Lensmand/ til saadant som icke kand vere imod deris Eed eller Embede.

De skulle oc besøge Børnescholerne/ naar de fare om vdi Kiøbstæderne huort de

kom-

komme / Oc met vor Lensmand legge vind paa / at alting maa gaa ret til / Icke skulle de heller forsømme / at vdspørie / huorledis de Fattige forsørgis.

Det er end vnderligt / om en Mand kand vere nock til alt dette / At hand ey tør meget bekømre sig met andre ærinde. Ja huo er her ret bequem til / som Paulus siger?

Efftérdi de kaldis da til saadant suart arbeyde oc Kirckens forsøring / Oc Wi ey ville at de skulle noget / enten lidet eller meget eske for deris tieniste / Men at de skulle tiene huer mand forgeffuis met saadan deris befalning / Vndertaget det de hos Lands Presterne fortære / met deris Folck oc fire Heste. Oc vdi Kiøbstæderne hos Kircke verierne / naar de ere vdi Visitats en sinde om Aaret / Eller oc naar nogen aff dem for nogen nødtørfftig sag skyld ellers nogen tid eskis aff nogen Kircke / Eller hand haffuer dog behoff at færdis did hen.

Da loffue Wi/ som Wi faar Gud be-kiende det plictig at vere/ At Wi dem skul-le beskerme met vore Lensmend.

Oc som Wi vel vide/ huad det er Christus siger/ En arbeydere er sin Løn værd/ Der som mand icke annammer eder / saa gaar vdaff Staden / oc stryger støffuen vdaff eders fødder paa dem / etc. Oc saa det Paulus siger / At saadanne Prester ere dobbelt ære værd/ oc mest de som arbeyde vdi Ordet / Da ville Wi beskicke huer Superintendent en ærlig ophold oc beløning/ for sig och saa meget Folck som nu er sagd / Oc bestillet / huor de huert Aar skulle saadant annamme / Oc det samme ville Wi besegle / huer aff dem til / met vort Kongelige breff / at dem skal intet fattis.

Der som Wi oc siden i sandhed kunde forfaret/ at de haffue der icke nock vdi/ Da ville Wi legge til huad der fattis/ Paa det at Gud vilde vere met oss/ oc vore Vndersaatte vdi vore Lande oc Riger/ naar Wi

skøtte

skøtte saa at forfremme det som hører til Guds dyrckelse / oc den almindelige fred/ Gud vnde oss det flitelige at giøre / for sin Søns Jesu Christi vor HErris skyld/ AMEN.

THi beskede Wi / oc giffue huer Superattendent huert Aar / tho lester Ru/ fire lester Malt / tho lester Haffre/ halfftrediesinds tiue less Hø/ tiue less Halm/fyretiue Lam/ Oc hundrede Gyldene vdi Guld.

Men efftcrdi alting er i Kiøbenhaffn dyrere end andersteds i Riget / Oc mand for den Høye Scholis skyld /vil der haffue mere behoff til tæring / Da legge wi den Superattendent som der skal bo / saa meget mere til/ til sin belønning/ At hand skal haffue den tredie Lectie / i den hellige Scrifft/ der mindre tilliger end til de andre/ At hand flitetige skal læse den hellige Scrifft obenbare vdi Scholen / naar hand er hiemme / oc nødis icke til at fare nogen sted vd at besøge Kirckerne.

EFterdi det hører oc de Christne til/ at haffue omsorg for de fattige / da holde Wi oc tilbørligt/at wi (naar tiden saa begiffuer sig) vere omhyggelige for Superintendenternis oc saa de andre Kircketieneris efterleffuendis Encker oc Faderløse Børn.

Noget mere om Superattendenter/ Prouester / oc Fattige Folckis Kiste.

SVperattendenten skal selff haffue tilsiun til alle Scholer / oc vide huorledis der læris/ baade paa Troens vegne/ oc vdi andre Bogelige konster / oc hand skal sætte Scholemestere der til/ Huilcke hand selff met SognePresten/ oc de beste vdi Raadet haffuer offuerhørt.

Men Scholemesteren skal selff forsørge sig Hørere / som vnder hannem skulle tiene vdi Scholen / oc tage dem som Sogne Presten kiender der gode faare.

SVperattendens skal en finde i det Første met fuld myndighed aff oss oc met vor Lensmand / besøge alle Sogne Kircker/oc fatte en god beskeed paa alle Sogner/ Lade bescriffue alt det gods der til ligger / met alle de Prebender der vdi ere/ Oc bescriffue alting vdi klare Register/Saa skal hand beholde it hos sig/oc antuorde vor Lensmand det andet oss til hende/ At mand der vdaff altid kand forfare om Kirckens Tienere haffue nock at holde sig aff/ at nogen ey heller maa her effter røffue fra Kircken / naar hannem saa lyster.

FØrst for alting skal Superattendenten i denne første Visitats/ grandgiffuelige læse/oc fuld vel vide huad her i denne vor Ordinants er beskicket / Oc see flitelige til met vor Lensmand / at der bliffuer gode Sogne Prester i huer Sogn/ oc met Predickerne / oc Raadet skicke Børneskolerne til rette vdi Kiøbstæderne / Oc forsee dem vel met

gode Scholemestere/ Oc der paa skal vor Lensmand giffue vore Vndersaatte der sammesteds befalning.

MEN efftersdi at mange Sogne Prester oc SogneDegne beklage dem icke at haffue deris nødtørfftige vnderholding/ til dem oc deris Folck/ da skal vor Superattendent tage til sig en god Gudfryctig Lærd mand/ oc vor Lensmand/ vdi huilcket Stifft det er/ tage til sig en god Gudfryctig Riddermands mand/ Oc de fire skulle nu strax met det allerførste/ oc siden saa tit som behoff giøris/ drage omkring oc Visitere alle Sogne Kircker/ Oc huilcken Prest som icke da haffuer sin vnderholding/ Da skulle de legge tho Sogner vdi en/ om leyligheden saa begiffuer sig at det skee kand/ Eller vdi vndre maade finde raad oc gode lempe til/ at handle imellem SognePresten oc Sognemendene/ at SognePresten/ oc desligeste SogneDegnen faa en

god tilbørlig vnderholding / som de kunde haffue deris føde oc ophold vdaff.

Offuer alting ville Wi/ at Superattendenten met vor Lensmand skal flitelige scriffue oss til / Huad huer Sogne-Prest haffuer behoff til sin føde / huer Predickere/ huer andē Kircke tienere/huer Scholemestere oc Hørere / At Wi dem stadfeste/huer en euig ophold/ Oc der som Kirckerne formaa icke saa meget / da ville Wi legge til huad der fattis / Ellers see Wi vel at Guds tieniste kand icke bliffue ved/ oc holdis oppe hos oss / Wi forhaabe at Gud for sin miskundhed skal styrcke oss der til/ AMEN.

FOr Scholemestere oc Hørere skal vor Lensmand met Superattendenten vdi huer Kiøbstæd beskicke nogle visse Renter/ som kunde oc vere nock aff Kirckens Prebender/at de dem maa annamme / naar disse dø som dem haffue i hende/ Saa at der beskickis en viss oc euig Prebende for Scholemesterens

person/

person / den hand skal haffue oc beholde den stund hand beholder Scholen.

HEr ville Wi nu haffue Superattendenterne paaminte / at de ville betencke huad Apostlerne bade / oc formanede Sancte Pouel oc Sancte Barnabas. saa som Paulus selff scriffuer Galat. II. Der aleniste (siger hand) befole de oss / at wi vilde tencke paa de Fattige. Til huilcket ieg oc vaar flitig oc giorde det gierne. Thi skal huer i sit Stifft / met vor Lensmand / Prouesten / Predickerne oc Raad / vdi huer Kiøbsted oprette en menige Kiste / for de Fattige / vdi huilcken der kand insamlis huad Almisse Christet Folck giffue / Testamenter oc huad andet der giffuis i Guds Naffn / Item / Calente Penninge / Brøderskabs Penninge / oc andre gildis Penninge / Siæle gaffuer / etc. Oc huad Jordegods der til giffuet er / naar de ere døde / som der nu aff leffue.

Desaa ville Wi/ at der skulle til fattige Folckis ophold /aff Superattendenten oc Lensmanden oc andre / som paa vore vegne der hos ere/ met Raadet i Kiøbstæderne/til fattige Folckis Kiste beskickis alle Vicaridomme som icke haffue vitterlige Arffuinge / naar de ere affgangne / som dem nu haffue i hende/effter vore beseglede Breffue/der wi haffue vdgiffuet/ dem vndertagne huilcke wi beskickendis vorde til den høye Schole vdi Kiøbenhaffn / eller andersteds til Kircker eller Børne Scholer/foruden deris skade som ret fattige ere.

Her skulle oc Predickerne formane Folckene / at de nu skulle giffue Gud oc vor HERre Jesu Christo i de Fattige/ det de tilforne aff en god / Men dog en vildfarendis mening / pleyede at giffue til Messer/Muncke/ for Siæle/for Afflad/ for Pillegrims gang / oc til anden saaden vild oc vrang Guds tieniste/ Ja Guds bespottelse/ Huilcket Predickerne oc vel kunde giøre/forudē nogen gerigheds mistancke/ Eff-

ke/Efftherdi de haffue icke den omhyggelighed for sig selffue / Men for de Fattige/ Huilcket alle Christne ere plictige / etc.

Saa skal oc Superattendenten met vor Lensmand/ Prouesten / Presterne oc Raadet i Kiøbstæderne / tilskicke flitige Dannemend/som elske Guds ord / effter som screffuet staar Act. VI. oc I. Timoth. III. som skulle vere Forstandere til Kisten/ Oc de fattige Folckis Diaconer / de icke forsømme deris befalning / Oc vide naar/ huad/ oc huem de skulle giffue/ oc de samme maa vnderstundem naar behoff giøris/ spørge raad aff Predickerne.

Disse samme fattige Folckis tienere maa vel huert Aar skifftis/endog icke alle/ Men saa at der bliffuer en eller tho ved/ som aff forsøgelse nu haffue lært at staa de Fattige faare / Men Regenskaff skulle de giøre huert Aar paa en forsagd tid / oc det skulle de giøre Prouesten / Predickerne/oc Raadet/ Her met kunde de nu giøre Gud en behagelig gierning.

PRouesterne skulle oc haffue forstand vdi Lands Louen / oc en sinde skulle de besøge alle Sogner huert Aar / oc Raadet vere der offuer / huor de komme i Kiøbstæderne / Oc naar Kirckens Regenskaff er giort / Da skulle de forhøre met det første huor retskaffenlige Sogne Presterne predicke Euangelium / vdlegge Børnelærdommen / vddele Sacramenterne / oc i alle maade staa deris Embede faare / Oc pryde det met it gaat leffnet / Oc saa om de ere vel forsørgede til deris nødtørfftighed.

Der næst skulle de giffue act paa Sognefolcket / at de maa vide huad de haffue forbedret sig i den Christelige Tro / Huilcken de bekiende / huorledis de haffue sig imod Pauens handel / den de haffue forlat / Huad vilie de haffue til den Euangeliske Lærdom / huorledis de skickte sig der effter met deris Leffnet.

De skulle giffue act paa Kirckerne / oc paa Kirckegaarde.

Ocsaa skulle de vdspørie om Sogne-Presterne faa deris vanlige løn som dem bør at haffue.

Oc der som de befinde nogen bryst vdē SognePresterne / da skulle de fliteligc paaminde dem/ huad dem tilhør / Huilcke sig da icke ville rette / dem skulle de indføre faar Superattendenten / oc huilcke hand kand da icke sætte til rette / dem maa hand lade indkomme for Herskabet eller Lens-manden der sammesteds.

Item / huor som Sognefolcket icke holder Ordinantzen/ oc giffue icke Sog-nePresten det hannem bør / bliffue de da paaminte aff Prouesten/ oc icke ville ret-te sig selff / Oc giøre det skel følger / Da skal mand det lade indkomme for Herska-bet/ eller oc Lensmanden der sammesteds.

SognePresterne skulle giffue deris bryst faar Prouesten tilkiende/ Saa skal Pro-uesten skaffet saa hos Superattendenten/

At hand flier alle ting vdi laffue/at Guds ord ey maa komme vdi noget ont rycte/aff nogen kiff oc trette/ den Presterne haffue sammen.

ITem huo som haffuer nogē Prestmand eller Degen til at tale for nogen Geistlig sag / Da skal hand tale hannem til faar Herrets Proueſtē/eller Superattendentē vdi vor Lensmands nærueerelse/ vdi huilcket Stifft det er / som huer haffuer befalning offuer. Kunde de der oc icke forligis eller der atskillis met rette / da maa de steffne dem ind faar oss selff / er det oc om Verdslige sager / om Jord/ Ager / Eng / eller Gield / da skal hand tale hannem til/ til Herrersting / oc Landsting / Oc der som Presten tager forsømmelse oc icke tilsiger den som Stifftet paa vaare vegne i Befalning haffuer/ Naar hand steffnis eller til talis / til Herredsting/ eller Landsting / Oc da mister nogen Jord eller Eyedom for sin forsømmelse/

melse skyld / da skal Presten oc Degnen staa oss til rette der faare.

HVor som nogensted fattis Sogne-Prester / did skulle Prouesterne strax holde sig heden / oc formane baade Herskabbet oc Almuen til at bede Gud / om at faa en god SognePrest/ Siden skulle de paaminde Kirckeueierne/ huilcke det synderlige tilhør / At de hos Bispen oc Raadet legge sig effter at faa saadan en.

SVperattendenterne skulle hiemme der som de bo / vdlegge den hellige Scrifft / Oc stundem predicke/ Men aleniste en sinde om Aaret met vor Lensmand besøge Kirckerne / huer i sit Stifft vdi leylig tid / vden der oc begiffuer sig nogen besynderlig nødtørfftighed/ at de tidere haffue behoff at fare nogē sted. Oc da skal mand offuerhøre dem som mand vantroer vdi sin lærdom / oc styrcke de retskaffene/ oc aff Guds ord rette huad

Der

der kand vere Folck imellem om nogen vrang Lærdom. Der skal oc Superintendenten met vor Lensmand flitelige bespørie sig/huorledis Predickerne oc Scholerne holdis/ Ocsaa huorledis det gaar met Hospitalerne/ oc Fattige folckis Kiste / oc vere der om/ at der intet fattis vdi.

DEr som Superattendenten bliffuer befunden at staa icke sit Embede saa ret trolige faare som det burde/ Men lader sig forkrencke / enten aff SognePresterne met gaffuer eller oc nogen anden forsømmelse hand tager derfaare/ At hand io icke er oruaagen til at giøre / det hannem er befalet / Eller oc (det Gud forbiude) hand fulde vdi nogen obenbarlig syndig last eller Ketteri / Da skal mand klage hannem for Kongē. Saa skal hand stedis til Ords i tho eller tre andre Superintendenters nærueruelse/effter Sancte Pouels Ord/ I. Timoth. V. Du skalt icke stede Kieremaal at gaa nogen

Prest

Preſt offuer/ vden det ſkeer met thu eller try vidne.

Wi ville der ſee ſelff flitelige til/ at ingen Dannemand ſaadan ſkal bliffue beſkemmet/ eller ſkee nogen wſkel / om hand end bleffue kierd foruden Brøde / Men der ſom hand icke raader Bod paa den bryſt eller laſt der hand kand rette ſig vdi/ da ſkal hand ſættis vdaff ſit Embede.

Thi Superintendenterne ſkulle / ſom gode Biſper pleye/at vere wlaſtelige/ Icke aleniſte naar de der til vduellis / Men ocſaa ſiden de ere bleffne vdualde / ſkulle de ſee nøye til/ at de ey lade ſig bemercke met nogen Laſtelig flemmeri / Gerighed/ eller Hoffmod / Huilcke ſig lade her met bemercke oc bliffue der vdi obenbare offueruundne/oc icke rette ſig/ naar de ere enſinde eller tøſſer paaminte / Da ſkal Kongelig Maieſtat haffue ſin ret til dem effter de ere affſætte/lige ſom til nogen anden der ſaadant giøre.

Saa

Saa som Herskabbet oc skal haffue sin rettighed imod andre Kirckens tienere / oc Schole tienere / Naar de for nogen stor last ere sætte aff Embedet / eller bleffuen befunden met nogen halsløs gierning / der Gud beuare alle sine tienere faare.

NAar der vdi noget Stifft fattis en Superintendent / da skulle alle Sogne Prester aleniste aff Kiøbstæderne i Stifftet / komme tilsammen / Saa dog at Kirckerne ligeuel forsørgis met Predicken oc Sacramenter / Tiunde dag effter hand er død / skulle de samlis vdi Byen der som Superintendentens bolig er. Saa skulle de endrectige giffue fire Sogne Prester fuld mact oc myndighed til at vduele en / den de kiende en lærd Mand / oc skickelig baade i Lærdom oc Leffnet. Saa skulle samme fire følge hannem hen til den Superintendent / som næst er ved haanden / At hand der bliffuer offuerhørt / Kand det icke saa strax skee / saa maa de giøret det snariste de kunde.

kunde. Der som hand dømmer da hannem skickelig der til / da skal hand siden heden sende hannem til Kongelig Maiestat/ at hand bliffuer stadfestet. Der som Kongen annammer hannem/ da skal hand ved sine Befelsmend oc Lensmend der sammesteds giøre hannem myndig vdi Stifftet/ Oc befale alle SognePresterne / at de skulle ansee hannem der faare / oc lyde hannem i de ærinde som en Superintendent befalet er/ Och saa skal Superintendenten suærie Kongen troskaff/ oc at hand vil vere flitigvdi sit Embede/ oc Aandelige Regemente/ der hand haffuer paa Kirckens vegne / aff den naade Gud giffuer hannem. Met det skel skal hand oc vnder sig haffue alle Prouester/SognePrester oc Predickere / Saa at de skulle lyde Superindenten / vden de oc faa (det Gud forbiude) nogen merckelige Last met hannem/ At de ville klage hannem for Kongen/Eller for nogen vrang Lærdom hand fører/ Eller for nogen forsømmelse vdi sit

Embe-

Embede/ huor hans bryst er saa stor at hand enten icke kand eller vil raade Bode paa. Thi her skulle huercken Presterne eller de andre Superintendenter tie met hannem/ om de saadant vide/ Oc saa skulle Lensmendene der sammesteds/ giffue oss saadant tilkiende/ huor de formercke saadant rycte i Stifftet paa nogen Superintendent. Men at enten vor Lensmend eller nogle andre skulle beføre dem for oss/ eller andre/ naar de icke ere obenbare beryctede/ Da ville Wi dem icke tilstede/ Men heller befale Wi/ at de dem skulle forsuare oc beskerme om behoff giøris.

Naar saadan en Superattendent er da saa annammet til Stifftet/ da skal hand obenbare induies/ i den Kiøbsted/ der som hand skal bo/ paa en Søndag eller nogen Høytids dag/ før end Predicken begyndis/ ret for Alteret/ formedelst Prouesterne oc fem eller sex Predickere/ som der nest hos ere.

Men den Superattendent der næst hos er boendis / skal induic hannem saadedis som her siden efftersølge skal.

Om Kongens Befelssmend.

Vore Lensmend oc Raadet vdi Kiøbstæderne giffue wi den Befalning / at de denne vor Ordinants skulle holde ved mact / Oc vere Kircketienerne oc Scholetienerne til det beste/ Naar de der offuer bliffue aff Superintendenten eller Prouesten tilsagde/ at dem icke giffuis det dem bør at haffue/ Eller de oc wredelige offuerfaldis aff noget ont Menniske. Ja/ hui skulle ey vore Lensmend oc Raad beuise Guds Tienere den samme vilie som de den mindste Bonde ere plictige at beuise/ vden de ville fortørne baade Gud oc oss.

VI.

Om Nogle synderlige Bøger / der Lands Presterne skulle haffue / Huilcke de oc icke til gaffns ombære kunde.

EFterdi der vdi denne tid vdgaa mange skarns Bøger/aff huilcke ey aleniste de vforfarne oc vankundige/ Men ocsaa de som fuld vel forstaa sig/ offte forgiffuis. Da maa alle gode Sogne Prester bruge de Bøger aleniste/ Huilcke Vise Lærde mend haffue vedtaget/paa det at de ey maa vnder sandheds skin inddricke ocsaa vildfarelse/ til deris store forderffuelse som dem skulle tillide.

Thi skulle de først for alle andre haffue den hellige Bibel/som er en kielde til al retsindelig Gudelighed.

Dernæst Doctor Morten Luthers Postille/ i huilcken hand vdlegger Søndages Euangelia. Oc giffuer tilkiende huorledis Euangelium skal forklaris.

Tredie/ Apologiam Philippi, vdi huilcken al Christendoms visse Lærdom bestaacs oc beuisis/ Oc met Christelig skel giffuis tilkiende hui mand noget saaledis skal tro/ oc sammeledis lære fra sig.

Fierde/ Locos communes Philippi, vdi huilcke de nytteligste oc nødtørfftigste Artickler oc steder i Scrifften paa det lættiste oc gieniste vdleggis.

Femte / Nogen anden god Bog / aff huilcken de vel mue kunde forklare Børnelærdom / met D. Morten Luthers *Paruo Catechismo*, at de maa vide huorledis de skulle rettelige oplære Vngdommen vdi den første grund til sand Gudelighed/ etc.

Siette/ Instructionem visitationis Saxonicæ, Oc saa en aff disse vor Ordi-

nants Bøger/ at de maa vide vdi huilcke stycker dem bør synderlige at vere vel vnderuiste oc lærde.

Nogle ny Bøger skulle her i vore Riger ingē vdtryckis aff Bogetryckerne/ enten Danske/ Latine/ eller Tydske screffne/ Eller oc paa Danske vdsette/ Icke heller indføris andensteds vdtryckte / Synderlige om de indeholde enten det Troen er anrørendis/ eller det der hører til Lands eller Steders Regimente oc Husholding/ met mindre end de tilforne bliffue vdi vor høye Schole offuerseet / Oc faa it gaat Vidnesbyrd aff huer Superattendent her vdi Danmarckis Rige.

Item / ville Wi ey heller at nogen skulle her i vore Riger vdprente eller vdprente lade Handbøger / Missaler / eller andre Ceremoniske Bøger/met ny sang oc prefatier vdset paa Danske / at siungis met Latine Noder / som den oprørske Myntzer giorde / efftersdi deris brugelse er oss inted nyttige/ vden wi skulle beskicke ny

Thorpeblinge/som saadanne wbequemme Sange skulde siunge.

Oc dislìgeste forbiude wi at ny Bøner eller Collecter skulle icke vdprentis/ enten til Messen eller almindelige ellers at siunge eller læse / vden det skeer met den Høye Scholis oc huer Superattendentis samtycke. Thi mand faar icke ellers ende paa at giøre Bøger/ Lower/Statuter/ oc Ordinantzer. Huer i sin Sogn eller Kircke kand lade sig nøye met denne vor oc Rigens Ordinants / Huer Sogne Prest kand giøre for sig Christelige Collecter / Oc saa om Høytilige dage / men de skulle vere ganske korte. Det giørs inted behoff/at bede alle steds vdi lige maade met forscreffne Ord/ der som mand ellers ret paakalder Gud. Epistelen oc Euangelium kand huer læse paa Danske aff andre Bøger. Præfatien skulle de icke siunge vden nogle tider aleniste / mest vdi Kiøbstæderne/oc det paa Latine/besynderlige høytilige dage.

Om deris bolige som i Kiøbstæderne skulle tiene enten Kirckerne eller Scholerne.

KIrckeuerierne vdi Kiøbstæder skulle forsørge deris Predickere oc SognePrester / met andre Kirckens oc deris Sogne tienere / bequemme oc skickelige boliger / oc met Kirckens Penninge holde dem ved lige/ oc bygge der paa/ huad der fattis til husens behoff/ met it bequemt studere Kammer.

Desligeste skulle de holde Scholen oc Schole tienernis bolig ved mact. Huor som vdi en Kiøbstæd ere flere Sogne / der skulle alle Kirckeuerierne holde Scholen oc Scholetienernis bolig ved mact / Dog saa at der bliffuer skilsmisse paa Kirckerne/ At den Kircke som mest formaa/ skal mest lade til/ effter vor Lensmands/ Superin-

tendentens/Prouestẽs oc Raadsens sigel-se. Det vaare jo altomeget wredeligt/ der som Predickerne skulde paa deris kaast nø-dis til vdi Kiøbstæderne/ at bygge aff deris egen løn/ Efftherdi de kunde sættis aff tieni-sten/ Och saa høre husene Kircken til/ Aff huilcke der intet tilkommer deris efterleff-uendis Encker oc Faderløse Børn/ naar de aff dø.

FOr Superintendenterne oc deris Folck/ ville wi selffue lade bygge/ Ohuad som dem behoff giøris/ vden der som Canicker oc Clostermend bygge for dem/ der som de bo oc læse faar samme Canicker oc Clostermend den hellige Scrifft.

Om Norge.

WI ville met det første besørge Su-peratten dẽter vdi Norge til huert Stifft/ huilcke Wi oc ville giffue befalning/ at de saa meget som muligt er/ skulle giøre deris flijt/ at huer Sogn maa

Det

haffue gode Predickere oc det sande Guds Ord / At der oc inted maa forsømmis/ huad der hører til Guds Ords Predicken/ oc Menniskens Salighed/ Oc skicke huad dem tilstaar vdi andre sager / de vdi denne vor Ordinants begrebne ere / Jnd til wi selff komme vdi Norge / Huilcket wi met Guds hielp snarlige forhaabe / Da ville wi effter Superattēdenternis raad/ besynderlige vdi huer sted beskicke oc stadfeste huad effter denne Ordinants der icke holdis kand / Thi der vdi mange stycker holdis en anden Ordinants.

Om de Tienere som for Siugdom eller Alderdom ere wduelige til Kircker eller Scholer.

DEn Predickere som vdtient haffuer/ enten vdi Kircken eller Scholen/ som selff vellærd/ haffuer staaet sit

embe-

embede lenge/trolige/oc vel faare/ Oc icke lenger kand for skrøbelighedꝭ skyld / Den ville wi (naar wi der om beden bliffue) giffue it Prebende det første der falder vdi Riget/ at føde sig aff / den anden sin liffs tid.

Om Canicker.

WI ville oc biude at de (det som dem altid haffde burdt) skulle met en erlig ophold vdi Kiøbstæden der som de Bo / holde en lærd Mand vdi den hellige Scrifft/ som kand paa Latine offuerliust læse den hellige Scrifft/ baade for Canicker/ Scholedegne/ oc forstandige Borgere/ Oc andre som did ville søge. Denne samme Læsemester / skal stundem paa nogen forskicket tid Predicke / Men dog saa at ingen vanlig Predicken der met forhindris.

Oc de Canicker som icke ere nogen anden sted borte til Studium, de skulle huer

dag siunge vdaff den hellige Scrifft / oc Guds ord/ effter som oss elskelige Doctor Hans Bugenhagen vdaff Pomern / det haffuer dem forscreffuet vdaff Guds Ord / effter den Christelige Troes vduiselse/ Huilcken Wi haffue befalet at Prente paa Latine/ bag vdi denne Ordinants. Oc efftérdi de der vdaff intet skulle besuaris/ som første er sked aff hin lange Sang/ Men skulle der met haffue en Hellig oc lystig øffuelse vdi Guds ord/ paakalde oc tacke Gud / at Gudfryctige Menniske maa saa gaat som legendis der aff venne sig til den hellige Scrifft / Thi tør ingen Canick som aff den Canoniske hellige Scrifft saa kaldis / der vdi lade sig besuare.

Ocsaa maa de om Søndagen / oc Hellige dage / om der ere de sig ville lade berette/ holde Messe / vden deris Kircke er en Sogne Kircke / om huilcke her første er sagd.

De maa vel saa aff deris Rente leffue høueskelige/oc studere den stund de haffue ingen tieniste/ Indtil de kaldis til noget Embede.

Huilcke aff dem icke kunde leffue enlige/ mue giffte sig/ som Gud haffuer skicket/oc ey skøde om den Dieffuelsens Lærdom som der imod er. Ecteskaff (siger Apostelen) skal holdis hederligt hos alle/ Oc en wbesmittet seng/ Men skørleffnere oc Horkarle vil Gud dømme. At wi kunde ellers haffue vor omgengelse god foruden gerighed/ oc vere til freds met det Gud giffuer oss. Wi ville ingelunde tilstede/ at de skulle haffue hos dem berycktede Quindfolck/ eller dem om huilcke de ere mistenckte aff Menigheden for wkyskheds skyld/ Gud til en fortørnelse/ oc den Christne Menighed til forargelse.

DEr som nogen oc saa aff dem for sin lærdoms oc dueligheds skyld/ kaldis til at vorde en Superattendent/Sogne Prest / Predickere/ Scholemester/ Læsemester i dẽ høye Schole/eller til nogen raad oc arbeid til Menigheds beste/ da skal hand haffue sin fulde belønning/ som er samme Embede tillagd / Oc der til met ligeuel beholde alt det hand tilforne haffde vdaff Canickedommet / vden hand nogen vil noget der aff selffuillige opalde/ saa at de beste bliffue de Rigeste / oc de som andre tiene met deris gode Lærdom. Huo denne vor gunst oc veluillighed vilde forsmaa / huad vaare det andet / end at hade sand Gudelighed oc erlighed?

ITem skulle de intet beuare dem i nogle maade met den befalning/ som wi haffue vdi denne vor oc Rigers Ordinants giffuet vore Superattendenter/ Lensmend/ oc Prouester / vden saa skeer / at de bliffue der rettelige tilkaldet.

Huad der mere behoff giøris at skicke om Canicker / det ville wi beskicke vdi den Høye Scholis Ordinants

Om Clostermend som haffue selff at leffue aff.

DE Muncke som Guds sandhed forstaa / maa nyde sin frihed effter Euangelium vdi deris egen fri samuittighed. Der som de høffuiskelige oc ydmygelige aff sin Faarmand begerendis vorde / at de maa vdgaa oc forsee sig selff / oc ey lenger der ville bliffue for sin samuittigheds skyld / aff Gudfryctighed / oc ville effter Guds vilie tage sig noget andet leffnet faare / Da skal dem det icke sønis / men Faarmanden skal lade de stackarle gaa / oc giffue dem klæder / oc noget til tærepenninge for Guds skyld / Der som samme Faarmand det veyersiger dem / da skal hand der om staa til suars for oss. Mand

kand

kand io lættere met en god rund Almisse lade gaa en Munck som icke bliffue vil / end føde hannem alle sine dage vdi Closteret / imod sin vilie oc samuittighed / Men sandelige Wi ville icke vere delactige vdi sommes wrene renliffuenhed oc wkyske leffnet / Huilcket Wi ingelunde ville tilstede.

Men de Muncke som vdi Closter ville bliffue / de skulle vere deris Faarmand vndergiffne oc lydige / saa lenge som de der bliffue / Oc giøre det gode hellige Dannemend tilhør / at de leffue i it gaat erligt leffnet. De maa gaa met deris Capper / oc bære ens Klæder / Icke for nogen regel skyld / Men at mand skal kiende paa deris Klædebon huad Closter de ere aff. De skulle ingen raget plet haffue / eller krands vdi Hoffuidet / men de maa haffue kulffue eller kullede Hoffueder / huilcke som icke ville lade deris Haar voxe. De skulle icke gaa vd / oc stoge omkring huort de ville / foruden deris Faarmands befalning / heller skulle de gierne høre oc nemme Hellige

lectier oc Predicken / gierne læse selff den hellige Scrifft / at der maatte end vere nogen / som her effter maatte vorde Sogne-Prest.

Der faare skal oc huert saadant Closter haffue en god Lærdmand / som skal læse den hellige Scrifft / lære Børnelærdomen / som wi kalde Catechismum, Predicke / etc. Oc for dette samme sit hellige Arbeide skal hand haffue en erlig ophold for sig oc sit Folck / Oc saa skulle de siunge / oc om Søndage oc Hellige dage holde Messe / saa som sagd er om Canicker.

Om Nunder.

DE som ville icke lenger bliffue i Closter for deris Samuittigheds skyld / Oc vide at komme til it erligt Brød / maa vdgaa oc giffte dem / met deris næste Venners raad / Men saa lenge som de ere i Closteret / skulle de vere deris Priorisse oc Abbetisse hørige oc lydige /

Oc skulle icke færdis eller reyse om Lan-
det som andre løsactige Folck / De skulle
icke sidde til drick eller løsactighed met Kar-
le/huor aff megen last oc skendsel kommer/
Oc der som Priorissen eller Abbedissen
dem saadan løsactighed tilsteder / eller hun
selff det giør / da skal hun affsættis/ oc en
anden ærlig god Gudfryctig Nunde til-
skickis vdi hendis sted / etc. Item skulle de
som ville bliffue vdi Closter/ oc der haffue
deris ophold / bære en ærlig klædebon som
det sig bør/ dog skulle de icke tuingis til at
gaa met skabelaris. Thi wi forfare / at
mange aff dem sætte deris Gudelighed
mere der paa/end paa anden klædebon.

NAar Superattendenten met en
lærd Mand/ oc Lensmanden met
en anden Riddermands mand/
komme vdi Visitats til Jomfru Closter/
oc Superattendenten haffuer forfaret om
de holde deris Ceremonier oc Kircke skick
effter Ordinantzen / da skal der ocsaa for-
faris/

faris / om de faa deris redelige vnderhol=ding til klæde oc føde / Oc desligeste om Closteret holdis ved mact / byggis oc forbe=dris. Oc om der findis nogen bryst / skul=le de det giffue dem tilkiende som Closteret haffue i forlæning / Oc hues der icke raa=dis Bod paa / skulle de giffue oss selff det til=kende.

Di huert saadant Closter skal be=skickis en Lærd oc skickelig Predicke=re / som haffuer en æractig Danne=quinde til Høstru oc gode Hussinde / som kand predicke for dem / oc hand skal haffue en ærlig belønning oc ophold. De maa oc siunge / oc lade sige Messe som sagd er om Canicker / vden Predickeren siunis nytte=ligere at vere / at de siunge noget minde / oc heller paa Danske end paa Latine / At de saaledis mue faa nogen vnderuisning vdaff Guds Ord / naar de vel forstaa huad de siunge oc læse.

Supe=

Det

Superattendenternis Eed.

KJeriste Naadige Herre/ Jeg N. vdualð Superattendent til N. Stifft/ loffuer eders Kongelige Maiestat sand troskaff/ at ieg/ det yderste mig muligt er/ vil forfremme/ det eders Kong: Maiestat oc Riget kand vere til ære/ gaffn/ fred/ rolighed oc lydighed. Oc andet som ieg for Gud plictig er eders Kong: Maiestat/ Oc vil vere imod alt det som dette kand forhindre. Der næst loffuer ieg/ At den stund ieg er vdi dette Embede/ da vil ieg forhandle den Hellige Scrifft retsindelige/ effter den gaffue/ som

Gud

Gud haffuer giffuet mig/retskaffe-
lig tractere Euangelium oc Sa-
cramenterne/ lige som Christus
dem selff haffuer indskicket. Jeg vil
tage mig vare for Menniskelige
meninger/ oc bliffue hart ved vor
Christelige Troes visse Artickler.
Jeg vil oc met stor flijt skaffet saa
oc paaminde Sogne Presterne til
Kirckene/ de mig befalis/ at de oc-
saa skulle staa deris Embede vel
faare/ baade met Lærdom oc Sa-
cramenternis vddelelse/ At de oc-
saa skulle trolige lære Børnelærdõ-
men fra sig/ Om der om forhøre
sine Sognefolck/baade vdi Scriff
temaal oc anderledis/ huad de der
forbedre sig. Jeg vil oc vere om
Børne Scholerne/at de skulle bliff-

ved mact. Ocsaa vide fattige Folckis beste / oc hlelpe den menige Lou oc Lands skick at holdis ved mact. Oc huad andet en Superattendent tilbør effter eders Kong: Maiestatis screffne Ordinantzis indehold. Oc ieg ey vil met Gunst eller Gaffue / eller nogen anden vild/ lade mig krencke imod det mit Embede tilhør. Men der som ieg aff Menniskelig skrøbelighed/vanuittighed / eller i nogle andre maade noget her aff forsømmendis vorder/ Da forlade mig det Gud Fader aff sin mildhed/ for sin Søns JEsu Christi skyld/Men met vilie oc vidskaff vdaff beraadt mod vil ieg intet giøre imod det ieg nu loffuer Eders Kong: Maiestat/

Saa sandelige hielpe mig Gud ved dette hellige Euangelium.

Oc met det samme hand saa siger/ Da skal hand tage paa det Ny Testamente.

Met disse Ceremonier skal en Superattendent vies/ om en Søndag eller en anden hellig Dag.

NAar Epistelen er læst i Messen/ saa skal en Predickere/ eller oc Proucsten stige op paa Predickestolen/ oc sige saa: Denne N. som er en Gudfryctig/ vindskibelig/ ydmyg/ Lærd Dannemand/ er vduald til en Superattendent/ Thi bede wi/ at i ville for hannem/ oc for Ordsens fremgang/ bede en *Pater noster*.

Saa ſkal mand ſiunge / Veni ſancte Spiritus, &c. Oc vnder diſſ gaar Folcket ind i Choret / eller ſaa nær ſom de kunde komme.

Saa ſkal den / ſom hannem ſkal induie / gaa ſaa nær Folcket / at mand kand høre huad hand ſiger / oc vere vdi ført i it Røcklin oc en Chorkaabe / met hannem ſom induies ſkal / oc de andre Preſter / ſaa mange ſom kunde tilſtede faa veret / Huilcke alle ſkulle oc ſaa haffue Røcklin paa.

Saa ſkal hand førſt formane Almuen til at bede en Pater noſter, at Gud vilde verdis til / at vere der iblant det de nu haffue for hende. Strax reiſer hand ſig / oc ſtaaendis met faa ord priſer hand det allerhelligſte Predicke Embede / huor nyttigt oc vmiſtendis det er / etc. Met huor ſtor pris den hellig Aand ved S. Pouel loffuer denne Kirckens tieniſte / huilcken Christus effter ſin Himmelfert giffuet haffuer / der hand ſaa ſiger / Chriſtus foer

op i høyheden / oc skenckte menniskenn gaff-
uer / der hand giorde somme til Apostler /
somme til Euangelister.

Thi det er den aller største Guds vel-
gierning hand oss haffuer beteet / at hand
haffuer giffuet sin Søn i Døden for oss /
oc giort oss saa skickelige Predickere oc Læ-
refedre / Som formedelst det liudende ord
skulle vdbytte saadant it Liggendefæ vdi
Verden / om huilcke hand siger / Huo eder
hører hand hører mig / Thi er denne gode
Gudfryctige Dannemand N. vduald til
dette Stifft.

Saa skal mand siunge den Psalme / Do-
mine dominus noster, Aff huilcken hand
da skal met faa ord vdlegge it Vers eller
thu / om Christi Predickere oc hans Rige.
Oc der skal hand see til som induielsen
giør / at hand ey giøret altolangt / saa at
Folcket kiedis der ved / oc foracte saa det der
handlis.

Strax saa skal hand oplæse samme

Superattendent huad hans Embede tilhører vdaff Ordinantzen / synderlige fra de Ord/ Men efftherdi at Superattendenterne/etc. Ind til den sted/ Efftherdi de kaldis da til saadant suart Arbeyde/ etc.

Siden skal hand befale hannem at lære det rene Euangelium/oc predicke Syndernis forladelse/oc det euige liff/ vdi Christo Jesu Guds Søn aleniste.

Item / Om Kierlighed / Kaarsset/ Penitentze / Herskaff / Huorledis mand skal effter Guds ord vere dem lydige.

Item/om Sacramenterne / effter som Christus dem haffuer indskicket/oc huercke lære der om noget andet / eller anderledis.

Loffue i dette ? Hand suarer/ Ja det loffuer ieg. Giffuer mig eders haand der paa. Saa recker hand hannem haanden.

Saa skal mand strax siunge den Psalme/ Ecce nunc benedicite Domino, Naar

Psalmen er da vdsiungen / da siger hand / Denne Psalme er eder siungen i Predickere / At i skulle opreck e henderne / Oc bede Benedide Herren / oc vdpredicke sand Benedidelse vdi den Abrahams Sæd CHRISTO, oc handle saa baade dag oc nat / det er idelige / met al vindskibelighed / imod Dieffuelsens Rige. Oc fremdelis skal hand sige: Nu haffue wi siunget hellige Loffsange oc Psalmer / som prise Guds ords Predicken / Nu ville wi høre hellige Lectier der om / vdaff den hellige Scrifft.

Her skal nu en aff Presterne læse denne Lectie.

Saa siger S. Pouel til sin Biscop Titum. Der faare loed ieg dig bliffue vdi *Creta, &c.* det hele Capitel vd til enden.

 Strax

Strax skal den anden Prest læ-se den anden Lectie/ Acto. XX.

Der S. Pouel sagde Presterne aff Epheso gode nat/da sagde hand/ See nu veed ieg/ etc. det hele Capittel vd til enden.

Strax skal den tredie Prest læ-se den tredie Lectie/ II. Timoth. III.

Saa siger S. Pouel til sin Biscop Timotheum, Jeg farmaner eder/ etc. vd til enden.

Effter disse Lectier siger hand saa/ Dette altsammē paaminder Predickerne deris Embede/ oc forklarer til met/ huor storlige dette Embede teckis Gud/ oc huor nytteligt det er den hellige Kircke/ efftersdi

det er dog *Christus* selff/ som ved si-
ne Predickere / Predicker / døber/
giffuer Sacramentet / straffer/
formaner oc trøster. Huilcket er
vor største Husualelse vdi denne w-
tacknemmelige oc foractelige Ver-
den.

Fremdelis siger
hand saa.

HER næst skulle i nu allesam-
men vide/ at denne vielse bliff-
uer hellig ved disse thu stycker/
som er Guds ord / oc en Gudelig
Bøn / saa vel som oc huert andet
Creatur kand sammeledis tiene
oss vdi Hellighed til vor brug/
Huilcket S. Pouel saaledis vd-
trycker met disse ord. Huert Guds
Creatur er de tro Christne gaat til

at bruge met Tacksigelse / Dem synderlige som forstaa sig paa Sandhed / Heldst fordi det bliffuer Helligt ved Guds ord / oc en Gudelig Bøn.

Saa haffue i nu hørt det Første / aff huilcket det Apostoliske Embede prisis oc helligis / som er Guds ord. Men paa det at denne Hellighed maa fuldkommis / da ville wi oc tale noget om det andet / som er en Gudelig Bøn.

Efftερdi wi skulle dog bede Gud om alt det gode wi skulle haffue / da haffue wi allermest behoff at bede om gode Predickere / oc for Predicke embedet / Thi *Christus* bad selff en heel nat / før end hand om morgenen beskickede de tolff Apostler / som *Lucas* scriffuer i det siette

Capittel. Oc *Mattheus* i det Nien-
de: Beder høstens Herre/ etc.

Ocsaa hos Bønen lagde Apost-
lerne oc Kirckens Oldinge hender
paa dem som de beskickede oc Viede
til Predickere / som siunligt er vdi
Apostlernis gierninger / Oc den
samme sed haffuer den hellige Kir-
cke siden taget aff Apostlerne / som
S. Pouel ocsaa selff raader sin
egen Biscop/oc siger/ *I. Timoth. V.*
Ver icke alt for snar at legge hen-
der paa nogen. Ja det siger hand
jo om dem som predicke skulle/ oc
lære vdi Kirckerne/oc icke om Mes-
sepreſter. Vdi fordom tid pleyede
mand at legge hender paa de Of-
fer mand slacte oc offre vilde / som
mand seer vdi Mosi Lou / Saa
maa

Det maa mand oc vide / at wi her offre Gud dem til en Hellig tieniste/huilcke wi legge hender paa / Huilcket wi oc her paa denne sinde ville giøre/ saa som wi aff Apostlerne lært haffue / vdi vor HERRIS Jesu Christi Naffn.

Her skal hand nu met Presterne oc Oldingene legge hender paa hans Hoffuet som vies/ oc sige saa liudelige:

Lader öss bede / Fader vor.

Oc ydermere skal hand sige.

O ALmectigste euige Fader / som haffuer saa formedelst din enborne Søn vor eniste

Mestere

Mestere lært oss/ Høsten er megen/ men Arbeyderne ere faa/ Der faare beder Høstens Herre/ at hand vdsender Arbeydere vdi sin Høst/ Huicke Ord oss paaminde/ at wi skulle bede om gode Arbeidere/ Predickere oc Lærefedre vdi Kirckerne aff din Guddommelige godhed met en aluerlig oc tro Bøn. Saa bede wi nu din wsigelige godhed/ at du Naadelige vilt ansee denne din Tienere N. huilcken wi vdi dit Naffn vduæle til det hellige Biscoplig Embede vdi Kircken/ at hand bliffuer vindskibelig vdi dit Ord/ oc predicker Jesum Christum din Søn at vere vor entste salighed/ til at lære oc trøste raadeløse samuittigheder/ At raade/ paaminde/

minde / at straffe met al taalmodighed / Saa at andre maa læris oc forbedris der aff / oc det allerhelligste Euangelium maa varafftelige bliffue hos oss rent oc ret / foruden all Menniskelig Lærdoms beblanding / At wi maatte faa det euige Liff til en salig Fruct der aff / ved den samme din Søn vor HERRE Jesum Christum.

Saa skulle de alle suare /

A M E N.

Oc strax skal mand siunge / Nu bede wi den hellig Aand.

Vnder diss som det første Vers siungis / falde de alle sammen ned for Alteret /

Oc giøre deris Bøn. Saa staa de op/ oc gaa heden / Huer paa sin sted / At de met andre Christne kunde siden gaa til det hellige Sacramente.

Alt dette her skal paa Danske læsis / at Kircken kand forstaa huad der sigis/ Men Psalmerne skulle siungis paa Latine / efftherdi der følger dog nogen føye vdleggelse effter vdaff Psalmerne/paa Danske/ om det som hører til det samme som her da forhandlis.

Naar den sidste Collect læsis vdi Messen / da skulle de atter gaa frem for Alteret/ oc annamme der den vanlige benedidelse / enddog hun icke aleniste dem forkyndis oc giffuis / men den hele Menighed.

DEr som noget vdi denne Ordinants forsømmet er / da ville Wi altid det met vort elskelige Danmarckis

Det
marckis Rigis Raads oc lærde Mends
Raad/ foruandle/ oc reuidere hues Chri-
steligt oc billigt er/ som er icke imod det hel-
lige Euangelium, oc Guds rene Lærdom/
Der til giffue oss GVD i Himmelen
sin Naade/ ved vor HERRE
JEsum CHristum vor
Frelsere/

A M E N.

Her efftet

Her effter sætte Wi til denne Ordinants/ høylærde Mands Doctor Johans Bugenhagen/ Pomers/ Christelige vnderuisning oc raad aff Guds ord / huilcket raad Wi mact giffue / annamme oc ville at holdis skal aff vore Canicker oc Clostermend / som tilforne er sagd i den samme Christelige Ordinants. Fordi saa raader samme gode Mand oss/ oc lærer.

PIA ET VERE CATHOLICA ET CONSENTIENS VETERI ECCLESIAE, *Ordinatio Ceremoniarum pro Canonicis & Monasterijs.*

I quid voluerint cantare Monachi, qui adhuc in Monasterijs reliqui sunt, aut Canonici, Primùm & ante omnia sic instituant animum verbo Dei & fide Christiana, ut certò sciant solum Christum coram Deo Patre, suam esse iustitiam & vitam æternam: Murmura uerò illa horarum Canonicarum, & longas simulatásque preces, esse fatigationes corporum, & vexationes conscientiarũ.

Deindè nihil canant aut legant publicè, quod non sit ex sacra acceptum scriptura, id est, ex ueteri & nouo Testamento: ne sub specie nominis Dei, nomen Dei blasphement, contra secundum præceptum. Non assumes &c. Non enim erit impunitus qui

hoc fecerit. Ne rursum puniamur à Deo, horrenda animi cæcitate, vt antehac.

Idcirco abstinebunt à cantu & Collectis quæ sapiunt inuocationem Sanctorum & iusticias humanas, quasi nostris operibus mereamur remißionem peccatorum & vitam æternam: quæ est impietas & abnegatio misericordiæ Dei patris & sanguinis Domini nostri Iesu Christi, blasphemia in Euangelium gloriæ Dei, & turpis ignorantia Baptismi nostri.

Gloriamur nos esse fideles non Turcas, sed vbi est fides nostra? Fidere nostris iniustitijs, non est fidere sola Dei bonitate in Christo, sed est pro-

priè habere Deos alienos contra primum præceptum, vt ſimus Athei & impij, ſine Deo in hoc mundo, omnia tentantes, quaſi varios Dei cultus, ſine verbo Dei, ſine mandato Dei, ſine fide, ſine fiducia in Deum. Breuiter, ſine Deo. An non hîc meritò obſtitit Eccleſia ſancta, ſponſa Chriſti, cum

Galat: 2. Paulo dicens: Ergo ſcilicet CHRISTVS gratis mortuus eſt? Rurſus,

1. Cor: 15.

2. Cor: 4.

Rom. 10. Ignorantiam Dei quidem habent. Item, volentes, vt Iudæi, ſuam ſtatuere iuſtitiam, iuſtitiæ Dei non ſunt

Rom: 3. ſubiecti. Iuſtitia autem Dei, id eſt, quando iuſtificamur à Deo, eſt per fidem ſanguinis CHRISTI &c.

Quis enim nunc reuelata veritate, feret has & ſimiles blaſphemias in Col-

lectis quibusdam: Deus qui nos hodierna die solennitate beati Georgij, Blasij, &c. lætificas, concede propitius, ut eius meritis & intercessione à peccatis omnibus absoluamur, & vitam consequamur æternam.

HOc scilicet est petere patrem in nomine Iesu, quemadmodum ipse iussit? Hæc scilicet est oratio fidei, quemadmodum oratio debet esse fidei, nisi Turca sis? Et tamen post istas blasphemias audemus addere, per Dominum nostrum Iesum Christum. Iohan. 14. 15. 16.

Quanto sinceriores & sanctiores sunt orationes, quas COLLECTAS nunc vocamus, quas pij Episcopi & Ecclesiarum Pastores olim fecerunt,

quæ apud nos ſunt Collectæ DE TEMPORE, vt vocantur, in quibus ſola miſericordia Patris imploratur, per Ieſum Chriſtum DOMINVM noſtrum, quemadmodum ipſe promiſit. Si quid petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam.

Sic & ſincerior ferè eſt ille cantus qui uocatur de Tempore. Nam ferè ſemper habet manifeſta verba ex Pſalmis, Prophetis, nouo Teſtamento, aut Hiſtoria ſacra Bibliorum, id quod pius homo facilè uidebit. De ſanctis autem rarò aliquid ſinceri canitur, niſi ſit, vt dixi, ex ſacra ſcriptura, id quod tamen ſæpe impiè detorquetur pro iuſtitijs humanis in alienum ſenſum.

Hic

Hic facilè iudicabit fidelis homo, qui vel norit quid Articuli nostræ fidei sibi velint, Credo in DEVM Patrem omnipotentem creatorem cœli & terræ, & in Iesum Christum filium eius vnicum DOMINVM nostrum, qui conceptus est, &c. Siquidem credimus nos Christiani remissionem peccatorum, ut fatemur in articulis fidei, per CHRISTVM pro nobis conceptum, natum, passum, mortuum & glorificatum, quemadmodum & ipse iussit nos inuocare Patrem, Remitte nobis debita nostra. Hic vnus articulus, qui est, Remissio peccatorum per CHRISTVM, si uerè creditur, confundit & subuertit totũ Papatum et omnẽ Monachatum, vt nunc est, & omnes iustitias humanas

virorum & mulierum, id quod est regnum Antichristi, tantum abest vt hoc articulo credito, non posset fidelis homo, etiamsi sutor sit, non diiudicare cantus & verba fidei aduersa, modo linguam intelligat, qua canitur.

Quod autem Pharisaicis opinionibus occupati, multi dijudicare non possunt aut non volunt, certissimum signum est eos defecisse à fide & Baptismo CHRISTI, sub nomine tantum fidei Christianæ, quemadmodum

1. Timo: 4. Paulus ad Timotheum, vbi dixerat de honesto coniugio Episcoporum & Diaconorum (qui longe aliud tunc erant quam nunc) subdit eodem contextu, Prophetiam de futuris erroribus & blasphemijs Antichristianis, dicens,

dicens quòd quidam deficient à fide, credentes spiritibus erroris, et doctrinis dæmoniorum, docentium mendacia in Hypocrisi, id est, sub specie pietatis & religionis, & habentium conscientiam cauterizatam, id est, turpe cauterio inustam. Sunt enim alligati corde ad opera & statuta humana, sperantes in talibus esse salutem, quæ gloria soli debetur CHRISTO.

Non enim, vt ait Petrus in actis Acto. 4.
Apostolorum, aliud nomen sub cælo datum est hominibus, in quo nos oporteat saluos fieri. Accedant mille alia nomina, nihil hic sunt. Audis exclusiuam illam particulam, de qua nunc ineptuli disputant, num Sola fide iustificemur, ignorantes quid vel vocabulum

bulum fides significet, ne dubites eos à fide defecisse. Siquidem fides siue fiducia illa Christiana apprehendit CHRISTVM, in conscientia coram DEO, & in CHRISTO Patrem, & aliam iustitiam coram DEO non no-

1. Cor: 2: uit nisi CHRISTVM: hic est Deus

1. Tim: 2. & homo, mediator inter Deum &

Rom: 8. hominem, qui sedet ad dexteram Patris, & interpellat pro nobis. Non est in alio salus, non aliud nomen sub cœlo datum est hominibus, in quo nos oporteat saluos fieri, etiamsi nomines legem DEI, tantum abest vt nomina legum humanarum & excogitati cultus hîc aliquid poßint.

Omnes homines, vt Turcæ, Iudæi, & impij contemptores & ventris

tris

tris serui apud nos, multa dicere pos-
sunt de DEO, quæ & Diabolus cre-
dit, nempe quod DEVS summa
Maiestas condiderit cœlum & ter-
ram, &c.

Soli autem verè Christiani credunt
hunc DEVM suum esse patrem,
& se esse filios. Apprehendunt
enim fide CHRISTVM, in quo solo
Patrem habent, extra quem DEVS
non inuenitur. DEVM nemo vi- Iohan: I.
dit vnquam, unigenitus Filius qui est
in sinu Patris, ipse enarrauit, id est,
reuelat Patrem, suo prædicato Euan-
gelio. Patrem nemo nouit nisi Filius, Matth. II.
& cui voluerit Filius reuelare suo
Spiritu sancto per euangelium. Nam
multi

multi audiunt & legunt Euangelium, qui tamen non credunt.

Hæc qui non norunt, adhuc sunt sine fide, non ergo mirum quod pro suis iustitijs, id est, stercoribus humanis disputantes, non possunt intelligere, Sola in CHRISTVM fide nos iustificari. Quos quæso ordines, quas Religiones & obseruationes duxeris huic iustificationi addendas? Hic est vnicus ordo, vna Religio & certa salus credere in Christum Iesum, quod ipse solus, qui crucifixus & mortuus

1. Cor: 1. est pro nobis, est nostra sapientia, iustitia, sanctificatio & redemptio, Et qui gloriatur, non in se, sed in Domino glorietur.

Nostrum

Nostrum est peccatum & damnatio, & omnes sumus sub lege, nisi liberemur. CHRISTVS autem credentibus est iustitia & propitiatio & salus æterna: Hic liberat à lege, peccato & morte, & constituit nos, vt simus sub gratia, agnoscamus & inuocemus Patrem. Hæc est Religio Prophetarum, Martyrum, Sanctorum & omnium Christianorum, vt gloriatur Petrus Act: 10. Huic, inquit, CHRISTO, omnes Prophetæ testimoniũ perhibent, remißionem peccatorum accipere per nomen eius, quotquot credunt in eum. Hæc est sincera & sancta Apostolorum doctrina à Christo cœlitus orbi mandata, & prodigijs Spiritus sancti confirmata. Vnde canimus, Credo vnam

sanctam

ſanctam catholicam & Apoſtolicam Eccleſiam.

Sectas non agnoſcit Eccleſia, etiamſi uouerint & iurauerint ſuas impietates ſe ſeruaturas, contra votum & ſacratiſsimum Baptiſmi pactum, ſed dicit cum Paulo: Nemo ſit mihi moleſtus. Non aſpernor gratiam DEI. *Nam ſi per legem eſt iuſtitia, ergo* CHRISTVS *gratis mortuus eſt, qui dilexit me & tradidit ſemetipſum pro me. Cui hoc precium redemptionis non ſatis eſt, quærat aliud, ſed infernum inueniet.*

Galat: 6. & 2.

Egregij iſti diſputatores ne hoc quidem intelligunt, de quo diſputent. Nam contentio non eſt vtrum Sol,

Luna,

Luna, lapides, aut trunci aut alia iustificent, sed tantum contentio est de iustitia fidei & iustitia operum corā Deo. Hic Spiritus sanctus in cordibus fidelium & expresso verbo DEI negat operibus coram Deo iustitiam, vtcunque aliò pertineant sancta opera, quæ quisque secundum suam vocationem facit verbo DEI commendata, nugas & excogitatos cultus abominatur Deus, cùm pro iustitia suscipiuntur.

Rom: 3. Galat: 2.3. Ephes: 2.

Quid ergo peccant, qui docent Sola fide nos iustificari? Siquidem non iustificamur operibus coram DEO, id quod Hypocritarum conscientiæ tandē cogentur fateri vel serò. Sic enim

ait

ait Paulus: Non ex operibus iustitiæ quæ feceramus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti, quem effudit in nos opulentè per Iesum Christum saluatorem nostrum, vt iustificati illius gratia, hæredes efficeremur iuxta spem vitæ æternæ. Hic est indubitatus sermo.

De operibus vero bonis, non de Monachorum nugis, post hæc verba Paulus sic addit: De his volo vt confirmes, quo solliciti sint, vt bonis operibus præsint, qui crediderunt Deo. Hæc enim sunt honesta & vtilia hominibus. Lege Epistolam ad Titum vnde ista citauimus, & videbis quæ

bona

bona opera dicat ſingularum condi-
tionum: ſectas autem noſtrorum non nouit, ſed excommunicandos cenſuit qui curioſa agebant, & pro his victum ſibi ab alijs deberi contendebant. 2. Theſ: 3.

Bone Deus, Quot excommunicatos hodie pronunciat Spiritus ſanctus hiſce Pauli verbis? Ferè omnes Papiſtarum ordines, qui ſolum curioſa, id eſt, non neceſſaria agunt, ſed etiam ea quæ prohibita ſunt, & verbo Dei & fidei Chriſtianæ contraria, & hæc ipſa vendicant ſeductores ſeductis pro religione & maxima ſanctitate, & vorant non ſolum domos viduarum, ſed etiam ditiones principum. Sed quid prodeſt ſanctitatem Matth. 23.

iactare, & apud Deum esse excommunicatum, & ad infima tartara damnatum? Spiritus sanctus per
Iohan. 16. prædicationem Euangelij etiam hodie Mundum arguit, de peccato infidelitatis, & de Iustitia, & de iudicio, sed mundus non credit.

Verum de iustitia fidei & de operibus bonis, docendi sumus ex sacra scriptura, qua de re nunc æditi sunt insignes libri & pij tractatus, vt non opus sit hic omnia repetere: Vide tantum ne statim hæreseos damnes quod
1. Theß. 5. non intelligis, sed omnia (ait Paulus) probate, quod bonum est tenete. Quomodo probabimus nisi verbo Dei & fide Christiana?

Quis verò fecerit nostras sectas 1. Tim. 4
ipse viderit. Paulus eis duas notas
inurit: Prohibent, inquit, honestas
nuptias, & cibos, vnde agnoscan-
tur esse homines qui defecerint à fi-
de, addicti spiritibus errorum, &c. Coloß.
Hæc duo sunt nostris nunc vnica
sanctitas & religio Angelorum, qui
verò pro CHRISTO contrà docent,
habentur Hæretici: sed Paulus ibi-
dem dicit. Hæc docens eris fidelis 1. Tim. 4
minister in DOMINO.

AMEN.

Hæc omnia eò dicimus, vt synceritatem fidei nostræ agnoscentes, syncerè etiam confiteamur eandem. Atq; huc pertinet, quemadmodum dicere cœpimus, ne quid de Sanctis aut aliâs impium, id est, quod fides Christiana & Euangelium gloriæ Dei non sustineat, cantemus. Indignatur hodie Hypocritarum vulgus se à Laicis damnari verbo Dei, sed Christiani sumus, qui CHRISTVM confiteri debemus, & nõ sustinere ut blasphemiarum & abominationum Papisticarum simus participes. De verbo Dei loquor, Nam quod vel simultatibus uel seditionibus apud plerosque in hac causa agitur, probare non possumus.

Quis

Quis quæso fidelium post hac audire poterit hanc blasphemam inuocationem, non tam ad beatam virginem Mariam, quam contra eam factam. Solue uincla reis, profer lumen cæcis, mala nostra pelle, cuncta bona posce? Beatam quidem dicere debent omnes generationes sanctissimam Dei genitricem, quæ virgo conceperit de Spiritu sancto, & facta sit mater Dei & hominis saluatoris mundi, non suo merito, sed gratia Dei. Quemadmodum Angelus ei dixit, Inuenisti gratiam apud DOMINVM: & Elisabeth eius fidem commendans, Beata inquit, quæ credidisti, quoniam perficientur in te omnia quæ dicta sunt tibi à Domino: Hæc sunt maxima, ob quæ beatam

Lucæ I.

Ibidem

Ibidem

eam dicimus, ſed inſania & infideli-
tas facit ex ea Deum, quia inuocat
eam, poſtulat ab ea remißionem pec-
catorum, illuminationem mentis, ſa-
lutem animæ & corporis. Mirum
quod in hanc horrendam cæcitatem
licuerit nobis peruenire, ſed ita fieri
neceſſarium eſt, amiſſo lumine Chri-
ſto, vbi homines defecerunt à fide.

Similiter & alios ſanctos impu-
dentibus mendacijs & blaſphemijs
cantando grauare, certè non honora-
re nituntur, vt quando canunt de
beato Nicolao. Beatus Nicolaus iam
triumpho potitus, vouit ſuis famulis
præbere cœleſtia commoda, qui toto
corde poſcunt eius petitiones, Illi ni-
mirum tota nos deuotione oportet
com-

committere, vt apud Chriſtum eius patrocinijs adiuuemur ſemper: quos quæſo famulos habet ſanctus Nicolaus, vel Auguſtinus, vel Franciſcus? &c.

An non Chriſtus dixit contra Diabolum eſſe ſcriptum. Dominum Deum tuum adorabis & illi SOLI ſeruies? Vbi & quando beatus Nicolaus vouit ſuis famulis præbere cœleſtia commoda? Mendacium eſt. Quid reliqua ſunt niſi fides & fiducia in Nicolaum, qui nobis conciliet Chriſtum? cum tamen neq; in cœlo neq; in terra, nos quiſquam plus amet quam CHRISTVS. Maiorem, inquit, charitatem nemo habet, quam vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Hic dicimus

Matth. 4.

Iohan. 15.

1. Cor. 1. cum Paulo. Nunquid Paulus pro vobis est crucifixus? Nunquid in nomine Pauli, aut Nicolai, aut Mariæ estis baptizati?

Hæc craßius depinguimus illis qui cum audiunt in cantu esse impia vitanda, aiunt se nescire quæ sentiamus esse impia. Istæ ergo & similes blasphemiæ, longè absint posthac ab ore nostro.

Sed aiunt scriptun esse: Laudate Dominum in sanctis eius. Quis negat? Non contendo nunc, an vocabulum Sanctis sit tibi non masculinum sed neutrum, sed hoc nunc solum agimus, ne Dominum in sanctis eius nostris mendacijs & impio cultu bla-

spheme-

sphememus. Si autem asini contenderint Sanctos esse inuocandos, quia scriptum est: Laudate Dominum in Sanctis eius: eadem ratione ex eodem loco contendant, sonum Tubæ esse inuocandum, Psalterium, Citharam, TYmpanum, Chorum, Chordas, Organa, & CYmbala esse inuocanda, quia sequitur, Laudate Dominum in sono tubæ, laudate eum in Psalterio & Cithara, &c. Quid insanimus? Sed hæc hactenus, ne quid impium, id est, à verbo Dei & fide Christiana alienum cantetur.

Eadem ratione abstinebunt, & à Legendis sanctorum, quas vocant, ne videlicet eas publicè legant, nam priuatim legere, si quis tempus per-

dere vult, non prohibemus, vt nec fabulas Esopi, sed hæ eruditionem habent, illæ autem pro maxima parte ineptißimis scatent fabulis & maria sunt mendaciorum, egregium instrumentum, quo Monachi superstitiones propagarent & Christum nobis obliterarent.

Sunt autem ibi sæpe talia mendacia, vt eruditi & Historiarum periti mirentur hos fucos & Satanæ laruas indoctos homines non videre, vt quando sanctus Mattheus Euangelista fingitur habuisse templum & Altare, & ante Altare vbi Missam celebrauit occisus à Principe, quod pro concione prohibuisset ei monialem accipere in vxorem.

Vbi tempore Apostolorum erant

templa Christianorum, nisi illa viua,
de quibus Paulus ait: Templum Dei 1. Cor. 3.
sanctum est quod estis vos. Item, An 1. Cor. 6.
nescitis quod corpora vestra Templum sunt Spiritus sancti habitantis
in vobis? Hæc templa ædificabant Ephes. 4.
Apostoli, Pastores, & sancti Doctores ad complementum corporis Christi, vt Paulus dicit Ephesijs, quos & Ephes. 2.
ædificatos super fundamentum Apostolorum & Prophetarum, ipso summo Angulari lapide Iesu Christo. Non quod reprehendo domos, quas Ecclesias vocamus, ubi conueniamus, ad Euangelium Christi audiendum, ac orationem publicam & Sacramenta suscipienda, sed Historiam mendacem arguo, quia tales Ecclesiæ tunc ignorabantur.

Neq

Neq; vero nostra altaria habebant tunc ad sacrificia purgatorij excogitata, sed dicebant vt est in Epi-
Heb : 13. stola ad Heb. Habemus Altare, id est Christum, de quo non licet edere ijs qui tabernaculo deseruiunt.

Locus de uirginibus. Sed vnde tunc Moniales erant? an ex doctrina Apostolorum, qui dixe-
1. Cor. 7. runt. De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do, tanquam misericordiam à Deo consecutus ut sim fidelis? Tunc quæ virgines hoc donum continendi habebant
1. Cor. 5. à Deo (reliquis non hoc consulit Paulus) sua sponte sine votis & legibus, hoc est, vt Paulus ait, sine laqueo, seruabantur in ædibus parentum. Sic enim ait Paulus: Si quis statuerit ser-

uare ſuam virginem, &c. & ſeruiebant parentibus & rei familiari, non ocioſæ aut gratis panem contra Dei ordinationem manducantes, neque addictæ infidelibus obſeruationibus & prodigioſis cultibus, ſed tantum Domino Chriſto placentes, ſecundum Euangelium gloriæ Dei, quod Paulus prædicabat. Siquidem interim liberæ erant à curis huius mundi, non ſolicitæ pro marito, pro filijs, pro poſſeßionibus, &c. 2. Theß. 3.

Vnum ventrem ſuo labore facilè alebant, dum ſciebant, paulò poſt ſe hîc nihil relicturas, quod poſſent amare. His perpetuò manebat liberum poſteâ nubere, ſi vellent.

Quod

Quod institutum & donum paucarum virginum, cum posteà quidam Episcopi & alij immodestius extollerent, obliti verborum Pauli, factum est, ut tales virgines dicerentur sponsæ Christi, cum tamen Apostolorum tempore sponsa Christi non diceretur nisi Ecclesia fidelium, quemadmo-
2. Cor. 11. dum & Paulus dicit Corinthijs conuersis ad Christum, ex quibus multi fuerant scortatores, adulteri, immundi, &c. Despondi, inquit, vos vni viro virginem castam exhibere CHRISTO, &c.

Iniuria certè fuit illis, ob corporis virginitatem, tribuere quod totius erat Ecclesiæ propter fidem in CHRISTVM: quemadmodum hodie

cum Monachi sua defendere debent, pro se ineptißimè ex sacris literis citant quæ totius sunt Ecclesiæ, & quæ fidei sunt, Monachatui suo tribuunt.

Hinc ea commendatione illectæ plures virgines cœperunt se quasi Christo dicare, quas præstitisset tradere coniugijs, quam impuro Satanæ cœlibatui.

Erant enim caro & sanguis vt nunc, & cum iam videbantur non posse nubere, per desperationem, vt Paulus de quibusdam ait, tradiderunt sese omni impudicitiæ: Siquidem cum seorsum à parentibus & arbitris amicis habitarent, Ephes. 4.

quasi

quaſi non laboraturæ in ædibus paternis, ſed Deo ſoli ſuo ocio alibi ſeruituræ veniebant ad eas Diaconi & alij, & elegerunt eas ſibi in matres ſpirituales, Reliqua non volo dicere. Dicat Martyr CYprianus, cuius verba non grauabor, huc aſſcribere, vt coguoſcas veram eſſe Hiſtoriam quam dixi.

Lib. 1. Epiſt. 2. Sic autem ipſe in quadam Epiſtola ſcribit: Poſtulas quid nobis videatur de uirginibus, quæ cum ſemel ſtatum ſuum continenter & firmiter tenere decreuerint, detectæ ſunt poſtea in eodem lecto pariter manſiſſe cum Maſculis, ex quibus vnum Diaconum eſſe dicis. Quam graues multarum ruinas hinc fieri uidemus, & per huiuſmo-

iusmodi illicitas & periculosas coniunctiones corrumpi plurimas virgines cum summo animi dolore conspicimus. Quòd si se ex fide Christo dicauerunt, pudicæ & castæ sine vlla fabula perseuerent, ita fortes & stabiles præmium virginitatis expectent. Si autem perseuerare nolunt aut NON POSSVNT, melius est vt nubant quam in ignem delicijs suis cadant, certè nullum fratribus aut sororibus scandalum faciant, &c. Hæc interim Cyprianus.

Tales sententias Patrum diligentißimè cauit, ne referret in suum decretum Gratianus, erroneis Patrum dictis sæpe abutitur, vt nectant conscientijs laqueos. Vide quam hîc

Cyprianus liberè ex verbo Pauli, melius est nubere quàm vri, pronunciet pro coniugio talium etiam voto obstrictarum, ne consentiat doctrinis Dæmoniorum nubere prohibentium.

Quas vero nunc Nonnas & Moniales habemus, non sunt ex virginibus de quibus Paulus consulit, vt notum est, sed ex doctrinis Dæmoniorum, de quibus Paulus prædixit, secundum exemplum gentilium virginum, quas Vestales appellabant, ex quarum vna fuit Romæ nata, vt scribit Liuius: idcirco vsq; adhuc, vbi Martyrum, sanctorum sanguine vix satiata est, cum suo Papatu meritò defendit Monialium & aliorum fal-

Liuius libro primo Historiæ Romanæ.

sas

ſas Religiones, ne ſuæ matri ingrata inueniatur.

Dicat nunc ergo ſtultus ille Hiſtoriographus legendarum, qua veritate audeat aſſerere ſuam Hypogeniam plus quam ducentis virginibus Deo dicatis fuiſſe præfectam, & omnes publicè in Eccleſia à Sancto Mattheo benedictas.

Hæc portenta verborum & rerum noſtri temporis, audet ille ineptulus affigere illi ſeculo Apoſtolorum, & iam ſtulti Epiſcopi iſta aperta mendacia confirmant, habentes etiam hodiè in ſuo Paſtorali libro orationem, quam mentiuntur eſſe Matthei Apoſtoli, & legunt

eam ſuper ſuas Moniales verbis ſatis ineptis, quaſi verò ex ſcriptis Apoſtolorum, & actis Apoſtolicis ignoret Eccleſia ſancta, quid Apoſtoli Chriſti docuerint, aut quaſi vero ignoremus illius temporis Hiſtorias, aut quaſi Apoſtoli non manifeſtè damnent iſtos conſcientiarum laqueos, quos ille mendax probat.

Ridiculum verò vel imprimis eſt, quod beatum Euangeliſtam coram altari Miſſam celebraſſe dicit, vt ſtultis & rudibus perſuadeat, iſtas Miſſas Papiſticas (in quibus ex Sacramento & ſacra communicatione corporis & ſanguinis Chriſti fecerunt ſacrificium pro viuis & defunctis) ſemper in Eccleſia fuiſſe. Quaſi verò

vero non satis superq; notum sit ex Epistola ad Corinth. scripta, quid Apostoli sancti de Sacramento ex Christi institutione docuerint, quidue Ecclesiæ Christi ab eis obseruandum susceperint & obseruauerint.

Neq; vero ille impostor & fabularum compilator, aliorum mendacia solum pro vera Historia nobis venditare voluit (quemadmodum de singulis Apostolis longas facit Histotias, de quibus tamen Eusebius diligentißimus nostrarum Historiarum conscriptor, nihil penè aliud nouit, quàm quod sacris literis in nouo Testamento proditum est) sed etiam quæ benè dicta apud alios inuenit, sæpe deprauauit, quod genus est

 hoc,

hoc, quod deprauat verba beata Laurentij.

Ambrosius scribit Laurentium Diaconum ad Sixtum Episcopum vrbis Romæ dixisse. Quo progrederis sine filio Pater, aut quo Sacerdos sancte sine ministerio properas? Experire num degenerem tibi delegeris ministrum, cui commisisti Dominici corporis & sanguinis consecrationem.

Ita etiam hæc verba aut narrat beatus Ambrosius, sine vlla hæsitatione vbiq; hactenus cecinimus, de beato Laurenrio in nostris Ecclesijs: & tamen deprauatur ille ex verbo CONSECRATIONEM, facit dispensationem, veritus ne quis ex tali Hi-

storia aliquid sentiret contra sacerdotales & indilebeles illos Romanæ bestiæ characteres, si Diacono permitteret, quam vocant, consecrationem.

Et somniat interim semper fuisse tales Diacouos, quos nunc sine Diaconorum officio habemus, quasi non alij Diaconi fuerint ordinati ab Apostolis, ACT. VI. de quibus Paulus scribit I. TIMOTH. III. Quales fuerunt, Stephanus Hierosolymis, & Laurentius Romæ. Vbi nunc sunt thesauri Ecclesiarum, & oblationes Christianorum, quas Diaconi dispensent pauperibus?

Quemadmodum autem ille fabulator nihil certi habeat de Historijs multis, testatur vel illud quod de morte Sancti Bartholomei scribit. Alius, inquit, dicit eum crucifixum, alius excoriatum, alius tantum decollatum, & potest dici quòd ista omnia sint vera, quòd primo fuerit cæsus, deinde crucifixus: posteà de cruce depositus, & excoriatus (sic enim loquitur) postremo verò decollatus.

Istæ neniæ olim in Ecclesia publicè non legebantur, sed prohibeantur: nunc autem non solum leguntur, sed etiam omnes conciones occupant. Vide quid Gelasius scribit in Decretis dist. 15. Sacrosancta, &c. Vbi cũ reliquis nominat etiam Historiam Assump-

tionis beatæ virginis, quas nugas nos hactenus tantum non adorauimus, neq; sacras literas neq; quorundam rectè monita secuti.

Ex his omnibus facilè vides, quid sentiamus, cum suademus impia publicè neq; cantanda neq; legenda. Cur enim cum contumelia Dei negligamus sacram scripturam, fabulas secuti?

Prætereà sciant Monachi, per ea quæ ipsi iam suscipiunt ex sacra scriptura cantanda & legenda, non præscribi nouas leges, aut commendari nouum aliquod institutum Monachorum, quo rursum irretiantur conscientiæ: sed per hæc tantum consuli illis

qui nunc aliud vitæ genus suscipere non possunt, vt habeant cantando & legendo aliquod exercitium sacræ scripturæ & verbi Dei, quemadmodum omnis cantus & lectiones à principio ad hoc fuerunt institutæ, vt etiam vides in verbis Gelasij Papæ. Qui autem ex eis continere non possunt, nimirum non habentes donum de quo Christus & Paulus dicunt, & magis idonei sunt alia conditione seruire alijs, non possunt bona conscientia in Monasterijs permanere, tantum abest vt poßint post hac alios ad suas sectas & superstitiones pertrahere, MATTH. 19. I: CORINTH. 7.

EAdem planè dicimus de Canonicis, qui nullo iam vsui sunt Ecclesiæ Christi, possunt & ipsi residui, si non alijs officijs necessarijs sunt commodi, ita hisce scripturæ exercitijs cantando pro suo tempore exerceri.

Sic verò potest ordinari cantus cum lectionibus (si ita placet) secundum numerum horarum hactenus consuetarum.

PRO MATVTINIS.

RIMO *dicatur Symbolum Apostolorum, & oretur Oratio Dominica:*

Mox

Mox Cantor incipiat aliquam Antiphonam, iuxta cuius tonum statim sequantur tres Psalmi: his finitis Antiphona compleatur. Inde legantur tres Lectiones, & canantur tria Responsoria de tempore, aut si quæ alia sunt ex sacris literis, ita vt post singulas Lectiones singula sequantur Responsoria. Lectiones verò tantum ex Biblijs, id est, veteri & nouo Testamento legantur, vt visum fuerit, & sint breues, sine IVBE DOMINE, & sine TV AVTEM, &c. sed pronuncientur distinctè cum tono, quemadmodum solent legi Prophetiæ. In fine vltima verba cuiusq; lectionis, ut Prophetia solebat, sic finiantur, Sol, Sol, Sol, La, Sol Fa, Fa. Post tertium Responsorium, quod cum Gloria

tiphona cum Psalm. Beati immaculati. Retribue. Post Antiphonam completam, loco capituli legat lector vnam breuem lectionem secundum tonum, vt in Matutinis: ibi verò incipiat in Biblijs ubi finem fecerat in Matutinis, sic pergat etiam in Tertia & Sexta & Nona. Mox post hanc lectionem dicat unus, Oremus, cum Collecta. Post AMEN autem nihil sequatur.

Symbolum beati Athanasii QVICVNQVE VVLT SALVVS ESSE. tantum Dominica die cum Psalmis prædictis canatur in prima.

PRO

PRO TERTIA.

Canatur Hymnus, Nunc ſancte, &c. Deinde Antiphona, cum tribus Pſalmis conſuetis. Inde legatur Lectio & Collecta, vt de prima dictum eſt.

PRO SEXTA.

Canatur Hymnus, Rector potens, Antiphona, tres Pſalmi conſueti, cum Lectione & Collecta, vt ſupra.

PRO NONA.

Canatur Hymnus, Rerum Deus, &c. canatur Antiphona, cum tribus Pſalmis conſuetis, addatur lectio & Collecta, vt ſupra.

PRO

PRO VESPERIS.

Cantor incipiat aliquam Antiphonam, secundum cuius tonum sequantur tres Psalmi ex illis, quorum primus est, Dixit Dominus, & qui hunc sequuntur, vsq; ad finem Psalterij Dauidici. Post Antiphonam sequatur vna Lectio eo modo quo dictum est, siue ex veteri siue ex nouo Testamento, vt placuerit. Post lectionem canatur Hymnus ferialis, aut de Festo ant alius syncerus Hymnus. Sunt enim multi & pij & praeclari Hymni. Vt autem ab Hymnis caueamus, qui merita & inuocationes sanctorum habent, pietas & fides Christiana postulat. Quis enim nunc posthac vellet eleuata lignea cruce

impiè canere? O crux aue ſpes vnica, hoc paßionis tempore, auge pijs iuſtitiam reiſq; dona veniam. Post Hymnum ſequatur Antiphona, cum Magnificat. Inde Kyrie eleiſon. &c. vt in Matutinis.

Post Benedicamus loco Completorij legans ſubmiſſa voce, ſine tono aliquo, ſed tamen diſtinctè, Pſalmum, QVI habitat, cum, Nunc dimittis, & post Gloria Patri, &c. addant Kyrie eleiſon, Chriſte eleiſon, Pater noſter, Poſtea dicant ſimul omnes. In manus tuas Domine Ieſu commendamus ſpiritus noſtros, Redemiſti nos Domine Deus veritatis.

FINIS.

PSalmi in Matutinis & vesperis sic ordinentur, vt semper procedatur, ibiq; rursum altera die incipiatur, vbi superiori die cessatum est. Ita nullo tædio afficientur cantantes, nec superstitiosus Psalmorum numerus grauabit piè sentientes. Magna verò vtilitas erit lectionum, quando bis vel plus in vno anno, nulla molestia licebit tota perlegere Biblia, & ita ad sacras assuefieri scripturas, vt habeant consolationem verbo Dei, qui meliorem nunc conditionem, ætate aut aliter impediti, suscipere non possunt, donec Deo suum reddant spiritum, per solum Iesum Christum Dominum nostrum.

At ais, Cur non dicetur, Domine

labia &c. Deus in adiutorium, &c. quæ bona verba ſunt & ex ſcriptura ſacra? Reſpondeo. Quis prohiberet? & tamen in eo ſenſu non canuntur, quo ſcripta ſunt à Spiritu ſancto. Nam Deus in adiutorium, &c. oratur contra perſecutores Eccleſiæ: atq; hoc ſunt illi hodie, qui toties in die dicunt, Deus in adiutorium. In verbis. Domine labia, &c. qui dicit, promittit Deo, quòd vult prædicare, docere, & confiteri gratiam Dei, & gratuitam remiſſionem peccatorum, ipſis etiam incredulis, quemadmodum ait. Docebo iniquos. &c. Hoc docere & confiteri noſtri horarij neque volunt neque poſſunt, ſed ſummè oderunt abominantur & perſequuntur.

Satis

Satis hactenus abusi sumus scripturis in alieno sensu. Porrò si omnia cantanda sunt quæ bona sunt, non erit cantandi finis. Placeat ergò tibi syncerior scripturæ vsus, vt purior ex fide nostra sit oratio.

DE VIGILIIS.

Vigilias, quas vocant, pro defunctis non canant, quando nihil aliud sunt quam abusus sanctissimorum Psalmorum, & verborum beati Iob, & isto abusu verborum Dei, non aliò respicitur quam in mendax illud & fictum purgatorium. Satis lusum est pro mercede iniquitatis, & Iudæ loculis. Post hac non irritemus Dominum.

DE MISSA.

Norunt Christiani quemadmodum Christus instituerit in Sacramento suum corpus à fidelibus, siue Presbyteri siue non Presbyteri sint, edendum, & suum sanguinem bibendum in sui commemorationem.

Norunt & quicunq; amant sanctam illam vnam Catholicam & Apostolicam Ecclesiam, quid Apostoli de Sacramento docuerint, & quid Ecclesiæ Christi crediderint & obseruauerint. Nempe hoc Sacramentum esse corpus & sanguinem Christi, ijs Christianis qui edunt & bibunt, & ad hoc solum esse corpus Christi & sanguinem, nempe ad edendum

dendum & bibendum in Christi commemorationem, id est, vt solus Christus prædicetur, quòd suum corpus tradiderit pro nobis in mortem, & sanguinem pro nobis effuderit in remißionem peccatorum: reliqua omnia quæ pro peccatis diluendis hactenus suscepimus, nihil aliud esse quam stercora & mendacium Diaboli, ex doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentium mendacium, &c.

Nos verò hoc Euangelium siue hanc Christi commemorationem & neglex imus, & in iustitias humunas mutauimus, & ex sacratißimo Sacramento fecimus sacrificiū pro viuis & defunctis, abolita Christi institu-

tione, & hoc ficto & abominato ſa-
crificio vorauimus & diuitum &
pauperum bona, facti Dij quos ado-
rent principes terræ, & coluimus
Mammona etiam ſub nomine pauper-
tatis, & ocioſos ventres etiam ſub
nomine ſancti Ieiunij & abſtinentiæ:
Omnes ſuperſtitiones & ſectas perdi-
tionis fouebat hoc fictum ſacrificium,
& horrenda mutatio inſtitutionis
Chriſti. Deniq; qui olim erant Pres-
byteri, & Epiſcopi, & ſancti paupe-
rum Diaconi, Item ſcripturarum in-
terpretes, & ſacræ Theologiæ pro-
feſſores, & Euangelij Doctores (vt
Paulus Epheſ. 4. iſta dona à Chriſto
Glorificato Eccleſiæ data gloriatur)
nunc per hoc impium ſacrificium ni-
hil aliud facti ſunt, quàm Miſſarij

ſacer-

ſacerdotes,nulla utilitate,magno damno Eccleſiæ. Idcirco poſthac ab iſtis Miſſis abſtinebunt. Qua de re ſcripti ſuut aliquot egregij tractatus, ab ijs qui non ſunt Sacramentiperdæ, ſed ſacræ inſtitutionis Chriſti defenſores. Scripta autem ſunt talia ex inſtitutione Chriſti. Nam quæ aliter ſcribuntur,nihil debet morari fides Chriſtiana in hac parte. Hæc ita nunc inuulgata ſunt, & à fidelibus ſuſcepta vt ignorare non liceat. Qui autẽ ignorat ignoret. Nouit Dominus qui ſint ſui. Nouit Dominus uiam iuſtorum, uia autem impiorum peribit. Fatetur ab initio tota Eccleſia, fatentur & amnes aduerſarij noſtri nobiſcum, hoc Sacramentum verbo Chriſti nobis fieri & dari Quid ergò nos miſe-

ri inde tentamus facere aliud sine verbo Christi, atq; adeò contra verbum Christi? Crede CHRISTO, nihil efficies tua præsumptione.

Cum igitur nulli communicare voluerint, & cœnam Domini celebrare, quemadmodum CHRISTVS instituit, & Apostoli docuerunt, & Ecclesia Christi suscepit & obseruauit (erroribus nostris agnoscat clementia Dei) tunc omnino non tractetur Sacramentum Christi. Siquidem manifesta blasphemia & irrisio est, dicere alijs: Accipite, edite, bibite, cum interim certus sis, & constitueris apnd te, nemini te daturum, neminem esurum & bibiturum, conuiuas non esse, neq; posse fieri vt edat & bibat

bibat illic Ecclesia, congregata ad mensam Domini, annunciens mortem CHRISTI. Quoniam non commemorationem mortis Christi illic cum tua Ecclesia instituis, sed potius tuum illud turpe & priuatum silentium. Breuiter humanam institutionem pro CHRISTI institutione impie venditas, & nihil ibi vis facere eorum quæ CHRISTVS instituit.

Hoc præterea hic admonemus, ne Monachi aut Canonici qui hac suscipiunt, faciant nouas traditiones, & cogant fratres ad communicandum, vt hac occasione habeãt sæpe Missas, Sed liberè liberis liberum relinquant Sacramentũ, tunc primùm videbunt, quam

quam non amanter prius quæsierint Sacramentum, quando ferè quotidie Missas celebrabant. Nũc enim rarius uolent accedere, Satis etiam fuerit cœnam Domini Dominicis diebus tantum & in festis celebrare, si tamen sunt qui communicare uolunt corpore & sanguine Christi.

Singulis itaq; diebus, siue festis siue non festis, quando non sunt, ut dictum est, communicantes, potest cantari Introitus Latinè, & reliqua omnia Missalia, vsq; post Credo, etiam in vestibus quas sacras uocant, si ita uolunt.

Post Credo cantetur Sexta vel Nona.

Dominica verò die vel in Festis, postquam presbyter cecinit, Gloria in excelsis Deo, et Chorus respondit, non organa. Et in terra pax, hominibus bona voluntas, cessetur, vt tota Ecclesia max canat, **Aleniste Gud i Himmerig/etc.** Continuè usq; ad finem sine organis. Post Chorus & organa pergant canendo. Laudamus te, Benedicimus, &c. Vsq; ad finem. Post Halleluia, loco sequentiæ rursum canat tota Ecclesia, canticum Danicum aliquod, cõtinuè sine organis, Hoc modo nihil impedietur cantus latinus. Hoc autem non velle Laicis permittere, quam quæso speciem haberet? de Parochis vero dictum est in ordinatione Ecclesiarum. Præterea post Credo finitium, cantet tota Ecclesia, **Wi**

Tro

Det

Tro alle sammen paa en Gud/ etc. *sine Organis.*

Postea prædicet vnus Euangelium Danicè, vt cæteri vel discant, vel consolationem accipiant, quemadmodum oportet fieri in Ecclesia Christi. Quæ enim esset illa Ecclesia, quæ non agnoscit publicam verbi tractationem?

Curent etiam Monachi pro suis Laicis & indoctis Sacerdotibus, vt doceant eos diligentißimè Catechismum, quem paruum vocamus, Hoc est, Primùm ipsa verba decem præceptorum, Symboli Apostolorum, Orationis Dominicæ, Baptismi & Eucharistæ: & deinde vbi hoc illi bene didicerint, doceantur etiam quid

ipsa

ipſa verba velint, quemadmodum breuiter in paruo Catechiſmo conſcriptum eſt. Quomodo enim aliquis poterit eſſe Chriſtianus qui hæc ſcire contempſerit?

Quod vero vulgus nobilium & ruſticorum & ciuium, de his nunc nihil plus nouit quam Equus & Mulus, reddent Epiſcopi & Paſtores Eccleſiarum, & Papiſtarum reliquæ factiones, tantum ſuum ventrem & Mammona & dignitates colentes, reddent inquam horrende Deo rationem. In illo die uidebunt quem contempſerunt.

Si autem antequam accipiant Euangelicũ aliquem Prædicatorem, nõ eſt inter Monachos aliqius adeo doctus,

tus, qui possit commodè tractare pro concione verbum, constituatur vnus, qui sedens aut stans publicè legat Danicè ex Postilla dimidiam horam aut vltra, siue postea fiat communio siue non fiat. Nam hæc prædicatio siue lectio, pertinent ad Christi communionem, atque adeo ipsissima est Christi commemoratio. Quemadmodum Paulus exponens: Mortem, inquit, Domini annunciabitis donec veniat.

Oportet enim in hoc sacro conuiuio, quando celebratur, non tacere sed Prædicare, quòd Christus seipsum tradiderit pro nobis hostiam sacram Patri, in odorem suauitatis, & effuderit sanguinem suum in remissionem peccatorum nostrorum quemadmodum habent verba sacræ institutionis

De hoc debet Ecclesia audire, canere (vt etiam Laici nunc faciunt) gratias agere, postea hoc ipsum docere suos filios & familiam (id quod multi malè adhuc negligunt) Hæc est, vt dixi Christi commemoratio, non illud ridiculum Silentium, quod in Missa vocant.

Hæc commemoratio semper debet fieri (nisi Christus non sit semper prædicandus) etiam quando non accedimus ad mensam Domini. Cœna autem Domini sine eius commemoratione celebrari non debet, secundum eius mandatum & institutionem: Ita vt poßit commemoratio sine cœna esse, Cœna autem sine commemoratione nequaquam. Nam etiamsi alia

desint, tamen vel ipsa publica recitatio verborum institutionis CHRISTI *in cœna Dominica, est* CHRISTI *commemoratio, & consolatio & confirmatio fidei nostræ.*

Sed hactenus satis de publica prædicatione siue recitatione verbi Dei diebus festis, siue fiat communio siue non fiat.

Post verbum Dei admoneantur vt orent pro omnibus omnium hominum conditionibus, pro Ecclesia, pro pace, salute, &c. Hic est noster CANON. *Papistæ autem hæc seria cum suis mendacijs, simul congesserunt in illum occultum Missæ Canonem.*

Post

Poſt Orationem publicam, cantetur aliquis Pſalmus vel canticum Danice, nec erubeſcamus cum Laicis & indoctis fratribus vnum laudare Patrem per vnum IESVM CHRISTVM Dominum noſtrum.

Poſt hoc, ſi non adſunt communicantes, ſtatim ſequitur Sexta vel Nona.

Quando vero conueniunt fratres ad communicandum, Dominica die aut Feſto, tunc poſt concionem aut recitationem illã quam dixi, finito Danico Pſalmo, incipiat Presbyter corã Altari præfationem quamcunq; voluerit,

luerit, ſic. Dominus vobiſcum. Surſum corda, &c. Deinde canatur, SANCTVS. Omnia, ſi ita placet, latinè cantentur, Præter ea quæ iam ſequuntur.

SEQVITVR POST SANCTVS, STATIM CONSECRATIO, quam uocant.

Ic ſuademus orationem Dominicam, & verba inſtitutionis CHRISTI, & vltimam collectam cũ benedictione, Danicè pronunciari, vt ſic conſulamus fidei rudium & indoctorum, & non erubeſcamus (tradendo SACRAMENTA) de Eccleſia Danica, in qua nati ſumus, quando

neq; Iudæi, neq; Græci aliter tradiderunt SACRAMENTA, quam sua lingua in qua nati erant. Quam ridiculum esset tradere populo Euangelium lingua non intellecta, ita ridiculum est tradere SACRAMENTA verbis non intellectis. Non omnes intelligunt qui Latinè legunt.

Vt autem apertis verbis pronunciemus institutionem CHRISTI corã cœnaturis siue communicaturis, & ratio postulat & fides, & præterea factum CHRISTI. Quid enim intellexissent Apostoli, si CHRISTVS tradendo SACRAMENTVM siluisset vt nostri Papistæ? Vnde haberemus, quæso, institutionem CHRISTI? Quid ibi credam, quid ibi faciam, nisi

audiam Christum loquentem? Quid mihi cum eo quod murmurat apud se Presbyter? Cur non audiam Christi institutionem? An dignum est vt suscipiam Sacramentum sine verbo, quando sine hoc, illud non est mihi Sacramentum? quemadmodum & Augustinus dicit. Accedit Verbum ad Elementum & fit SACRAMENTVM.

Sicut in cœna CHRISTVS suo manifesto verbo fecit, & tradidit hoc Sacramentum: ita & nunc in Ecclesia ille ipse, & non alius, licet per ministros, manifesto verbo facit & tradit hoc SACRAMENTVM communicantibus, nam hîc cum sacrificantibus nihil est ei commune, Alioqui nisi ipse Sacramentum nunc quoq;

facere

faceret & daret, nemo facere aut dare posset. Stulticia enim est & impietas, præsumere, quod rasuræ, unctiones, & caracteres ficti hic aliquid efficiant. Ambrosius cum tota Ecclesia dicit, sermone Christi hoc conficitur SACRAMENTUM, fides aliud non potest dicere vel sentire.
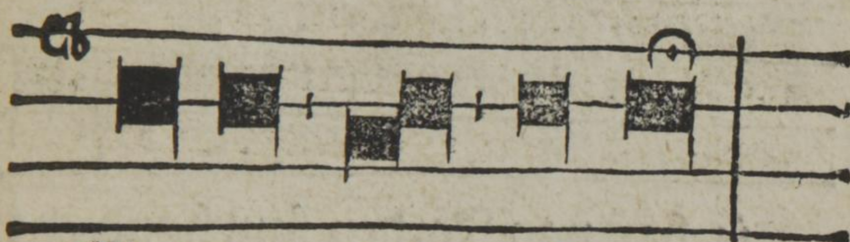
SI autem pios offenderis quandoque aliud dixisse, Hoc computato inter sanctorum errores, non defende contra verbum & institutionem CHRISTI, Hic ut est unica salus nostra, ita & unicus est Doctor noster & Magister, de quo Pater clamat, Hunc audite. Et Moses: Qui, inquit, Prophetam illum non audierit, ego ultor existam, dicit

Dominus. Abeant aliò qui defecerunt à fide ad doctrinas dæmoniorum. Huius Pastoris vocem agnoscunt oues, alienum non sequuntur.

Præterea isti Canonici & Monachi vt Christiani, libenter hic debent, cedere suo sensui, & tradere & accipere SACRAMENTVM, quemadmodum omnes nunc Ecclesiæ in Dania, vbi sincerum prædicatur Euangelium, accipiunt, ne videantur post hac in susceptione Sacramentorum plus velle esse, quam reliqui Christiani, vt hactenus. Suscipiunt autem alij secundum CHRISTI institutionem, non sine verbo, cur non & istic sic susciperent?

Sic er-
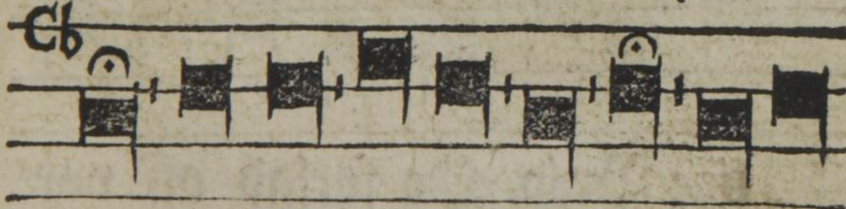
SIC ERGO PRÆPARATO PANE ET CALICE, POST SANCTVS *Presbyter orct & pronunciet.*

Fader oss Bede.

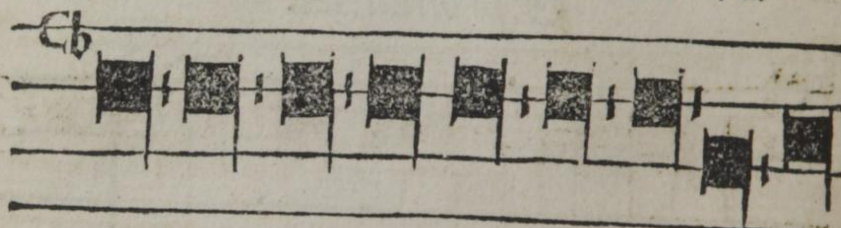
Fader vor du som est i Himme-

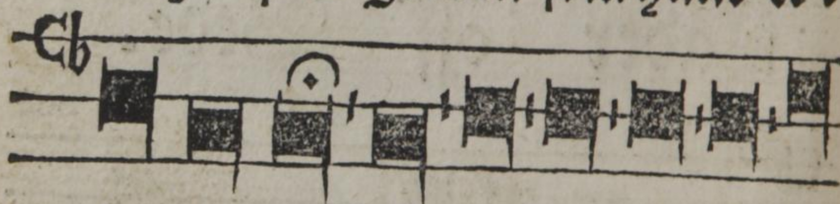
len. Helligt vorde dit Naffn. Tilkō-

me dit Rige. Vorde din vil-

ie her paa Jorden ſom hand er i

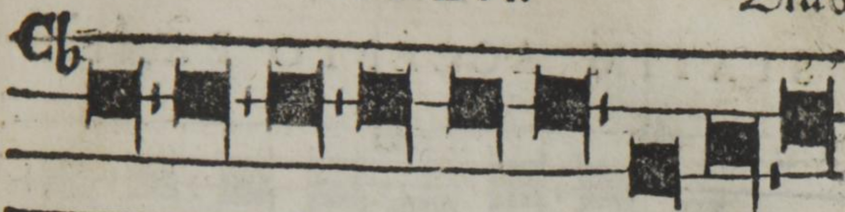

Himmelen. Giff oſſ i dag vort dag-

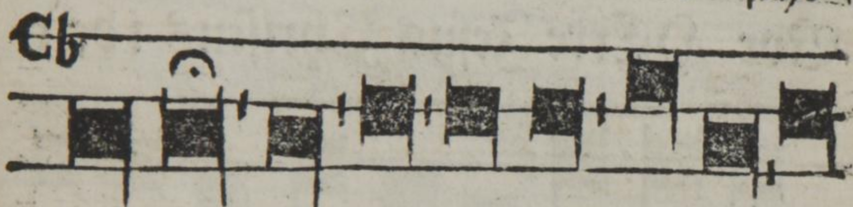

lige Brød. Oc forlad oſſ vor

ſkyld/

skyld/ som wi forlade voic skyl-

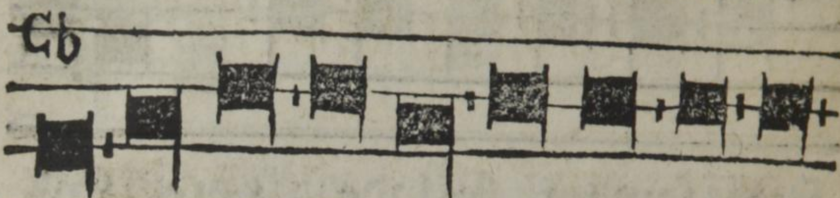
dener. Leed oss icke vdi fris-

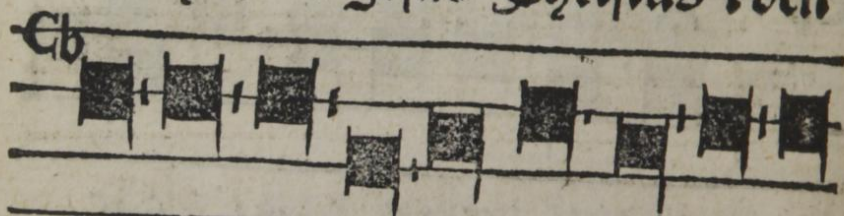
telse. Men frels oss fra ont/ Amen.

STATIM

STATIM ACCEPTO PANE.

Vor HErre Jesus Christus i den

nat der hād bleff forraad/tog hād brø-

det/ tackede oc brød det/gaff si-
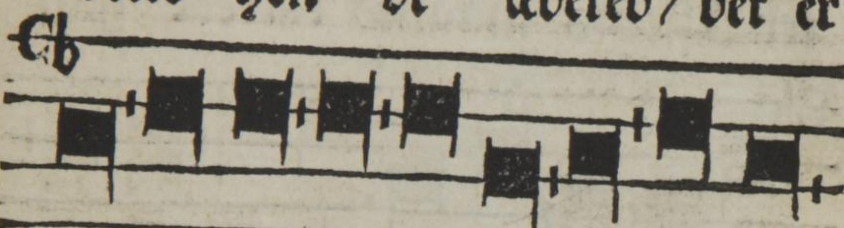

ne Discipler oc sagde/Tager
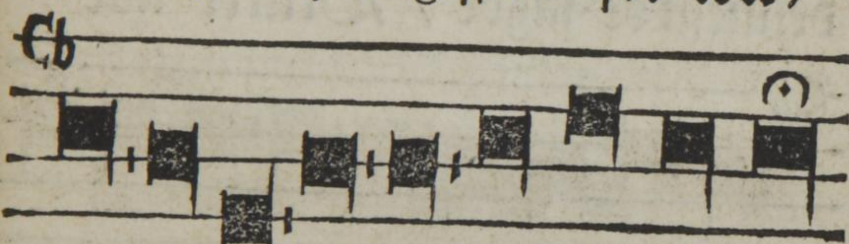
dette

dette hen oc æderd / det er

mit Legem / som giffuis for eder /

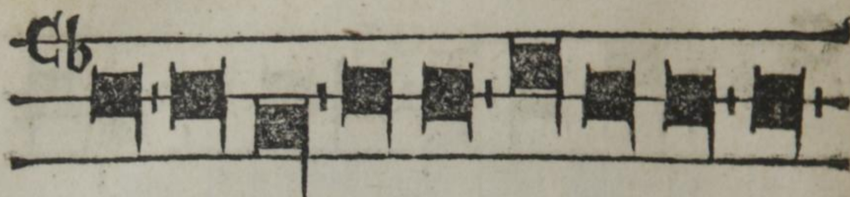
Det giører i min hukommelse.

ACCEPTO CALICE.

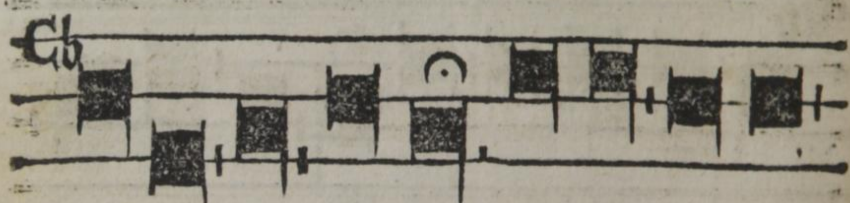

Lige saa tog hand oc Kalcken eff-
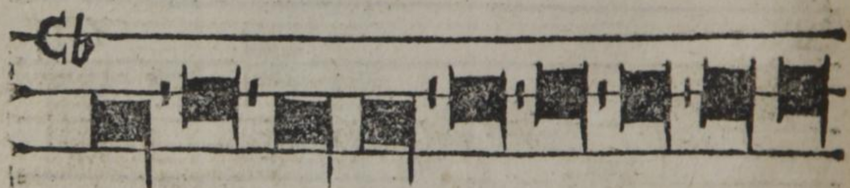
ter

ter Afftens maaltid tackede gaff

dennem oc sagde / Dricker alle

der aff / dette er det ny Testa-

mentis Kalck i mit blod/det som bliff-

uer
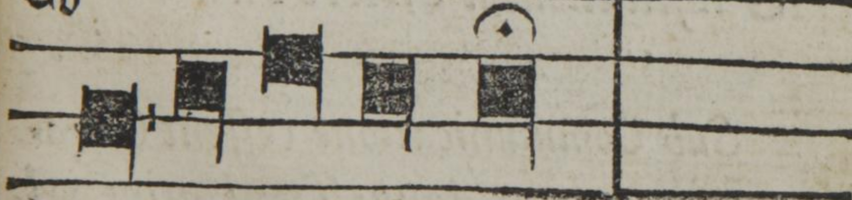

uer vdgydet for eder/ til Syn-

dernis forladelse/ Dette giø-

rer saa offte som i dricket i

min hukommelse.

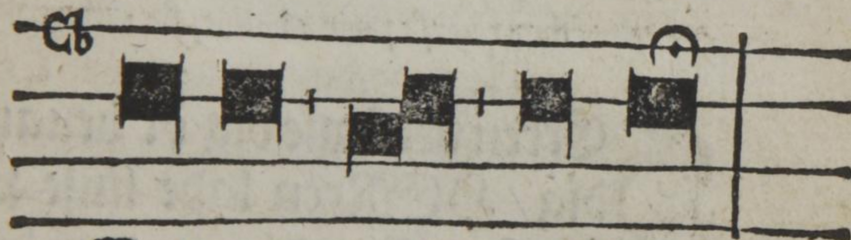
COMMVNICATIO.

HIc communicent statim vtraq; specie: possunt etiam quando volunt sanctum panem dare, antequam benedicatur Calix, & postea benedicto Calice, dare etiam Calicem, quemadmodum CHRISTVS in Cœna fecit. Hæc ordinent vt voluerint. Nam quamuis pulchrum sit hîc imitari factum Christi, tamen liberi in hoc esse debemus, modo hic nihil faciamus aut sentiamus quod sit contra verbum, mandatum, & institutionem CHRISTI.

Sub Communicatione cessent Organa, & cantetur Agnus Dei, Latinè vel Danicè,

Danicè, vel utrunq;, vel Hymnus PANGE LINGVA, *Aut aliud Latinè, vel Danicè. Debet enim hic tota Ecclesia facere commemorationem Christi. Non tamen diu cantetur, ne laus Dei fiat molestia, &c.*

Post Communicationem sequitur hæc aut similis Collecta.

Lader oss Bede.

VI tacke dig Herre almectigste euige Gud/ at du met disse salige gaffuer haffuer oss

vederqueget / Nu bede Wi din Barmhiertighed / at du lader den-ne samme gaffue oſſ ret bekommis-til vor Troes ſtyrckelſe paa dig / Oc til en brendendis kierlighed imellem oſſ indbyrdis / For din Søns Jeſu Chriſti vor HErris ſkyld / Amen.

VLTIMA BENEDICTIO
datur uerſa facie ad alios, ſic:

HErren velſigne dig oc beuare dig / HERren lade liuſe ſit Anſict offuer dig / oc vere dig naadig / Herren lætte ſin Aaſiun paa dig / oc giffue dig fred.

RESPONDETVR.

AMEN.

Disse Sex oc tiue Artickle/som bleffue paa Religions vegne beuilgede/ samtyckede oc beseglede i Ribe/ Skulle holdis lige ved den rette Ordinants / som i Ottense bleff offuerseet oc beseglet. Dog samme Ordinants der met ey forkrencket i alle maade.

VI Christian met Guds Naade / Danmarckis / Norgis / Wendis oc Gottis Konning / Hertug i Slesuig / Holsten / Stormaren oc Dytmersken. Greffue i Oldenborg oc Delmenhorst. Giøre alle vitterligt / At efftterdi der tit oc offte er beræt faar oss / huorledis at vor Reformats oc Ordinants som wi nu sist met vort elskelige Danmarckis Rigis Raad / effter Lærde mends raad oc samtycke / haffue Beseglet oc obenbare ladet vdgaa / icke ved mact holdis / eller her til haffuer hafft sin fremgang som det sig burde / Oc paa det at Wi en gang for alle maatte finde der Raad /

middel oc lempe til / huor met alle ting maatte saa bliffue forordineret oc bestillet / at samme vor Ornants kunde diss bedre haffue en god fremgang / oc aff alle oc huer serdelis ved mact holdis. Da haffue Wi diss til behoff ladet alle vore Befalnings Mend / Disligeste alle Superintendenterne offuer alle Stifftene / offuer alt vort Rige Danmarck / forscriffue hid til oss / til vor Kiøbstæd Ribe / oc befalet samme vore Superintendenter / at de skulde optegne alle bryster / huor met de viste oc kunde tencke at samme vor Ordinants mest oc høyest met bleff forhindret / Oc dem paa Artickle offuerantuorde oss / huilcket de ocsaa giort haffue. Huilcke
 sam-

Det ſamme Artickle Wi nu met vort elſkelige Danmarckis Rigis Raad/ ſom nu her oſſ til ſtede ere/ haffue i alle forſcreffne vore Befalnings mends for Stiffterne næruerelſe/ diſputeret/offueruenet / oc i ſaa maade beraadſlaget oc ſamtycket / ſom her efſter følger. Huilcke ſamme efſterfølgende Artickle alle oc huer ſerdelis lige ved forſcreffne vor Ordinants / ſom Wi om Religionen haffue ladet vdgaa/ville at ſkulle ved mact holdis. Dog ſkal forſcreffne Ordinants ligeuel bliffue ved ſin mact / oc der met vere vforkrencket i alle maade.

Den

Den første Artickel.

FOrst at som Superintendenterne haffue giffuet oss tilkiende/huorledis at huor nogen Sogne Prest døer eller affgaar her i Riget / Da pleye menige Sogne Mend at trette om en Sogne Prest at vduelle igien/huor aff tit oc offte skeer/ at huilcken Persone som haffuer mest slect eller venner i en Sogn/ eller haffuer den største part paa sin side/ Den bliffuer Sogne Prest/ huad heller hand er duelig eller lærd der til eller ey. Da ville Wi at der met her effter saa holdis skal/ At naar nogen Sogneprest døer eller affgaar / Da skulle menige Sognemend strar der til keyse oc vdneffne siu aff de ældste oc actiste mend der i Sognē/huilcke samme siu mēd skulle haffue fuld mact til/met Herretz Prouestens raad oc samtycke der i Herret/at keyse oc vduelle en andē from lærd mand til deris Sogneprest i

den Dødis oc affgangne Sogne Prestis stæd. Oc huilcken persone som samme siu Mend / met Herrets Prouestens Raad oc samtycke i saa maade vduellendis vorde / Der skulle Sognemendene vere til freds oc lade dem nøye met / Oc samme Sogne Prest som i saa maade vduellies / skal strax foruisis til Superintendenten i huilckens Stifft samme Sogn liggendis er. Oc der aff hannem examineris oc offuerhøris / oc siden fremdelis aff Superintendenten forscriffuis til befalnings manden for Stifftet / oc der aff hannem stadfestis effter vor Ordinantzis lydelse. Dog huor nogen Riddermands mand haffuer Ius patronatus til nogen Kircke / da maa hand selff vduelle oc met Prouestens raad tilsticke en lærd Mand til en Sogneprest til samme Kircke / Dog at samme persone skal først forscriffuis til Superintendenten / oc aff hannem examineris oc offuerhøris / om hand er lærd oc god for en Sogneprest / før end hand bliffger indsæt i samme Sogn.

Den Anden Artickel.

ICke skulle heller samme Befalnings Mend for Stifftene/ maa for gunst / gaffue / vild eller venskaff/ imod vor Ordinantsis lydelse/ stadfeste nogen til Sogne Prest / vden hand tilforn er examineret oc offuerhørt aff Superattendenten / om hand er lærd oc duelig for en Sogne Prest / Oc ey heller maa tage Penninge for samme Confirmats / som skede i gammel tid / meget mindre mue eller skulle Superintendenterne for gunst eller gaffue / vild eller venskaff / forhindre nogle til at bliffue Sogne Prester/ om de aff forscreffne sin Mend der i Sognen/ met Herrets Prouestens raad / ere der til vdualde / oc de ere lærde oc duelige til Sogne Prester.

Den tredie Artickel.

ITem / At efftersi der saa findis stor wskickelighed i Ecteskaff oc Horesager/ Da haffue Wi der

hm nu saa beuilget oc endelige besluttet/ At der met saa holdis skal / at alle Ecteskaffs sager oc Horesager ville Wi/at de som paa vore vegne haffue Stiffterne i befalning / skulle met Capittel i huert Stifft steffne dem faare / oc vdrætte / oc intet besuare Superintendenten der met/ vden saa er / at der kommer saa store drabelige sager faare / at de kunde dem icke vdrætte vden Superintendenternis raad/ Da skulle de mue opsætte samme sager paa nogen tid / at de i meddeler tid / enten scriffteli ge eller mundelige kunde giffue det Superintendenterne tilkiende / oc der paa faa sagt deris gode Raad / Huilcket Superintendenterne icke heller skulle mue vegre dem/kunde de oc vdrætte samme sager / foruden Superintendenternis raad/ Da skulle de intet besuare Superintendenterne der met.

Den fierde Artickel.

DE efftherdi at der icke er Capittel i vort Land Fyen/Smaalandene/ eller i Vendelbo Stifft/Da skulle vore Befalnings Mend for Fyens stifft tage den som Prior er i S. Knuds Closter met nogle aff de actiste Brødre som der inde ere/ eller andre aff Sogne Presterne / eller lærde Mend som der næst ved dem boendis ere til dem / oc vdrætte samme sager som forscreffuet staar. Huilcket vor Befalnings Mand for Vendelbo Stifft i lige maade holde skal / oc tage huilcke Mend som hannem næst belegen ere til sig / oc vdrætte lige som forscreffuet staar.

Sammeledis lige saa i Smaa Landene / Loland oc Falster.

Den femte Artickel.

SOm Superattendenterne oc haff-ne ladet oſſ tilkiende giffue/ huorle-dis at Sogne Preſterne idelige aff Lenſmanden beſuaris / oc dem paaleggis atſkillige ny tynger oc beſuaringer / imod deris Priuilegier / Oc diſligeſt imod vor Ordinantſis lydelſe / Da ville Wi vore Lenſmend her met forbudet haffue/ nogen ny beſuaringe imod vor Ordinantzis ly-delſe / eller imod Sogne Preſternis Pri-uilegier / at beſuare eller paalegge dem ydermere end i Biſpernis tid / effter gam-mel ſeduane / Men dem der ved beſkytte oc hanthaffue. Oc der ſom det findis/ at ſamme Befalnings mend findis der imod at giøre/ oc at Superintendenterne bliff-ue der om beſøgte eller tiltalede/ Da ſkulle de lade dem vnderuiſe oc raade bod der paa/ Saa wi icke alle tide ſkulle bemødis eller beſuaris der met/ Oc vor Ordi-nantz ſaa meget diſſ bedre maa haffue ſin fremgang.

Den siette Artickel.

SAmmeledis haffue Wi nu oc bevilget oc samtycket / At huor en SognePrest haffuer tuende Prestegaarde / da skal Presten bo i den ene / Oc den nyde fri til oldengield til sine egne Suin/oc til ildebrand / om der er saa megen Skou til gaarden/ Oc aff den anden Gaard skal hand maa opbære oc nyde alt Fruct oc Landgilde / Dog forsuaret aff samme Gaard skal bliffue hos ret Øffrigheden. Dog saa at huilcke SognePrester som tilforn i Bispernis tid haffue hafft herligheden / oc forsuaret aff den anden Prestegaard / de skulle oc nu maa nyde samme herlighed oc forsuar / Oc huilcke som icke tilforn haffue hafft nogen herlighed eller forsuar til samme Prestegaard/de skulle det her effter icke heller nyde. Dog skal ligeuel Landgildet følge dem. Oc om saa er / at der icke er Skou til den Gaard som Presten i boer / da skal SognePresten nyde fri oldengield til sine

egne Suin / oc fri ildebrand til ſkellighed aff de Skoue ſom ligge til den anden Preſtegaard/ om der er ſaa megen Skou til/ Dog ſkulle vore Lenſmend haffue tilſiun met / at Preſterne icke forhugge Skouene / ſom til ſamme deris Preſtegaarde ligge.

Den ſiuende Artickel.

ITem / Huilcke ſom holde Capellaner / de ſkulle ingen Capellaner maa holde/ eller ſætte i ſāme Sogner/ vden de ere tilforn aff Superintenderne examinreede oc øffuerhørde/ Oc Superintendenterne kiende dem gode oc duelige der faare.

Den ottende Artickel.

DE hues ſom nogle Jorder oc Eyedomme ere komne fra Kirckerne eller Preſtegaardene met wræt/ Da ſkulle befalnings Mendene for Stiffterne dele ſamme Eyedomme der til igien.

Den niende Articke l.

DEefftcrdi at der tit oc offte er be-
ræt for oss/ Huorledis at der skal
vere stor tuist oc wenighed imel-
lem Kiøbstæds mend oc deris Sogne-
Prester / om Sogne Presternis vnder-
holding / i det / at Sogne Presterne icke
haffue saa megen Rente som de kunde
holde dem aff / oc Borgerne ere fast v-
uillige / selffue at vnderholde deris Sog-
ne Prester / Da haffue Wi nu der om saa
beslutet / At i alle Kiøbstæder / huor de
bruge Auel oc pløye oc Saa / de skulle aff
samme fruct retfærdelige tiende / effter sō
andre der Auel bruge / oc ligeuel løne dem
met Offer oc anden seduanlig Rente / som
de tilforn ere vordne til ens om. Oc paa
det / at forscreffne Sogne Prester i Kiøb-
stæderne maa diss rigere faa deris ophold /
oc Wi icke altid skulle offuerløbis der om /
Haffue wi vnt vor part aff samme tiende / at
skulle huert Aar forskickis oc fordelis / halff
partē til Kirckens / oc anden partē til Pre-
stens

stens behoff. Oc i huilcke Kiøbstæder at der icke saa meget pløyes eller saaes / at tienden oc den anden Rente som deris Sogne Prester her til hafft haffue / kand forsla eller tilrecke at opholde deris Sogne Prester met / da skulle Borgerne oc Sognemendene der til legge Penninge aff deris eget / saa at samme deris Sogne Prester faa deris tilbørlige vnderholding / paa det / at de diss bedre kunde haffue ocsaa duelige oc lærde Sogne Prester / som skulle lære oc vnderuise dem deris siels Salighed. Oc huor der findis flere Sogne Kircker i en Kiøbstæd / oc de icke selffue kunde eller ville føde deris Sogne Prester / Da skulle Sognemendene ødeleggе en eller flere / Paa det / at de andre diss bedre oc rigligere kunde holdis ved mact.

Den tiende Artickel.

Item / Der som oc findis smaa Kiøbstæder / som intet pløye eller saa / oc Almuen icke er saa formuendis

endis/ at de selffue kunde løne oc vnderholde deris Sogne Prest/ Der ville Wi/ at der skal tilleggis noget aff vor part aff Tienden/ Saa meget som Almuen kunde haffue til hielp / oc giøre oc beskicke deris Sogne Prest en tilbørlig vnderholding aff/ til sig/ sin Hustru / Børn / oc daglige Folck / Dog skulle Lensmendene haffue tilsiun / at Borgerne oc Sognemendene der offuer icke forhærde dem / at intet giffue deris Sogne Prest/ oc aleniste ville legge det paa oss.

Den elleffte Artickel.

Item/ Huor oc findis smaa Sogne Kircker paa Lands byerne/ som icke haffue Annexer / Der skulle Befalnings Mendene for Stiffterne haffue tilsiun/ oc der effter leyligheden / til samme Sogne Prestis vnderholding/ legge nogen part aff Tienden/ som oss tilkommer.

Den tolffte Artickel.

JTem / skulle Bønderne oc retfærdelige tiende effter vor Recesses oc Ordinantsis lydelse / Oc lade dem scriffue hues de yde / aff Sogne Presten. Findis de at haffue tiendet wretfærdelige / da skulle de der faare straffis effter vor Recessis oc Ordinantsis lydelse. Oc huilcke som icke lade dem scriffue / de skulle straffis lige som de intet haffue tiendet.

Den trettende Artickel.

JTem / Skulle vore Lensmend aff alle Vore oc Kronens Slotte oc Gaarde tiende / Paa det / at andre maa tage der aff it gaat Exempel.

Den fiortende Artickel.

Item / De gade Hus oc Husmend / som icke Saa Korn / De skulle Høste oc arbeyde met SognePresten en dag om Aaret / i den stæd som de skulde tiende. Oc alle Pebersuenne oc Tieniste folck / som bruge Kornsæd / de skulle der aff tiende effter vor Recessis oc Ordinantsis lydelse / Oc aff SognePresten lade dem scriffue / vnder den straff som forscreffuet staar.

Den femtende Artickel.

Item / Skulle oc Befalnings Mendene for Stiffterne / huer i sit Stifft / forfare / huor Degnene icke haffue selffue Degne bolig / da skulle de see huor de kunde fli dem Bolige aff Kirckens / Oc der som de icke kunde fli dem det aff Kirckens / da skulle de fli dem raad i andre maade / det beste dem mueligt er. Oc skal huer Bonde giffue dem saa

meget Korn som de haffue giffuet dem aff Arilds tid. Oc hues som dette Korn / eller anden deel som SogneMendene nu giffue deris Degne / icke kand forsla eller tilræcke / Da skulle vore Befalnings mend der om forhandle imellem Sognemendene oc Degnene / at Degnene faa en tilbørlig vnderholding / saa det gaar lige til paa baade sider.

Den sextende Artickel.

Item / J Kiøbstæderne / oc i de Lande / som icke saa rundelige saaes Korn / at Bønderne kunde giffue deris Degne Korn / eller pleye at løne deris Degne met Korn / Da skulle de giffue dem / som de haffue giffuet dem aff Arilds tid.

Den søttende Artickel.

Item / Der som en Bonde haffuer nogen SogneVrest / noget til at tale met rætte / Da skal hand

tale hannem til for Herrets Prouesten / huilcket Herret hand i boendis er. Oc Herrets Prouesten skal vere plictig til strax at hielpe Bonden / saa meget som ræt er / offuer samme Prestmand / saa fremt som Presten icke vil lade sig aff Bonden fordele til tinge.

Den attende Artickel.

ITem / At efftherdi der oc findis stor wskickelighed met de Hospitaler i her i Riget / saa at huilcke som her til haffue hafft nogle Hospital i være eller forsuar / da haffue de meer søgt deris egen Profit / end de Fattigis / Da ville Wi / at der met her effter saa holdis skal / At i huert Almindeligt Hospital skal tilskickis / oc forordineris en god from Gudfryctig Mand / Huilcken som er enten wgifft / oc fører it gaat fromt kyskt leffnet / eller oc er gifft / oc haffuer ingen Børn. Den samme Person skal faarestaa samme Hospital /

tal/ oc opbære oc foruende af den Rente oc indkomst / viss Rente oc wuiss/ til de Fattigis ophold oc behoff/ som i samme Hospital ere/eller did indkommendis vorde/ Oc der at haffue sin Klæde oc føde / oc opholding/ Oc i alle maade mene de Fattige met tro/ videndis oc rammendis deris gaffn oc beste. Oc naar samme Forstandere døer/ eller affgaar/ Da skal hues hand effter sig lader/ bliffue hos samme Hospital / oc skulle de Fattige vere hans Arffuinge.

Den nittende Articel.

HEr effterdi (den almectigste Gud vere loffuit oc benedidet) at den Spitalske siuge icke er her i Landet saa almindelig som hun vaar i gammel tid / Da ville Wi / at alle S. Jørgens gaarde/ Oc andre smaa Hospitaler som ere funderede til Spitalske Folck / skulle leggis til de store almindelige Hospitaler i huert Land eller Stifft. Oc hues rente

oc gods sō her til haffuer ligget til samme S. Jørgens gaarde eller smaa Hospitaler/ oc icke er forlent nogle i deris liffs tid/ skal her efter ligge oc bliffue til samme almindelige store Hospitaler / oc foruendis til de Fattigis beste / Oc der aff Aarlige giøris gode rede oc Regenskaff.

Den tiuende Artickel.

OC der som nogle aff forscreffne S. Jørgens Hospitaler ere nogle forlente i deris liffs tid/ da skulle de sættis oc taxeris paa dē aarlige affgifft/ som de som haffue samme Hospitaler i forlæning/skulle huert Aar giffue der aff til samme almindelige Hospital. Oc i huilcke samme S. Jørgens Hospitaler som end nu findis spitalske Folck/ da skulle de føris til det næste almindelige Hospital/ Oc skal hos samme almindelige Hospital opbyggis it bequemt hus/ enten i abeldegaarden/ eller paa en anden bequem stæd der noget vd fra/ Huilcket samme Hus skulle samme

Spitalske Folck leagis i/ oc der aff det almindelige Hospital haffue deris røct / varetegt / spisning oc vnderholding aff en gryde/ Paa det/ at intet skal bliffue fortæret oc spilt til vnytte/ oc icke holdis dobbelt omkaastning.

Den XXI Artickel.

ITem/ Ville Wi oc/ at de som ere Forstandere for samme almindelige Hospitaler/ Skulle huert Aar i vore Befalnings Mends for Stiffterne/ Superintendenternis oc Sogne-Presternis i huer Kiøbstæd offuerværelse/ giøre gode oc klare Regenskaff for al den deel lidet eller meget/ som de aff samme Hospitalers rente oc indkomst haffue opbaaret oc igien vdgiffuit. Er der oc Capittel hos samme Hospital boendis / Da skulle de sidde met offuer samme Regenskaff.

Item/ Skulle Hospitalers Forstandere ingen mact haffue at tage noale i samme Hospitaler/ for gunst eller gaffue/ vild eller venskaff/ vden de som det storlige behoff haffue/ oc det skeer met Borgemesters/ Raads oc Sogne Presters raad oc samtycke.

Den XXII. Artickel.

ITem/ Naar nogen Superintendent døer oc affgaar/ Skal den Superintendent som vduellis igien/ giffue sig til Domkircken oc annamme samme Stifft oc Embede effter vor Ordinantsis lydelse. Oc skal samme Superintendent som vduellis/ nyde bruge oc beholde den Rente oc Residents som hand tilforn haffde/ it halfft Aar der næst effter i det mindste/ Dog icke flytte før end om Paaske eller S. Michels dags tide/ Oc den affdødis Superintendentis Hustru skal bliffue ochsaa lenge boendis paa

Superintendentens Residents / Oc skal hun til sin oc den dødis Superintendentis Børns bæste / beholde halffdelen aff det tilkommendis Aars rente som Superintendenten tilkommer.

Den XXIII. Artickel.

ITem / I huert Capittel huor Domkircke er / skal Capittel holde en lærd Mand / for en Theologus oc Læsemestere / Oc der som de icke sætte eller holde den som lærd er / oc den besørge met en erlig vnderholding oc besolding / Da skulle Superintenderne giffue oss det tilkiende. Prior aff S. Knuds Closter skal oc i lige maade holde en Lærd Theologum, oc besørge den met lige tilbørlig vnderholding oc besolding.

Den XXIIII. Artickel.

ITem / Huilcke personer som ere forlente met nogle Prebende eller Canicke domme / de skulle flytte til

Domkirckerne oc residere der hos/ oc giøre tynge oc tieniste der effter Ordinantzens lydelse/ vnder samme Canickedoms oc Prebendis fortabelse/ Vndertagne de personer som ere i Cancelerie / Rentememestere eller andre vore egne daglige Tienere/ eller de oc ere til Studium.

Den XXV. Artickel.

DEffterdi at tit oc offte er kommet klage oc kiæremaal for oss/ at mange sla huer andre i Kirckerne oc paa Kirckegaardene / Da ville Wi / at Kircke fred skal forfølgis oc straffis effter vor Recessis lydelse / lige som Tingfred.

Den XXVI. Artickel.

JTem / De som icke holde helligt alle Søndage oc andre Høytilige dage som ere berammede oc budne i vor

Ordi-

Ordinants/ Oc findis der imod at giøre/ enten met ægt eller arbeyde/ Da skal huer aff sit Herskaff der faare straffis/ lige som for Hellebrøde effter Louen/ som er tre Marck.

TIL ydermere vidnesbyrd / oc bedre foruaring at Wi alle forscreffne Artickle i alle deris Ord/ Puncter oc Clausuler/ som de i alle maade vduise oc indholde / ville aff alle / oc huer vore Vndersaatte/ Geistlige oc Verdslige skulle fuldgiøris / oc wbrødelige ved mact holdis/ Haffue Wi ladet trycke vort Signet neden paa denne vor Ordinants.

Eiffuet i vor Kiøbstæd Ribe / Torsdagen næst effter Sanctorum, Philippi oc Iacobi Apostolorum dag/ Aar etc.

M. D. XLII.

Peder Palladius til den Christne Læ-sere.

EFterdi at der findis bryst/Saa vel hos Kircke Tienere/som hos andre/ at Kongelig Maiestats Ordinants icke holdis ved mact/ i mange Stæder/ oc mand klager/at Ordinantzen findis icke fal/ See da faa de den her atter vdprentet igen/ oc ret offuersect effter den sande Original/saa vel som den Første. Gud giffuet at mange deris aarsag oc paaskud vaare icke aff skrømpterij/ saa at de lede effter det de icke lyster at finde/Det

er / de skøde icke meget om Ordi-
nantzen / som icke heller om andet /
huad Øffrigheden Christelige biu-
der oc befaler. Men huilckē Sogne
Prest oc Sielesørgere i dette gant-
ske Rige / som icke holder sig effter
denne Ordinants / hand er ingen
tro Tienere vdi sit Embede / oc der
til met en Menedere. Her offuer
kand huer randsage sig selff / oc ret-
te sig / oc kiøbe Ordinantzen / oc hol-
de sig der effter / vdi vor HERre
Jesu Christo. Gud giffue oss
sin naade der
til /

A M E N.

Register

160

Regiſter paa de beſynderligſte Artickle vdi denne Ordinants.

Huor der ſtaar en punct eller pricke effter tallet / da ſkal mand lede paa den Førſte ſide paa bladdet / Men ſtaar der to / da ſkal mand lede paa den anden.

Huor-

Huorle-

Register offuer Riber Ordinants.

FINIS.

S. Pouel til Titum
i det Første Capittel.

DEr faare lod ieg dig bliffue i Creta/ at du skulde det fuldkommelige beskicke / der som ieg afflod/ oc besætte Stæderne alleuegne met Aldste / lige som ieg befalede dig. Der som nogen er wstraffelig / en Quindis Mand / Som haffuer tro Børn/ icke berycktede / at de ere Dranckere oc wlydige. Thi at en Biscop skal vere wstraffelig / som Guds Husholdere / Icke egensindet / icke vredactig / icke en Vindranckere/ icke en offuerfusere/ som icke staar effter slem Vinding/

 Men

Men lener gierne Hus/er goduil-
lig/tuctig/retfærdig/hellig/kysk/
oc bliffuer fast ved det Ord/ som
vist er/oc kand lære/At hand kand
vere mectig til at formane/forme-
delst den salige Lærdom / oc at
straffe dem som sige imod.

ACT: XX.

Der S: Pouel sagde Presterne aff *Epheso* gode nat/Da sagde hand.

SAa giffuer nu act paa eder
selff / oc paa den gantske
Hiord/iblant huilcken den
hellig Aand sætte eder til Bisper/
at føde Guds Menighed/huilcken
hand forhuerffuede formedelst sit
eget Blod. Thi ieg veed/at der
skulle

ſkulle komme grumme Vlffue iblant eder/ effter min Affgang/ ſom icke ſkulle ſpare Hiorden. Der ſkulle oc aff eder ſelff opſtaa Mend oc tale vrang Lærdom/ at de kunde drage Diſciplerne til ſig. Der faare verer vaagne/ oc tencker der paa/ at ieg haffuer icke affladet/ i try Aar/ at formane huer beſyn-derlige/ dag oc nat/ met grædende taare.

Oc nu kiere Brødre/ Jeg befa-ler eder Gud/ oc hans Naadis ord/ huilcken ſom er mectig/ at op-bygge eder/ oc at giffue eder Arff-ue iblant alle dem ſom bliff-ue helligede/
etc.

SAa vidner ieg nu faar Gud/ oc den HERRE JEsu Christo/ som skal komme at dømme de Leffuendis oc de Døde/ met sin Obenbarelse oc met sit Rige. Predicke Ordet/ holt ved/ huad helder det er i ret tid/ eller i vtid/ straffe/ truc/ formane/ met al taalmodighed oc Lærdom. Thi der skal vere en tid/ i huilcken de skulle icke kunde lide den salige Lærdom/ Men de skulle tage sig selff Lærere/ effter deris egen lyst/ som deris Øern kløe effter/ Oc de skulle vende deris øern fra Sandhed/ oc vende sig til Fabel.

Men ver du ædru alleuegne/ Haff metlidelse/ giør en Euangeliske

liske

liske Predickeris gierning/ vdret dit Embede redelige. Thi ieg offris alle rede/ oc min fraskillelsis tid er nærueerendis. Jeg haffuer stridet en god Strid/ Jeg fulkommede laabet/ ieg holt Troen. Fremdelis er Retfærdigheds Krone bort lagd til mig/ Huilcken HERREN/ den retfærdige Dõmere/ skal giffue mig paa den dag/ Dog icke mig alene/ men ocsaa alle dem/ som elske hans Obenbarelse.

VEni sancte Spiritus, reple tuorum corda fidelium, & tui amoris in eis ignem accende, qui per diuersitatem linguarum cunctarum, gentes in vnitate fidei congregasti, Alleluia, Alleluia.

Emitte Spiritum tuum & creabuntur.
Et renouabis faciem terræ.

DEVS qui corda fidelium, sancti Spiritus illustratione docuisti, da nobis in eodem spiritu recta sapere, & de eius semper sancta consolatione gaudere, Per Dominum nostrum IESVM CHRISTVM, *filium tuum, qui tecum viuit & regnat in vnitate Spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorum,*

AMEN.

167

Prentet i Kiøbenhaffn/
aff Hans Støckelman/ oc
Andrea Gutteruitz.
Aar
1 5 7 4.

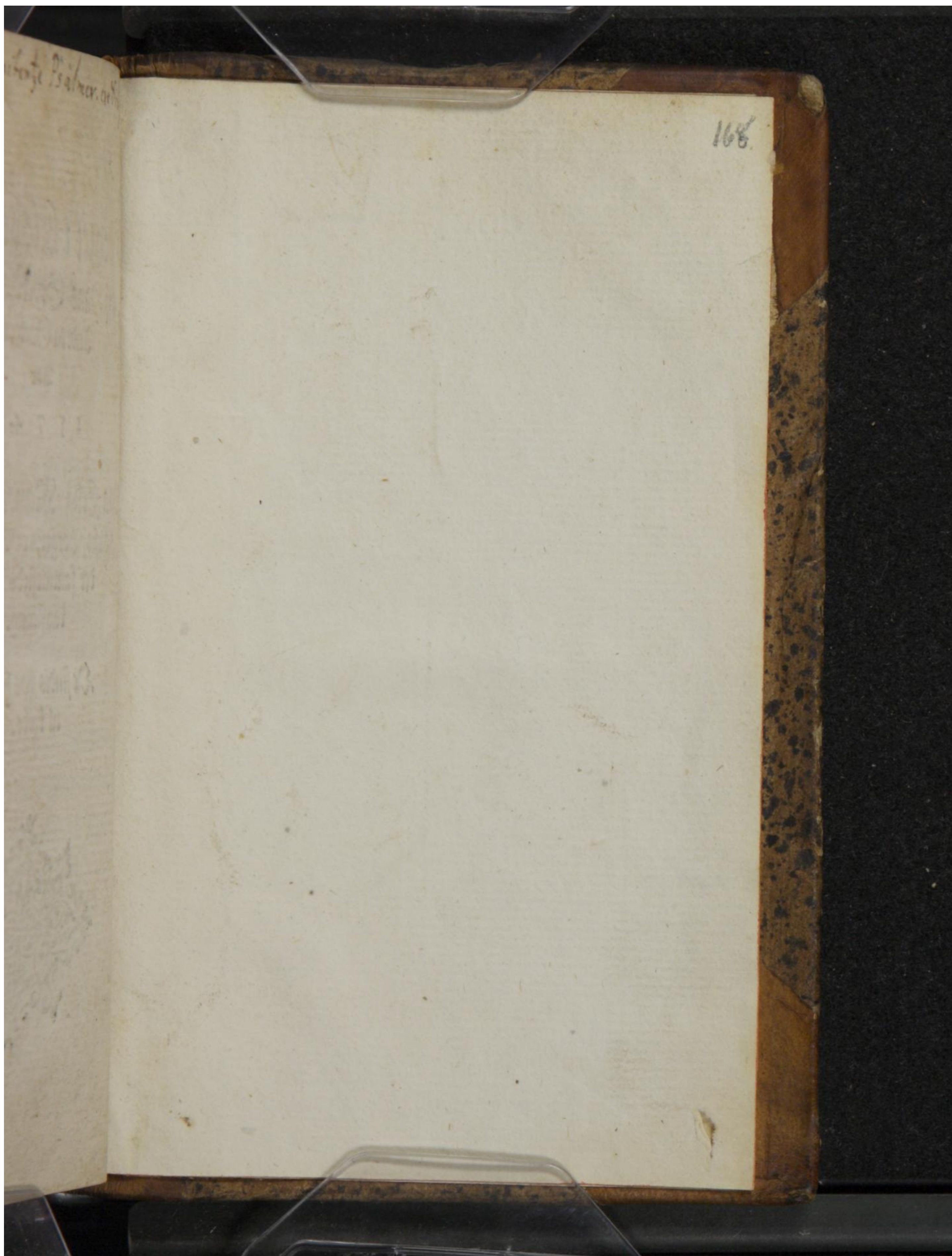
Paa Erlig Mands Baltzer
Kausis/ Borgeris oc Bogeførers
der sammesteds Be-
kaastning.

Oc findis hos hannem
til kiøbs.

Kong Davids Poenitentze Psalmer. cxcvii ff.

6.
32.
38.
51.
102.
130.
143.

168.

